ВІСТІ
КОМБАТАНТА

4

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 2000

ВІСТІ КОМБАТАНТА

Рік 2000 Торонто–Нью-Йорк. Ч. 4 (224)

ЗМІСТ ст.

КОМЕНТАР

ЛЮДИ, ОПІНІЇ, ПОДІЇ

ІСТОРИЧНІ РОКОВИНИ

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ

НА СЛУЖБІ НАРОДУ

УКРАЇНА СЬОГОДНІ

НА ВІЙСЬКОВІ ТЕМИ

ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

МИНУЛЕ

МУЗЕЇ

(Закінчення на ст. 128)

ВІСТІ КОМБАТАНТА

4

2000

РЕДАКТОР: Д-р Мирослав Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Леви Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the UNA.
In association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc.; Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada

VETERANS' NEWS
P.O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:
В Канаді річна передплата 35.00 дол. В США і інших країнах 35.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

	Англія:	Австралія
AUFC — H.Q. 49 Linden Gardens Notting Hill Gate London, W2 4HG ENGLAND	Mr. S. Wasylko 4 The Hollows Silverdale Nottingham, NG11 7FJ ENGLAND	Mr. Wasyl Stanko 3 Jean Ave. Paradise, S.A. 5075 AUSTRALIA

Typesetting and layout by
Creative Touch COMMUNICATIONS

Printed by

TRIDENT Associates Printing
Українська Друкарня ТРИЗУБ
Toronto • St. Catharines • Buffalo
1-800-216-9136


Коментар

Мирослав МАЛЕЦЬКИЙ

МІНІСТЕР І ДЕПУТАТ З УКРАЇНИ В ТОРОНТО

Про відносини в сучасній Україні різно говориться і інтерпретується. Одні невдоволені теперішньою ситуацією в нашій батьківщині, другі не заперечуючи серйозного неладу у функціонуванні державних структур добачують, що все ж таки протягом дев'ятирічного існування держави досягнуто дещо доброго і позитивного. У висліді вони глядять на майбутнє України, хоч обережно, але позитивно і з надією на краще.

Протягом місяця серпня ц. р. українська діяспора могла сконфронтувати свої погляди з опінією визначних особистостей з України. Перший завітав до нас міністер українського уряду Микола Жулинський. Він поділив свою доповідь на дві частини. Спершу балакав про дійсний стан справ держави і населення. В другій частині скермував свою увагу на потреби сприяти і формулювати керманичами держави так, щоби Україна стала сильною, багатою з повним довір'ям міжнародної спільноти. На це вона, маючи всі дані і при добрій волі, напевно, заслуговує.

Наш журнал, що його видають ті, що колись активно боролися за відновлення нашої держави, радіють, що покоління українського народу нарешті досягнуло своєї мети. Вправді держава ще не упорядкована як слід, тому пригадуємо клич поляків з часів Солідарности і хочемо, щоби „Україна стала Україною".* Прагнемо і хочемо, щоби наші провідні державні мужі стали справжніми українськими патріотами, бо патріотами були доки здобули свою незалежність всі інші завойовані народи. Наш народ вправді завше опинявся під окупацією чужих, але найвищий час пробудитися і відсвіжити свою приспану ворогами історичну пам'ять та діяти із закарбованими в ній завіщаннями.

Міністер Жулинський, як член уряду президента Л. Кучми, згадав про деякі зла, які під сучасну пору не лише не позволяють отрястися Україні з постсовєтської зруйнованої спадщини, але свідомо перешкоджають при її відбудові. Попередній режим залишив по собі хронічну недугу–хабарництво, яка руйнує спроби економічної відбудови держави, виконання справедливо правних законів, не допускає і не уможливлює піднести рівень едукації молодих і стар-

---

* „Жеби Польска била Польска"

ших. Через це дуже знизився рівень національної свідомости. Тут треба пригадати, що згідно 10-ї точки української конституції урядовою мовою є українська мова. Виглядає, що загал населення не дуже переймається цією постановою. Російські видавництва, книжки і газети активно фаворизуються. Правдоподібно і українській стороні в тій ділянці щось капне, але покищо в мінімальній сумі.

В дальшому міністер говорив про збайдужіння народних мас, бо навіть сам пан президент висловився, що українська національна ідея „не спрацювала". Зате інтернаціоналізм, докладніше русифікація в елітарних кругах держави утвердилася. Піддержують їх активно в останніх двох десятках років найвпливовіші елементи, зокрема ті, від північного сусіда. На українських землях вони розживаються, стають самовпевнені аж до зухвальства. Закуповують наші підприємства, але з оплатою податків цілком не спішать, воліють „зорганізовані" гроші інвестувати за кордоном.

Не хочеться повторювати вже багатьма сказане, написане, радіями перемелене, все ж таки не можна не згадати про одну справу, для деяких навіть болючу. Мова про тих, що із зброєю в руках боролися за відновлення української держави. Справа не в кількости, а в якості. Росіяни на протязі часу свойого існування зброєю і хитрістю завоювали 1/6 нашої пляни. Вони організували і піддержували насильницькі акції проти леґальних урядів у цілому світі з метою його завоювати.

В другій світовій війні, здається, тільки мала кількість держав і народів, які не включилися збройно по стороні не дуже то в цей час, гідної довір'я Німеччини в боротьбі проти Совєтського Союзу, який в цей час виглядав і був найжорстокішим, майже нелюдським режимом. Між тим не забракло самих росіян (ген. Власов), а також української дивізії. Дотепер всі інші народи спромоглися полагодити проблеми своєї участі у війні проти Совєтського Союзу з виїмком нашої числом великої держави. Сам (глава президентської адміністрації), звертаючись до міністра юстиції послужився брехнею, приписуючи нам, дивізійникам, різні „злочини" в часі, коли ми ще навіть не існували, або в місцях, де ми ніколи не були. В цей же час вже існувала література, яка могла справити мильну опінію пана „глави". М. Жулинський, одначе, бачить багато добрих речей у сучасній Україні і сподівається, і вірить що йде до кращого.

Пару днів пізніше трапилася нагода вислухати доповідь полковника Григорія Омельченка, депутата Верховної Ради та члена комітету до поборювання „розкрадання України", проти корупції та некомпетентности. Декількох з бувших вояків мали змогу зу-

стрітися з ним в приємній атмосфері. На цій зустрічі він доповнив вже висказані ним опінії. Полковник уважає, що тепер в Україні найгірше зло–це небувала корупція, а ще гірше–обоятність державних інституцій до цього зла (СБУ, міністерства), які знають що діється. Полковник уважає, що нам під сучасну пору не грозить жодний ворожий збройний наїзд наших сусідів–включно з Російською Федерацією, бо вони не в силі, на його думку, спромогтися на аґресію, коли в них ані економічно, ані мілітарно, ані морально не все є задовільно. Противно, якби не матеріяльна допомога західних держав могло б їй грозити банкрутство. Недавно в газеті появилася вістка, що журналіст питав росіянина, коли розпадеться Російська Федерація. Відповідь прозвучала: ви навіть не помітите цього.

На питання у приватній зустрічі, як вийти Україні з цієї прикрої ситуації, полковник вичислив декілька доріг, яким одначе бракує сприяючих елементів, заперечив тільки, що несподіваний революційний спротив правдоподібно не дав би бажаних наслідків. Він уважає що в такому випадку пролилося б багато людської крови, бо відомо, що державою кермують і дають їй напрям немало людей, деякі є навіть громадянами української держави, але не належать до корінного населення, і вони не все є прихильниками українських інтересів.

Ще декілька слів про духове наставлення корінного і зукраїнізованого, але лояльного до України населення. Американський журнал „Нюсвік" (Newsweek) писав недавно, що троє людей успішно на початку минулого тисячоліття дали напрям ідеї та мету–а це вони: Папа Римський, Сильвестр II, норвезький завойовник, та український (тоді руський) князь Володимир Великий. Це насуває думку, що український нарід в тому тисячолітті пережив: мандрівку народів, відтак безупинні наїзди диких азійських орд, з татарами включно, загарбництво північного і других сусідів, лакомих на багаті і родючі землі наших земель, то не хочеться вірити, що ми тепер не спроможні завести лад у своїй державі. Більше рішучости і відваги, менше страху, бо як голосить стара правда–до відважних світ належить.

ЗАЯВА

Аналізуючи загальну громадську думку щодо перебування в Україні із офіційним візитом в. о. президента Російської Федерації Володимира Путіна, Спілка офіцерів України робить висновок, що партнерство України з Росією можливе тільки за умови встановлення у стосунках між країнами атмосфери рівноправності, довіри та взаємодопомоги, невтручання у внутрішні справи один одного.

СОУ виходить з того, що саме зараз, коли обрано нового Президента Росії, Україна повинна запропонувати вихід на якісно нові відносини із Російською Федерацією. При цьому слід чітко усвідомити, що Україна–це центрально-європейська країна із населенням 50 мільйонів чоловік. Ми маємо волю, честь, гідність, потужний інтелектуальний потенціал, і ні перед ким стояти на колінах, принижуватись ніколи не будемо.

Вузловими приорітетними проблемами українсько-російських стосунків, які на думку СОУ потребують якнайшвидшого розв'язання, є:

• делімітація та демаркація українсько-російського кордону;

• узгодження порядку виведення Чорноморського флоту Російської Федерації за межі України;

• розробка і затвердження механізму повернення заборгованості РФ перед Україною у сумі 100 млрд. долярів США за вивезені у 1991 році заощадження громадян України;

• повернення Україні 60 млрд. долярів США, як різниці вартості озброєння, кораблів, засобів, майна, які перебували на території України, але під контролем РФ з 1991 року;

• зняття дискримінаційних квот, необгрунтовано високих ставок ввізного та вивізного мита, встановлених РФ;

• забезпечення національних прав українців у РФ;

• припинення геноциду чеченського народу і врегулювання чеченської кризи невійськовим, дипломатичним шляхом.

Спілка офіцерів України вважає, що продовження діалогу між Києвом та Москвою на нових засадах забезпечить розв'язання зазначених проблем і може перетворитися на практику дійсно дружніх та рівноправних стосунків між двома сусідніми країнами.

Голова Спілки офіцерів України,
народний депутат України
віце-адмірал Б. Б. Кожин

ЗЕМНЕ ТЯЖІННЯ СИЛЬНІШЕ В УКРАЇНІ

КІЛЬКА ДНІВ ІЗ ПЕРЕБУВАННЯ МИРОСЛАВА МАЛЕЦЬКОГО В КИЄВІ



Д-р М. Малецький (стоїть) та екс-міністер оборони України Костянтин Морозов (листопад 1993р., Торонто)

Вони прилетіли до Києва чи вдесяте, чи вдванадцяте. І пані Кароліна, й пан Мирослав з настанням весни вподібнюються до перелітних птахів, що через океан линуть із материка на материк. Із країни, де вони ось уже стільки десятиліть є громадянами, в країну Україну. Сюди, де в них є десятки щирих приятелів, які справді раді зустрічі з прекрасною родиною Малецьких.

Вони люблять Київ. Це, до речі, якась загадкова психологічна риса галичан, що живуть у західному світі. Чи не кожен із них, не перестаючи бути патріотом Львова, твердить: Київ–найкраще місто Европи. Кожен приїзд Малецьких до України, то також передовсім зустріч із Києвом, а далі поїздка на Львівщину до родини.

І цього разу все було як звичайно. Але нинішній приїзд вирізнився з-поміж інших тим, що більшість часу в Києві пан Мирослав провів серед любих його серцю людей у військових мундирах. Ідея цих зустрічей зародилася ще взимку, коли між головою Братства ветеранів дивізії „Галичина" Мирославом Малецьким та представниками Національної академії оборони України почалося активне спілкування. В Академії нині велика увага до всіх розкиданих по світах комбатантів, оскільки Академія почала творити в своїх стінах музей батального мистецтва українського народу, в якому буде представлено українські військові формування в різних арміях світу (дуже складна наша історія, є в ній чимало матеріялу). З боку Братства не могло не бути зацікавлення Академією, оскільки ветерани дивізії не байдужі до мілітарних справ України–кому, як не колишнім воякам, розуміти значення армії для незалежної держави.

І ось пан Малецький–у стінах Національної академії оборони України. Заступник начальника академії генерал-майор Олександер Костюк, капітан першої ранґи Анатолій Грищук з гордістю показують йому музей бойової техніки, що розмістився в дворі акаде-

мії, а далі–вже згадуваний музей на другому поверсі головного корпусу. Тут уже з'явилися перші експонати, присвячені ще й досі погано знаній в Україні сторінці з історії другої світової війни, що називається: „Перша Українська дивізія Української Національної Армії", тобто–дивізія „Галичина", що про неї стільки страшних мітів навергали компартійні історики. Вони звинувачували дивізію у всьому, що було вигідним для комуністичної пропаґанди: в розстрілах євреїв у Бабиному Яру (хоч перших рекрутів на вишкіл покликано до дивізії в липні 1943 року), в каральних операціях проти мирного населення (хоча жодної поліційної функції дивізія не виконувала, вона була звичайною мілітарною одиницею для фронту). Дивізійниками лякали дітей і дорослих радянської України. А комуністи й усіх мастей інтеґратори не перестають ними лякати й сьогодні. Шкода, що знаходяться деякі наївні й довірливі, що навіть вірять отим інсинуаціям.

Далі–зустріч Мирослава Малецького з начальником Академії генерал-лейтенантом Віктором Палієм, який розповідає гостеві про те, що цей унікальний навчальний заклад готує для України її військову еліту. Із цілковитою впевненістю можна сказати: у цих коридорах зараз ходять не один майбутній міністер оборони нашої держави, не один начальник генерального штабу Збройних Сил України. Визріває ідея співпраці Братства дивізійників із Академією. Очевидно, подробиці її з'являться пізніше.



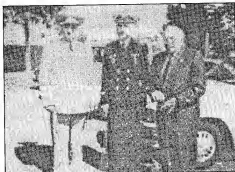
Подружжя Малецьких

Чи не всі київські дні Малецьких зігріті приязними зустрічами з Анатолієм Грищуком (до речі, кавалером найвищої нагороди Братства дивізійників–„Золотого Хреста за особливі заслуги"). Грищук і запросив подружжя Малецьких на врочистий випуск у військовий ліцей імені Івана Богуна. Власне, це запрошення він передав від начальника ліцею генерал-майора Леоніда Кравчука, який, довідавшися про перебування голови Братства ветеранів дивізії „Галичина" й головного редактора журналу „Вісті комбатанта" Малецького в Києві, висловив побажання запросити його на цю подію.

І ось подружжя Малецьких разом із капітаном першої ранґи

Грицуком та виконавчим директором Ліґи українських меценатів Михайлом Слабошпицьким–на урочистостях. Знамена, марші, святкові мундири і схвильовані слова. А з-поміж усіх них -чи не найсердечніші слова з промови Мирослава Малецького, який вітає випускників ліцею, його викладачів, батьків із цим прекрасним святом у незалежній державі, про яку мріяли, за яку боролися й жертвували життям вони, ті, хто саме своїм життям і своєю кров'ю писали рядки історії українських визвольних змагань. Малецького уважно слухають і сивоголові чоловіки з численними орденськими планками на грудях–ветерани радянської армії. У багатьох із них– ані тіні ворожости на обличчі. В таку мить віриш, що рано чи пізно настане національне примирення. Люди, які були в тій страшній війні по різні боки барикад, що уціліли на полі смерти й дожили до початку третього тисячоліття, скажуть одне одному: Україна в нас одна, примирімося її ім'ям і живімо для неї та для наших онуків. (Потім, коли на стадіоні ліцею відбуватиметься спортивна програма, багатьом видасться глибоко символічною така сцена. Пан Малецький піднімається сходами на трибуну, а звідти йому подає руку такий же сивий чоловік з зіркою Героя Радянського Союзу, обоє справді по-дружньому всміхаються один одному...)

Малецький вручив грошові премії Братства дивізійників кращим випускникам ліцею. Вже згодом, на зустрічі з генерал-майором Леонідом Кравчуком, докладно аналізувалася можлива участь дивізійників у процесі виховання й підготовки ліцеїстів.



Генерал-майор Леонід Кравчук, капітан 1 ранґи Анатолій Грицук та д-р Мирослав Малецький

...Швидко змайнули київські дні подружжя Малецьких. Поїзд зі столичного вокзалу відвезе їх до родини в Трускавець, а далі літак із Львова понесе до Торонто. Прощання з друзями, сподівання на майбутні зустрічі і задумливо-іронічні слова цього мудрого, надарованого іронічним складом розуму чоловіка: „Здається, в Україні земне тяжіння набагато сильніше, аніж на чужині..."

Він не любить риторики. Він любить висловлюватися іронічно чи алегорично. Має таку золоту рису розуму й характеру.

Михайло МАР'ЯНІВСЬКИЙ

Василь ФЕДОРОВИЧ

„УКРАЇНСЬКИЙ ТРИПТИХ" *

І. Німецький коментар

Ганс Ґеорґ Ергарт, професор Гамбурзького університету, ще перед кількома роками присвятив окрему працю-статтю сучасній Україні. В ній він представляє дипломатичні заходи України для утвердження своєї державности. Мова тут про роки 1992-1997.

В 1992 р. підписано в Лісбоні (Португалія) дипломатичний протокол, в якому пострядянські нуклеарні потуги–Україна, Білорусь і Казахстан–зобов'язалися приступити до договору про обмеження озброєнь СТАРТ-І. Український політичний провід в Києві і західноукраїнські націоналісти спротивилися ратифікації того договору й вимагали, щоб Захід звернув більшу увагу на безпеку України. Але Америка, мабуть, під впливом Росії, почала робити натиск на Україну, однак без успіху. Нова адміністрація Клінтона, починаючи від 1993 р., виявила більше розуміння для інтересів України.

Тоді теж Німеччина сконкретизувала свою політику супроти України. В вересні 1993 р. канцлер Коль вперше відвідав офіційно Україну. На летовищі вітали його президент Кравчук, міністер закордонних справ Зленко та інші представники уряду. Під час тієї візити підписано між Україною і Німеччиною декларацію про фундаментальні принципи відносин між обома державами. Україна і Німеччина забов'язалися розвивати взаємні стосунки згідно з нормами міжнародного права, респектувати державні кордони та мирно вирішувати всі спори без застосування сили. Обі держави підкреслили також потребу продовжувати процес роззброєння та контролі ядерної зброї.

Мимоходом варто тут зазначити, що проф. Ергарт якось не згадує про те, що Коль „пригадав" Україні необхідність підписання договору СТАРТ-І. (А може це була головна мета візити Коля?!).

В січні 1994 р. підписано в Москві три-сторонній договір про передачу Росії українську ядерну зброю для знищення. В заміну за те Україна одержала, взглядно, мала була одержати від Росії відшкодування в формі палива для ядерних реакторів. Крім того в тому договорі Росія і США визнали і підтвердили (черговий раз!) суверенітет України і цілісність її території, а до того Росія ще зобов'язалася (очевидно на папері) припинити економічний шантаж супроти

* Триптих–три тематично споріднені картини, поставлені поруч себе. Тут ужито цей вислів в переносному значенні.

України. Тут теж постановлено, що на випадок агресії проти України слід негайно повідомити Раду Безпеки ООН для можливої протидії.

До тих ґарантій прилучилися пізніше ще Англія, Франція і Китай. Після того український парлямент ратифікував СТАРТ-І, однак з застереженням ґарантії безпеки України.

На конференції ДЖ-7 в Вінніпеґу в жовтні 1994 р. постановлено дати Україні допомогу для проведення реформ. Кучма тоді зазначив, що суверенітет України потребує не ідеологічного націоналізму (!), тільки економічних і політичних реформ. Міністер закордонних справ Америки Талбот зазначив, що Україна є особливо важливою для американської політики й тоді Вашинґтон прирік їй фінансову допомогу й одночасно закликав европейські держави допомогти Україні. На конференції загально підкреслювано, що добрі взаємини України з Росією є важливі для стабілізації і безпеки сусідніх реґіонів, бо Україна є зв'язковим пунктом між Росією і Середньою Европою.

Політично-стратегічне значення України потвердили також інші західноевропейські держави. Слідом за Німеччиною в літі 1995 року англійський міністер закордонних справ Рифкінд відвідав Україну і ствердив, що вона є справді стратегічною опорою Европи. Після того навіть русофільська Франція зустріла Україну з більшою увагою, але без будь-яких зобов'язань. Та французька стриманість–на думку Ергарта–тим більше дивна, коли взяти до уваги, що під час візити Кравчука у Франції в червні 1992 р. між Україною і Францією заключено договір співпраці, і тоді Франція була зацікавлена озброєнням України, а особливо її нуклеарним сектором.

Але, як завважує Ергарт, це звичайна розбіжність між доктриною і практикою, бо досі (1995 рік), крім канцлера Коля, ні один провідний шеф західноевропейського уряду не відвідав Україну.

Під час другої візити Коля в Києві в вересні 1996 р. німецький канцлер ще раз підкреслив велике значення України для европейської безпеки, при чому виразно підкреслив, що тепер ніхто не може сумніватися в незалежності України і цілісності її території, без одночасного ставлення під сумнів стабільности й безпеки цілого европейського простору.

Були, очевидно, в Україні певні проблеми, але вона зуміла їх розв'язати або наблизити до розв'язки. Головною проблемою було питання без'ядерного статусу і передання Росії нуклеарної зброї. Ту проблему, як відомо, уреґульовано в 1994 р. Київ також прирік закрити Чорнобильський реактор (це має статися остаточно при кінці 2000 року, Захід обіцяв на ту ціль фінансову допомогу).

Німеччина, як це підкреслює Ергарт, поминаючи формальне визнання України, забов'язалася наполегливо попирати її інтеґрацію в европейські та інтернаціональні інституції, щоб вона не залишилася якоюсь неокресленою зоною безпеки.

Якщо мова про НАТО, то за ініціятивою США після розвалу СРСР в грудні 1991 р. основано Північно-Атлянтійську Кооперативну Раду як багатонаціональне консультативне об'єднання для політичних питань між державами Заходу і членами Варшавського Пакту. Від березня 1992 р. до того об'єднання належить Україна. В січні 1994 р. Рада НАТО створила Партнерство заради миру і вирішила поширити НАТО на Схід. Вона навіть випрацювала договірстатут для Партнерства й тим піднесла своє політичне значення в системі европейської безпеки. Щоправда Київ не одержав від Партнерства ґарантій безпеки, але в договорі є постанови про безпеку держав, які почуваються загроженими, а це означає для України доповнення до ґарантій даних їй в Москві в січні 1994 р.

Хоч НАТО не має наміру в найближчому часі прийняти Україну до свого членства, то все-таки її роля є значна, бо вона в самому СНД належить до тих держав, що вважають СНД тільки добровільним об'єднанням для економічної співпраці. З тієї причини Україна може мати вплив на майбутнє СНД, а крім того може бути помічною в поширенні НАТО на Схід.

Щодо Европейського Союзу, то Україна вже в червні 1994 р. стала його членом (10 днів перед Росією). Европейський Союз, очевидно, визнає суверенітет України і цілісність її території, але настоює на... співпраці Києва з Москвою. Україна рішуче продовжує свою дорогу до Заходу, знаючи, що до того потрібні внутрішні реформи і... добрі взаємини з Росією.

II. Українсько-російські перипетії

У вересні й жовтні 1999 р., в зв'язку з пляном поширити НАТО на Схід, група західних експертів провела в Україні і Росії опит щодо НАТО, Европейського Союзу та внутрішньої і закордонної політики. Висліди опиту.

В Україні, як і в Росії, є різні погляди щодо закордонної політики. В основному переважають два „вибори": слов'янський і европейський. Приклонники слов'янського вибору, тобто комуністи і соціялістичні групи, змагають до відновлення СРСР або щонайменше конфедерації Росії, України й Білорусі. Вони відкидають членство в Европейському Союзі, противляться кооперації з НАТО, а заразом обвинувачують міжнародні фінансові інституції в доведенні України до економічної кризи. Представники европей-

ського вибору твердо обстоюють суверенітет України, зокрема її незалежність від Росії, вірять, що співпраця з евро-атлянтійськими інституціями піднесе значення України. З другого боку, вони розуміють, що Україна має зберігати невтральний статус і мусить (як того вимагає Захід) втримувати добрі взаємини з Росією.

В часі опиту показалося, що в Україні є ще третя група поглядів на закордонну політику, а це–центристи, що попирають европейський вибір, але розчарувалися Заходом через його недостатню допомогу. Вони бояться, що Україна з вини Заходу може попасти в сферу російських впливів.

Щодо НАТО то Росія принципово є проти поширення його на Схід і не годиться на те, щоб до нього належали колишні совєтські республіки, а особливо балтійські держави й Україна.

В самій Україні є загальне переконання, що поширення НАТО на Схід не є для неї загрозою. Але влада і політичні кола стурбовані тим, що співпраця з НАТО може викликати неґативну реакцію Росії й, на випадок війни Україна проти своєї волі, може бути буферною державою в поділеній Европі. Тому Україна тримається осторонь від НАТО, а тільки обмежується до співпраці в рамках Партнерства заради миру.

З тих причин Україна схиляється більше до Европейського Союзу, хоч і тут не все гаразд, є багато розчарувань і гіркоти. Европейський Союз трактує Україну як другорядну державу, дарма що вона економічно не є гірша від інших держав-кандидатів на членство в Европейському Союзі. Україна розчарована повільною процедурою інтеґраційного процесу. Вкінці Европейський Союз повинен дати Україні заяву, чи хоче мати її своїм членом чи ні.

Все-таки Україна продовжує свій шлях до інтеґрації, дарма що Росія вразлива на відношення України до Европи. Завважується делікатне балянсування у взаєминах України і Росії між собою, а також у їхньому відношенні до НАТО і Европейського Союзу.

III. Світло при кінці тунелю...

Лондонський „Економіст" в своєму випуску з 6/5 – 12/5, 2000 р. помістив не то статтю, не то повідомлення з мінорно-песимістичним заголовком „Віктор Ющенко–слабка надія України", в якій подана характеристика й виняткові обставини діяльности нового прем'єр-міністра України. Більшість українських політиків-реформістів, а також приятелі України на Заході вважають Ющенка найкращим прем'єр-міністром України від часу проголошення її незалежности. На відміну від більшости впливових політичних фіґур, він не корумпований, ані не показує старої совєт-

ської самопевности. Як директор Українського Національного Банку він наглядав над введенням національної валюти–гривні, що є одним з рідких досягнень України. Тепер як прем'єр-міністер має перед собою важливе завдання–розсудливо поєднати запізнену приватизацію та інші економічні реформи. Досі український парлямент, як відомо, вперто бльокував такі наміри, а тепер підтримує нову програму і впродовж року не буде виступати проти уряду. Головним завданням Ющенка є серйозні економічні реформи, але, на жаль, не можна всього відразу зробити. Правда, деякі підприємства досягли значних успіхів, але більшість державної промисловости неефективна, непродуктивна, зіпсута корупцією і ведена менаджерами, які не бажають ніяких змін, щоб не стратити своїх прибутків. З тих причин більшість населення України живе в бідності, тоді як невелика кліка багатіїв попирає індустрію, яка приносить страти, а безконтрольне вживання енергії узалежнює Україну від російської нафти й газу, а це може довести до того, що одного дня Росія почне диктувати Україні свої економічні й політичні умови.

Перебравши в грудні 1999 р. прем'єрський уряд, Ющенко перш за все звернув увагу на державні борги, запропонував парляментові компактний бюджет, розпочав адміністративну реформу, створюючи в Кабінеті окремий секретаріят, який має за завдання припинити самовільну діяльність поодиноких міністрів.

Однак майбутнє Ющенка непевне. Його очікують проблеми на різних фронтах. Захід, який до речі добивався його призначення на прем'єр-міністра, домагається через своїх фінансистів вияснення бізнесових трансакцій з часу, коли Ющенко був директором Національного Банку України. Йому не закидають нічого незаконного і та буря, правдоподібно, швидко промине, бо західні потуги хочуть, щоб Україна мала успіхи і при владі залишився прозахідний Ющенко. Також у самій Україні та справа зробила мале враження, бо більшість людей переконана, що це інтриґа Ющенкових ворогів.

З другого боку, деякі бізнесмени бояться, що Ющенкові реформи доведуть їх до матеріяльної руїни. Один банкір явно висловився, що було б найкраще, якби Ющенко залишив їх у спокою. Українські промислові маґнати попирали Ющенка, бо були переконані, що приватизація дасть їм змогу загорнути більше державних підприємств. Однак якщо Ющенко буде „наступати їм на пальці", то вони відповідять жорстоко, можуть навіть вбити його, як це сталося з Михайлом Ґетьманом в 1998 р. Є турботи за його безпеку, тим більше, що він необережний, сам їздить своїм автом до праці, мешкає в приватному мешканні, замість у безпечних державних будин-

ках, а „вікенди" проводить на дачі, що її сам збудував.

Пересічні українці люблять Ющенка і стиль його життя, але покищо нема в нього політичної бази, тобто сильної реформістської партії, яка могла б його підтримати. Його Кабінет теж хиткий і ненадійний, він не може теж рахувати на підтримку президента Кучми, який, до речі, дістав від Заходу натяк-вказівку іменувати Ющенка прем'єром. Його взаємини з президентом холодні.

Все те сповільнює роботу Ющенка. На додаток люди втратили довір'я до реформ; але коли побачуть, що нпр. пенсії і зарплати виплачуються своєчасно, то підтримка уряду піднесеться негайно.

„Бідна Україна!"–закінчує „Економіст"; хіба що „мускулистий" Ющенко матиме виняткове щастя.

***

На 10-му році незалежности Україна, здається, починає виходити з політичної й економічної кризи. Верховна Рада, завдяки консолідації „правих", осягнула парляментську більшість, давніший голова Верховної Ради комуніст Ткаченко відійшов зі свого становища, а його місце перебрав Плющ.Прем'єр-міністром став Віктор Ющенко, а з ним змінився склад уряду, що дістав більш національне обличчя. Наступило узгодження трьох вирішальних чинників: уряду, парляментської більшости та президентської команди. Ющенко запропонував свою програму, яку парляментська більшість прийняла. Він теж подав проєкти нових законів, зокрема земельного, податкового та поправки до цивільного і кримінального кодексів.

Завважується теж поступ в економічній ділянці: зріст продукції, піднесення валового прибутку, виплата пенсій і зарплат, до державної скарбниці поступають вплати податків. Україна покищо утримується з власних доходів, в останніх місяцях не дістала ніякої фінансової допомоги від Міжнародного Валютного Фонду. Навіть деякі досі байдужі клани почали тепер підтримувати уряд Ющенка.

В міжнародній політиці уряд Ющенка виразно зайняв прозахідню орієнтацію, відкидаючи т. зв. слов'янський вибір.

Очевидно до повного відродження ще далеко. Але перші кроки вже зроблено. Показалося світло при кінці тунелю...

Джерела:

1. Hans Georg Ehrhart. Der Westen und die Ukraine. In: *Europaeische Rundschau*, N. 2, 1997, S. 49-59.

2. A wider Europe: the vie from Moscow and Kyiv. In: *Inernational Affairs*, N.2, Jan. 2000, p.77-88.

3. *Economist*, 6/5 – 12/5, 2000. Viktor Yushchenko–Ukraine's faint hope.

В. МАЛИНОВИЧ
Париж

„ПОТАПАЄ РОСІЯ...“

Свіжа ще в нашій пам'яті голосна трагедія, коли затонув російський передовий атомний підводний корабель, кінець серпня 2000 року „КУРСК“. Подія зворушила цілий світ. Питали: що скоїлося, чому? Чому не вдалося врятувати тих 118 старшин і солдатів? Про катастрофу російські власті повідомили щойно 2 дні пізніше. І подали „причину“: „Зудар з якимсь чужинецьким кораблем“... Америка й НАТО пропонували негайну допомогу. Гордовита Росія відмовила: „Ми самі дамо собі раду“. Аж коли було запізно й вона показала себе безрадною, просила допомогти. Зудар з чужинецьким кораблем (обов'язково з тим поганим, капіталістичним...) виявився брехнею, як і брехня про теракт. А правда? Нездарність цілого російського апарату, включно з військовим, продовження большевицьких побрехеньок. Як і про Чорнобиль.

Нарешті Захід пробудився й зрозумів суть нової імперії, спадкоємниці попередньої. Загомоніла світова преса, спочатку приголомшена, тепер уже в стадії пробудження. Нижче переклад з французької газети.

Заголовок пера головного політичного аналітика величезної американської корпорації „Ранд“, Льорана Моравеца, Вашинґтон. Стаття появилася у французькій газеті „Лє“ з „Еко“, 24.08.2000.

„Нікого не дивує, що російські владні структури, цивільні та військові, брехали аж курилося, коли йшла мова про російський підводний корабель „КУРСК“, який зазнав смертельної аварії. Це дивує, що їхні зусилля позначались паралічом та хаотичною метушнею. Ще трагедія Чорнобиля, колись, продемонструвала байдужість совєтської влади до долі людей. Власне під цим оглядом Росія Путіна є, дійсно, спадкоємцем СРСР Брежнєва. Російське населення і далі покутує, трагічно, за помилки своїх провідників.

Катастрофа-загибіль корабля „КУРСК“ є доказом руїни російської фльоти, котра колись оспорювала Америці володіння океанами. Чисельно, російська фльота втратила 80% своїх кораблів. Скажемо й про якість: тепер, коли Росія робила свої найбільші морські маневри за останніх 10 років, вони завершилися повним провалом. Оснащення фльоти, поточні ремонти, вишкіл моряків– усе занедбане, перестаріле... Ця фльота не є більше оперативна. Панцирник став потьомкінським селом...

Дві війни в Чечні, 1995-96 і ця, котра йде ще й тепер, показали

розклад російської піхоти, деморалізацію її старшинських кадрів, вайлуватих простаків-солдат та їхню примітивну тактику, безуспішність дій. Одинокий спосіб показати силу–цілковите знищення (здалека) Грозного. Дезертирство, тортури, алкоголізм, підкошують мораль рядовиків.

Стратегічні військові частини, колись гордість Червоної Армії тепер вже неспроможні втримати їхній арсенал в числі 1.500 ракет. Незабаром вони впадуть нижче тисячі. Теперішні збройні сили стали вже тільки нужденними рештками колишніх. Їм залишилася можливість тільки...: шкодити. Продавати воєнне обладнання та технології різним нацикам та диктаторам. Але уява про могутність Росії залишилася в умах ще тільки деяких провідних політиків Заходу, які не позбулися образу Росії на вершині своєї сили.

Правда, Росія–ще й далі простором найбільша держава в світі. На як довго? Без населення, без демографічної динаміки, без технологічного й економічного розмаху, цей велетенський простір є тільки порожнечею. На наших очах відбувається історична драма народу, провідники якого плекали амбіції світового володіння. А тепер? Болючий упадок, обтяжений нечуваними стражданнями народу, для здійснення тих амбіцій.

За останніх 10 років чули ми багато голосів перестороги:
Не треба провокувати Росію ані її ізолювати, бо тоді вона зареаґує, як колись, інший велетень–ваймарська Німеччина...Не примушуймо Росію до реваншизму. Уважаймо, щоби не з'явився червоно-коричневий Гітлер, який пробудить аґресивність Росії...

Усі вони не розуміють, що приниження Росії пішло від... самої Росії. І забувають реалії.

Ваймарська Німеччина була затримала всю свою демографічну динаміку. Її економіка, навіть із боргами воєнних відшкодувань, дуже швидко розвинулася. Не зважаючи на політичні потрясення, Німеччина залишилася „прімус тер парос". Фінансовий крах в 1931 та депресія не змазали її попереднього розвитку та результатів позитивних реформ у ділянці здоров'я, шкільницького технічного поступу, торговельної динаміки. Тут, власне, величезна різниця між тодішньою Німеччиною і сьогодніньою Росією. Бо ця остання–спадкоємниця величезного екологічного лихоліття, безгосподарного використовування робочої сили, не найкращого здоров'я населення, безмежного марнотравства, систематичного плюндрування природних багатств. І ще–цієї модерної системи рабовласництва, якою був радянський комунізм. Лише високий рівень навчання може бути зарахованим у позитив цьому невтішному минулому.

У військовій ділянці ваймарська Німеччина зберегла те, що кожна армія має найбільш цінного: свої кадри. Вони перейшли 20-ті роки не на сумовитих пережовуваннях минулого, а на навчанні, в пошуках технологічних поліпшень, у відважних маневрах, завжди попереду, в ногу з проґресом.

Як знаємо, сьогоднішня Росія від цього ще дуже й дуже далека... Вже час, щоби достосувати наші вірування до реалій. Правда, західні держави можуть давати докази куртуазії та щедрости. Однак, що стосується надмірних і неосяжних амбіцій відновленої держави, Росії,–слід проявляти повну рішучість.

Сучасна Росія нагадує, радше, релігійну „Армію порятунку", а вже ніяк не світову потугу з її багатополюсною дипломатією."

НЕВИЗНАНА ЖЕРТВА З ЛЮБОВИ

Два імперялістичні народи–росіяни, пройняті ідеєю комунізму; Німеччина–з ідеєю сили, панування над іншими народами, зударилися між собою. І стала побіджена Німеччина 8 травня 1945 року. А зчасом розпався Совєтський Союз. Для нас, українців, існування цих двох імперій було небезпекою нашого буття як народу з своєю культурою. Совєтський Союз не наша батьківщина. Наша батьківщина–Україна була ним поневолена насильно. За будь-які національні прояви українців нищили фізично. В роках 1932-1933, будучи в проводі, Лазар Мойсейович Каґанович голодом знищив до 10 мільйонів наших селян-українців. Українцями заселювали Сибір і там вони виконували рабську працю. Дивним стає, що з нагоди „святкування перемоги у Великій вітчизняній війні" президент України підписав указ написати книги пам'яті учасників бойових дій. Плянується також створення комплексу для „увічнення пам'яті переможців". Ветеранам роздано медалі „Захисника вітчизни".

Таке відзначення воїнів з Червоної армії неоправдане, бо Україна була поневолена і вони клали своє життя за вдержання імперії і дальше поневолення народу України. Таке признання слід дати воїнам УПА і дивізії „Галичина", бо вони ставили опір комуні за свободу свого краю і народу. Маємо Україну вільну, це сталося і завдяки борцям за волю України, якими то були вояки УПА і дивізії „Галичина".

Чи розуміють це наші політики, історики? Чому нема того признання для членів дивізії „Галичина"? Бо вони, на заклик проводу,

відповіли, вступаючи добровільно до дивізії, щиро сказали: „Ми Україні пропасти не дамо". Вже за таке наставлення дивізійники повинні одержати відзначення. Нами погорджують, бо ми стали в лави чужої армії, яка не несла нам свободи. Але через пляни провидіння божого–„якщо приймаєте надприродню силу"–вояки Дивізії не брали участи в червоній армії і дальшого поневолення України.

Вояки Дивізії були молоді люди. Я, 19-літній, 7 квітня 1945 року був поранений, і таких поранених бачив багато. Це була пролита кров проти комунізму. Вояки дивізії „Галичина" радіють, що Україна стала вільною, але в серці засумовані постановою уряду України до членів дивізії „Галичина".

Усе є у провидінні Бога. Знаю з досвіду мого життя. Як я виїжджав з Самбора, то все завдячую Пречистій Діві Марії, якої чудотворна ікона є в місті Самборі, котра подала мені поміч в моїм житті. Місця, люди і дії, де я перебував, завжди виходили мені на добре. Був я поранений; у моменті перед моїм пораненням прийшла мені думка, що я віддаю своє життя з любови до свого народу і краю.



Тепер, вже як священик, розумію, що значить віддати своє життя в користь ближнього. Не уніформа, а наставлення: „За волю смерть нам не страшна". Бачив я вояка, який трясся, як риба. Бо відважно віддати своє життя, треба знати: чому? Бачу перед моїми очима тих молодих людей, які віддали себе з любови до свого народу, щоб він жив. Тому дивізія „Галичина" нехай буде вічна в пам'яті народу і хай не зникає про неї слава за вияв їхньої любови і посвяту.

Долучую знімок свого нагробника, яким хочу показати опіку Божої Матері весь час мого життя аж до гробу.

о. Йосафат Кончак, ЧСВВ
Мондер, Альберта, Канада

Полк. Василь КУК

ОСТАННІЙ БІЙ ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА

До п'ятдесятиріччя смерти РОМАНА ШУХЕВИЧА

Понад півсторіччя відділяє нас від того трагічного дня, коли 5 березня 1950 року відбувся останній бій Головного Командира Української Повстанської Армії ген-хор. Романа Шухевича з загоном військ НКВД російсько-большевицьких окупантів. Сталось це на окраїні міста Львова в Білогорщі у хаті вчительки Нусі (Ганни) Конюшик. Уся її родина–мати Марія Конюшик, вітчим Микола Хробак та двоє їхніх дітей, Наталка й Данило, були у 1945 році виселені з їх рідного села Пикуличі, що на Перемишльщині й поселені в Білогорщі. Була це національно свідома й патріотична українська родина. Нуся–1916 року народження і було їй тоді 32 роки. Ще до війни закінчила вона вчительську семінарію у Перемишлі й учителювала. Це була гарна, вродлива дівчина, з буйним каштановатим волоссям, синіми очима і милим, симпатичним поглядом. Жила вона сама, окремо від родини. Тому її помешкання було дуже зручне для перебування підпільників. Одна кімната й кухня була на партері, а спальня поверхом вище, до якої вели дерев'яні східці. Гостей господиня зустрічала й приймала внизу, а нагорі у спальній кімнаті могли спокійно працювати підпільники. На всякий випадок у коридорчику, що був перед спальнею, зроблено замасковану конспіративну „криївку" (перегородку стіни), у якій можна було заховатись від небажаних очей та сховати підпільні речі (запасну зброю, літературу тощо). Тут то й була зимова штаб-квартира Головного Командира УПА з 1948 року. Разом з ним перебували два бойовики, зв'язкові кур'єри: „Зенко"–Михайло Заяць з села Берлин, що на Брідщині, та „Левко". Унизу на кухні, в характері домашньої робітниці, господарювала зв'язкова „Анна"–Галина Дидик, під ім'ям і за документами, також переселенка, Антоніна Кулик. Варто відзначити, що „Зенко" був один з кращих спеціялістів по виготовленні й підроблювані документів. З його документами кур'єри могли подорожувати по Україні та СРСР, а Головний Командир УПА зміг двічі поїхати в Одесу на санаторне лікування. Ще в січні тут Генерал мав нараду з начальником Головного Військового Штабу УПА полк. Олексою Гасином–„Лицарем" і нормально продовжував виконувати свої нелегкі керівні обов'язки.

Строга конспіративна поведінка усіх мешканців „хати", зокрема

виходу й входу з будинку, була надійною запорукою перед „провалом". Але було в цій конспірації одне слабе й дуже небезпечне місце. Про „хату" знала ще одна людина, яка в ній не перебувала. На випадок її таємного арешту, у „хаті" ніхто про це вчасно міг не довідатись й прийняти відповідні заходи перед небезпекою „провалу". Бо надія не дати себе взяти живим у руки ворога не завжди сповнювалась. У ворога було ряд найсучасніших методів, щоб і живих підпільників захопити, і „вибити" з арештованого потрібну йому інформацію. Слід відзначити, що підпільники добре знали, як треба гинути, і тому мало уваги приділяли таким справам, як вести себе на випадок арешту, в тюрмі, на допитах та які методи застосовує ворог під час слідства й як можна з ними боротися.

Такою людиною, що про „хату" все знала, але в ній не перебувала, була зв'язкова „Дарка", бо саме вона помагала цю „хату" організувати. У четвер, 2 березня, „Дарка" прийшла до „хати" й повідомила про арешти знайомих священиків, арешт її мами й що за нею також дуже слідкують у Львові аґенти КГБ. За наказом Командира „Дарка" повинна була негайно виїхати зі Львова, але ще мала виконати одне доручення й про це повідомити „Анну" у п'ятницю на домовленій зустрічі. „Дарка" на зв'язок до „Анни" не прийшла. Анна повідомила Командира, що зустріч не відбулась. У „хаті" запанувала тривога, бо невихід на зустріч міг означати арешт „Дарки". Її справді таки в цей день схопили на вулиці енкаведисти й відвезли в тюрму. Тому Командир відправляє ще тої ж ночі, у п'ятницю, „Зенка" й „Левка" організувати нове приміщення. Такі запасні „хати" у розпорядженні Командира були, але попередньо необхідно було перевірити їхню надійність. Перехід мав відбутись уночі в неділю 5 березня. У цей день мали відбуватись якісь вибори й тому сподівались, що в неділю буде ще спокійно. Саме цим і пояснюється, чому в критичний момент Командир був сам, без охорони.

У п'ятницю кагебісти фізичними побоями від „Дарки" про „хату" нічого не довідались. Тому вдались до випробованого методу– провокації. Побиту „Дарку" перевели до лікарняної камери, де тут перебувала вже кілька місяців також, начебто, „побита й стортурована" провокаторка „Мединська Рома". Коротка довідка: родом вона з села Карлів біля м. Снятина на Підкарпаттю, незакінчена вища освіта, аґент німецького гестапо з вересня 1943 р., у 1944 р. виїхала до Берліну, згодом до Австрії, а в 1945 р. повернулась до Коломиї. У вересні 1946 року її завербувала в донощики військова контррозвідка „Смерш". Від червня 1947 р. вона переходить на службу в Львівське УКГБ. Тут довідались про її службу в ґестапо та

про її зв'язки з СБ ОУН Коломийської Округи, про що вона досі скривала. За це її у травні 1949 року посадили в тюрму й після закінчення слідства почали використовувати для внутрікамерної аґентурної провокативної розробки членів підпілля. Вона, досвідчений провокатор, на совісті якої біля сотні безневинних жертв. Тому відносно легко вдалось їй обманути недосвідчену в тих справах „Дарку".

Оця то юда зуміла здобути до себе довір'я „Дарки" й намовити її передати „на світ" вістку про свій арешт, щоб таким чином „попередити" своїх друзів перед можливою небезпекою. Вона й запропонувала спосіб, як таку записку „цілком певно" можна передати через її родичів, від яких вона реґулярно отримує різні передачі. „Дарка" повірила, написала коротеньку записочку про свій арешт й заадресувала цю фатальну записку у Білогорщу до сестри Нусі, Наталки Хробак. У суботу адреса зв'язкового пункту була вже в руках КГБ, а в неділю ранком усе село було оточено військами МВД. Під час обшуку в домі Наталки Хробак неважко вже було кагебістам довідатись, що в центрі села живе, та й ще одна сестра Наталки–Нуся Конюшик. Негайно оточили військом і цей двоповерховий будиночок і увірвавшись до помешкання зразу же впізнали відому їм зв'язкову Шухевича „Анну" й зрозуміли, що тут може знаходитися і сам Роман Шухевич. Для Командира залишивсь один шанс. Збройно пробиватись до виходу. Він з автомата убиває на сходах майора, але й сам гине від ворожих куль. Так обірвалось життя одного з найвидатніших керівників української національної революції XX сторіччя.

Трагічно склалась і доля родини Конюшик-Хробаків. Усю родину арештували, судили й позасуджували на 25 та 15 років тюрми й на заслання. Нусю-Ганну Конюшик, її маму Марію і сестру Наталку Хробак повезли до Караганди. Миколу Хробака та його сина Данила етапом везли в Сибірську тайгу. В дорозі 78-річний батько, засуджений на 25 років тюрми, помер у Тайшеті біля Іркутська.

Після смерти Сталіна й оголошення амнестії уся родина Конюшик-Хробаків опинилась на волі й всіх їх реабілітували, але нікому не дозволили вернутись у Галичину до своїх помешкань. Тому вони змушені були поселитися у Донецькій області. Нуся працювала на будівельній фабриці й допомагала братові Данилові збудувати власну хату. Найперше жив Данило в українському селі Мар'янівці, де й одружився з односельчанкою Ганною. Згодом вони переїхали у Вінницьку область до м. Ладижина. Наталка ще в Перемишлі закінчила кравецьку школу й була кравчинею, свою працю любила

й багато працювала. Але захворіла на білокрів'я і рано померла, залишивши двох маленьких діточок: 6-річну Ірку та 4-річну Олю. Дітьми заопікувалась Нуся, виховала їх, допомогла їм здобути освіту й вийти заміж. Нуся не одружилась, хоч женихів мала багато. Жила скромно і весь час сама. Дуже багато читала, не хворіла. До Львова їздила рідко. З великим болем у серці згадувала давні трагічні події, що трапились у її хаті у Білогорщі й мовчала. У старості доглядали її вихованці Ірка й Оля. Померла 18 листопада 1996 року, на 80-му році життя. Помер 21 січня 1994 року також і її брат по мамі Данило Хробак. Але живе ще у Польщі в м. Битомім її сестра Ірина Хробак-Коцьолок, дружина сотенного УПА „Крилача", тепер Погорецька, а у Вінницькій області в м. Ладижині–дружина Данила–Ганна Іванівна з дітьми.

Київ, 5 березня 2000 року.

ВДОВА ГОЛОВНОГО КОМАНДИРА УПА ОТРИМУЄ 47 ГРИВЕНЬ ПЕНСІЇ

Щодня по обіді на маленьке, затінене деревами подвір'я на вулиці Федьковича у Львові виходить невеличка на зріст жіночка, притиснута до землі роками, і хворобами. Це Наталія Шухевич, вдова Головного Командира Української Повстанської Армії Романа Шухевича–Тараса Чупринки.



Наталія Шухевич, з дому Березинська, народилася 13 березня 1910 року в селі Лицівка Долинського району на Івано-Франківщині. Батько–священик Греко-католицької церкви Роман Березинський, мати–Юзефа Березинська, з дому Глинянська.

70 років тому Наталка Березинська виходила заміж не за людину-леґенду, а просто за Ромка, чесного, побожного хлопця... Та життя повернулося так, що і чоловік її, і вона сама стали серед перших осіб нашої новітньої історії. Отримує соціяльну пенсію–47 гривень. Квартиру оплачує донька, допомагає родина. Але персональна, точніше державна пенсія, від незалежної України мала б засвідчити визнання і повагу до справді леґендарної постаті Романа Шухевича і до життя самої Наталії Шухевич, сповненого кривдою, поневіряннями і самопожертвою.

(„Українська думка")

НАПОВНІМ ПОЗИТИВНИМ ЗМІСТОМ ПОНЯТТЯ „СВІТОВЕ УКРАЇНСТВО"

Звернення міжнародного фестивалю „Нашого цвіту–по всьому світу"

Щоб забезпечити налагодження та розвиток взаємовідносин України зі своїми закордонними співвітчизниками, вперше в Україні розпочато підготовку до проведення щорічного міжнародного фестивалю „Нашого цвіту–по всьому світу". Мета фестивалю–сприяння піднесенню національної гідности українського загалу, утвердженню принципів демократії, активізації взаємообмінів, передовсім у культурній сфері, між Україною та країнами оселення наших співвітчизників, наповнення конкретним змістом поняття „світове українство".

Задля цього на телеекранах СТБ (його програми мають змогу приймати у США та Канаді) на УТ-1 щотижня протягом більш ніж півроку демонструватимуться фільми, створені вітчизняними та кіномистцями інших країн.

Ці відеострічки мають висвітлювати історію та сьогодення закордонних українців, розповідати про видатних членів–державних, політичних, громадських та релігійних діячів, вчених, винахідників, мистців, військовиків, спортовців, підприємців.

Фільми, визнані кращими, в середині наступного року візьмуть участь у фінальній частині фестивалю, а потім демонструватимуться в державах оселення наших родаків та в багатьох містах України.

На жаль, Оргкомітет на має докладної інформації про наших закордонних співвітчизників–кіноаматорів та професіоналістів, в доробку яких, відомо ж бо, значна кількість вартісних відеотворів. Зважаючи на це, звертаємося із проханням про допомогу у поінформуванні про фестиваль як кіномитців, так і широкого українського загалу.

Шліть інформації на адреси: **Україна, 011034 Київ, а/с 507.** Тел.: **(380) 244-2911**, факс:**(380) 513-7132**. E-mail:**ukr-svit@iptelecom.net.ua**

***Микола ЖУЛИНСЬКИЙ**, академік,*
голова Оргкомітету фестивалю
***Ігор Винниченко,** голова секретаріяту*

Роман Колісник

ГЕНЕРАЛ ПАВЛО ШАНДРУК і УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АРМІЯ

Погляд з історичної перспективи

Доля України в 20-му сторіччі була скрайньо жорстока–катастрофа слідувала за катастрофою. Голод 1921-22 років, великий голодомор 1932-33, новий голод після закінчення 2-ої світової війни, не згадуючи вже про вивози мільйонів українців та фізичне нищення селянства та української інтеліґенції. Друга світова війна, яку фактично схвалив Сталін і тим самим її розпочав у спілці з Гітлером, [1] не вийняток. Україна зазнала найбільших втрат з усіх держав не тільки відсотково, але й чисельно. Через Україну два рази перекотився фронт, і кожний з двох поневолювачів збирав своє жниво, не притримуючися жодних норм поведінки цивілізованого світу.

> Вважається, що 2-га світова війна коштувала людству 50 мільйонів життів, з них втрати України–8 мільйонів осіб, Німеччини–6,5 мільйонів осіб, Польщі–приблизно 5 мільйонів загиблих, а Росії–п'ять-шість мільйонів осіб. Отже, за своїми втратами у війні Україна стоїть на першому місці серед країн світу, а кожен шостий загиблий у роки війни–це наш земляк.–пише д-р Олег Гринів у статті п. н. «На морі крови та сліз». [2]

Як в 1-ій, так в 2-ій світових війнах було те, що українці мусили служити в чужих арміях і битися за чужі інтереси, часто по протилежних боках фронтів. Однак український народ не забував про свою довговікову мету–здобути державність. Осягнення її без своєї збройної сили було неможливе, а ще проти найжорстокішого ворога–більшовизму. Тому поставали по німецькому боці військові одиниці, як: Дружини українських націоналістів чи Українська дивізія.

У боротьбі проти більшовизму брали участь всі народи Східньої Европи, а найбільше серед них було росіян, які билися в лавах т. зв. Российской Освободительной Армии (РОА), під номінальним командуванням совєтського генерала Андрія Власова, якого німці захопили в полон в липні 1942 року й перемовили перейти на свій бік і воювати проти Сталіна. Війська РОА були підпорядковані, звичайно батальйонами, німецьким дивізіям вермахту.

У другій половині 1944 року німці дозволили ген. Власову створити дві дивізії у військах СС і старалися об'єднати протибільшовицькі політичні середовища у Комітеті визволення народів Росії (КОНР), а окремі національні військові частини–у РОА під проводом генерала Власова. Першою метою було перемогти Сталіна і його режим, а вже згодом розглядати питання державности окремих «народів Росії». Цю

концепцію заступав сам райхсфюрер-СС Гайнріх Гіммлер. Проти неї були інші національності.

Друга група, до якої належали міністер для східних окупованих земель Альфред Розенберґ і губернатор дистрикту Галичина Отто Вехтер, були за творенням окремих національних комітетів і національних армій. Тоді почалися переговори німецьких чинників з іншими національностями, в першу міру, з українцями.

З доручення «українських політичних чинників», полк. Андрій Мельник, якого німці звільнили з ув'язнення 17 жовтня 1944 року, почав переговори щодо утворення Українського Національного Комітету як репрезентації українства на терені Німеччини. [3] 25 і 30 жовтня полк. Мельник провів розмови з німецькими чинниками й поставив певні передумови, а саме: повна амнестія і звільнення всіх українців з тюрем, таборів та арештів; поява декларації німецького уряду, в якій він визнав би природнє право українського народу на власне життя в самостійній українській державі; готовість підтримати українські визвольні змагання; проголошення територіяльної незаінтересованости до українських земель; і головне–незв'язування українських справ з акцією ген. Власова.

Немов у відповідь на ті вимоги, 14 листопада 1944 р. генерал Власов проголосив т. зв. «Празький маніфест». Тоді дальші вимоги полк. Мельника були: признання національних самостійних держав, згода на створення національної армії під власним командуванням, упеважнення претенсій генерала Власова відносно поневолених Росією народів.

17 листопада полк. Мельник отримав відповідь, яка була «в засадничих питаннях» відмовна, а в інших не було ґарантій з німецької сторони. Тому 18 листопада полк. Мельник написав свій звіт і відмовився очолити пропонований УНК.

Далі переговори комплікувалися тим, що українські чинники шукали кандидата на голову УНК, якого тяжко було знайти. Врешті ним став генерал Павло Шандрук, на пропозицію президента уряду УНР в екзилі Андрія Лівицького, за згодою усіх українських політичних чинників. Прихильники «єдиного фронту», на чолі з генералом Власовим, і сам генерал далі старалися перемовити українців на свій бік. Аж 30 січня 1945 року генерал Шандрук зустрівся з генералом Власовим у його віллі під Берліном і тоді остаточно відмовився від підпорядкування Власову.

Певну ролю у процесі творення УНК і УНА відіграв комендант німецької служби безпеки у Словаччині полковник (SS-Standartenführer) Вітіска, який перед тим виконував цю функцію в дистрикті Галичина. Це було зрозуміле, бо Галицька дивізія, уже переназвана на Українську, була в той час розташована у Словаччині. Вітіска інформував про «українське питання» свого шефа у Берліні Міллера.

Вітіска звітував про святкування Різдва в Дивізії й промови полк. Бізанца й подав від свого «довіреного українця» фальшиві неґативні

інформації про особу проф. Кубійовича. [4]

У листі 18 січня 1945 року повідомляється, що переговори з українськими чинниками ведуться повною ходою. Українці визнають, побіч гетьмана Скоропадського, своїм представником Шандрука. Питання створення українського «вермахту» зовсім відкрите. [5]

У звіті з 12 лютого вже є конкретні відомості: 1. Дивізія «Галичина» стане кадрою нової української армії. Передбачено створення 3-4 дивізій. Командувачем буде українець, а начальником штабу–німець. 2. Звільниться усіх політичних в'язнів під умовою, що вони зголосяться до Української дивізії. [6]

У такій ситуації українські чинники почали заходи для створення одної репрезентації. У Ваймарі 19 лютого відбулося засідання представників «українських урядів і організацій», у яких взяло участь 16 осіб. Головою зібрання обрано Костя Паньківського. На пропозицію Володимира Доленка створено спільну репрезентацію, до якої увійшли: д-р Кость Паньківський (представник ген. Шандрука), д-р Лабуцький (службовик німецького східнього міністерства), інж. Євген Пастернак (від УЦК), полковник Михайло Садовський і д-р Т. Олексюк (від президента УНР Андрія Лівицького), д-р Борис Гомзин (від гетьмана Скоропадського), Михайло Мушинський (від полк. Андрія Мельника). Не було тільки представника від Степана Бандери, який в той час виїхав із Ваймару.

Зібрання продовжено 22 лютого, але його перервали бомбардування. Дальших зібрань уже не було, бо в Берліні 23 лютого німці врешті рішили створити Український Національний Комітет (УНК). [7]

УНК очолив генерал Павло Шандрук і рівночасно став командувачем Української Національної Армії, яку почав формувати з українських частин в німецьких збройних силах, включно з юнацтвом протиповітряної оборони.

Проголошено Декларацію Українського Національного Комітету, у якій повідомлено, що приступається до організіції Української Національної Армії.

Генерал Шандрук заприсяг на вірність українському народові 1900 вояків у Німеку біля Берліну, котрі мали стати зав'язком 2-ої дивізії УНА. Він прибув до Української дивізії і заприсягнув її вояцтво на вірність українському народові 25 квітня 1945 року. Він теж привіз українську відзнаку на кашкети–тризуб. [8]

Він юридично включив Дивізію у склад Української Національної Армії. Це був явний акт-демонстрація перед світом, з якою метою українці творили свої військові з'єднання. Так трактують цей акт деякі чужі дослідники, наприклад, Давид Літтлджон. [9]

Серед українських провідних кіл не було охочих у той непевний час брати на себе таку велику відповідальність «п'ять по дванадцятій», як описав Улас Самчук свою зустріч з генералом Шандруком 19 січня 1944

року в Берліні.[10]

При обіді в *Ексцельзіорі*, мій земляк М. повідомий мене, що прибув зі сходу генерал Ш[андрук], що хоче бачитися зі мною, а живе в цьому готелі. Я вирішив відвідати генерала. Застав його в ліжку, кілька ночей не спав. Коротко стислими словами оповів, що „там" робиться. Содом і Гомора, якщо можна тут вжити цих абстрактних понять[...] І, між іншим, німці пропонують генералові творити українську армію. Ха-ха-ха! У „п'ять по дванадцятій!" Генерал дав згоду, українці, мовляв, ніколи не відмовляться від армії[...] Мені пропонує відділ пропаганди у тій заті.

Я в душі лише посміхнувся[...] Я дав зрозуміти, що в чуда не вірю[...]

Таку відповідальність могла взяти на себе дійсно відважна велика людина, свідома свого національного обов'язку, не чекаючи пасивно у своїй «хаті скраю». Генерал Шандрук не чекав «скраю», хоч логічно міг так зробити: він був контрактовим польським офіцером, закінчивши польську військову академію, він обороняв Варшаву у німецько-польській війні, він був в'язнем ґестапо в час німецької окупації Польщі.

Очевидно, в таких тяжких ситуаціях люди мають страх. Страх це природня людська прикмета. Страх стоїть на заваді не одній дії, і його треба побороти відвагою і холодним розсудком. Американський президент Деляно Рузвельт влучно схопив основний характер страху в свойому зверненні до американського народу: We have nothing to fear, but fear itself (Ми не маємо чого страхатися, хіба самого страху). І так поступив генерал Шандрук, який відважився на дію «п'ять по дванадцятій». Цим він доказав, за який ідеал український народ боровся. Так зробив проф. Кубійович, так зробили ті, що взяли в руки зброю, щоб активно боротися за державність України. Вони побороли страх, а позитивна дія утверджує національну самовпевненість.

Слід підкреслити, що генерал Шандрук був послідовним у своїх переконаннях і діяльності до кінця свого життя. Він написав спомини й видав їх англійською мовою,[11] а все своє майно в сумі кільканадцять тисяч долярів, записав на Братство кол. вояків 1-ої УД УНА, котре схвалило створити фонд в його імені.

До обов'язку його кол. вояків належить видати його спомини українською мовою в Україні.

СИТУАЦІЯ в УКРАЇНІ

Совєтський режим трактував вояків Української дивізії як «зрадників вітчизни». До цієї категорії зачислено й вояків Української Повстанської Армії.

Коли проголошено незалежність України, переслідувані «зрадники вітчизни» почали організуватися, надіючися на справедливість за свою боротьбу за українську державність. Постали Братство кол. вояків УПА, Галицьке Братство кол. кояків 1-ої УД УНА. Після початкових заяв про їхню «реабілітацію» та визнання їх ветеранами війни, про них влада забула. Глибоко закорінена психоза «моя хата скраю» й сьогодні переслідує український люд і особливо його еліту. Вони не знають, куди чи звідки «повіє вітер». Страх панує у сьогоднішніх обставинах, а ще більше–перед майбутністю. Сподіване визнання на державному рівні

упівців і дивізійників як ветеранів 2-ої світової війни не здійснилося. Виправдань багато: поволі, не спішитися, не довести до пролиття крови, хоч кров українських патріотів «проливають» вбивствами й мордами в українській незалежній державі–безкарно. І «не відомо», хто це робить.

Дивно, що політики й діячі національно-демократичних партій, під впливом цієї психози, теж повторяють: ще не прийшов на це час, почекаймо...

Почекаймо, аж усі ці українські патріоти, які готові були жертвувати своїм життям в боротьбі за українську державність, вимруть?

–Ви, українці, так привикли до поневолення, що не знаєте, що з самостійністю робити. Чекаєте, аж знову хтось прийде вами рядити?– сказав один литовський письменник поетові Дмитрові Павличкові в перших роках існування Української самостійної держави.

Інший аспект серед владних структур України–це продовження плекання совєтських традицій, наприклад: прославляння вождів (медаля маршала Жукова для ветеранів), святкування совєтських річниць (Великої вітчизняної війни).

Про «вітчизняну» війну опубліковано багато історичних матеріялів, в тому й «Наказ про виселення всіх українців» з 22 червня 1944 року. [12] Надруковано багато споминів, як трактовано у тій війні українських червоноармійців та українців взагалі, в тому й у *Щоденнику* славного Олександра Довженка.

В Україні кріпко закоренився комплекс «зрадництва вітчизни». Якої вітчизни? Чи Радянський Союз можна далі вважати справжньою вітчизною українців?

Почалася оця фатальна практика «зрадництва» від гетьмана Мазепи, хоч в той час жорстокий князь Олександер Меншиков, права рука царя Петра I, сказав, що Мазепа перейшов на бік короля Карла XII задля свого народу, а не для своїх особистих амбіцій. Це не перешкодило ім'я Мазепи виклинати в російських церквах на Україні, а Василя Кочубея, котрий зра див Мазепу й козацтво, проголосити українським «народним героєм».

Після «мазепинців» прийшли «зрадники»–«петлюрівці», «буржуазні націоналісти», «фашистські [13] коляборанти», «бандерівці»... В незалежній Українській державі далі діє совєтське законодавство [14] відносно «фашистських коляборантів». На основі цього законодавства не «реабілітують» вояків Української дивізії і навіть воякам Української Повстанської Армії не признають статусу ветеранів, бо вони воювали проти... «своєї вітчизни».

До «фашистських коляборантів» зачислено і «СС-дивізійників», ігноруючи історичні факти. Гайнріх Гіммлер, шеф німецької поліції і військ-СС, у листі до своїх начальників заборонив кликати українських і інших національностей вояків такою «почесною назвою», як «СС-Манн». [15]

До «коляборантів» зачислили теж проф. Володимира Кубійовича, який був підтримав творення Дивізії «Галичина». На донос своїх, його були американці арештували, а після переслухання випустили на волю, а його писаний протест до німецького генерал-губернатора Ганса Франка проти злочинів німецької адміністрації в Галичині включено до акту ос-

карження Інтернаціональним військовим трибуналом у Ньюрнберґу. [16]

Зате влада України дала особливі привілеї ветеранам «великої вітчизняної війни» і дає щедрі подарунки з нагоди річниць «визволення» чи «дня перемоги». Серед них велике число «ветеранів» внутрішніх військ НКВД, які на фронті пороху не нюхали, але гнали невишколених рекрутів на ворожі кулі чи відбирали у колгоспників останнє зерно, спричинюючи новий голод в Україні.

Чи не взяти б українським законодавцям прикладу з інших держав і, для злагоди й суспільстві, зрівняти усіх ветеранів війни у правах?

Надіємося на справедливість...

---

1 Коли йшли переговори з англо-французькою делеґацією і таємні–з Берліном, Сталін виклав свій курс зовнішньої політики таким чином: «Якщо ми укладемо договір про взаємодопомогу із Францією і Великобританією, Німеччина відмовиться від Польщі... Війну буде відвернено... Якщо ми приймемо пропозицію Німеччини про укладення з нею пакту про ненапад, вона, звичайно, нападе на Польщу, і втручання Франції і Англії в цю війну стане неминучим». (Кім Науменко: "Як Сталін і Гітлер «життєвий простір» ділили". *Високий замок,* 27 серпня 1999).

2 Див. *Вісті комбатанта,* ч. 4, 1994.

3 Андрій Мельник. «Підсумки переговорів переведених мною з доручення порозуміння українських політичних чинників». *Вісті комбатанта,* ч. 4, 1999.

4 An das Reichssicherheitshauptamt–IV N–z. Hd. v. SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Polizei Müller oViA, Berlin.

5 VST. Gustav Nr. 1316 v. 18.1.45-1600-BG.

6 B. Bo./Ot. Lfd. Nr.: 1209.

7 Кость Паньківський. *Від комітету до державного центру.* «Життя і мислі», Нью-Йорк-Торонто, 1968.

8 Див. Фотомонтаж дивізійної газети *До бою,* п. н. «генерал Павло Шандрук серед нас», *Вісті комбатанта,* ч. 1, 1995.

9 David Littlejohn, M.A., A.L.A. *Foreign Legions of the Third Reich.* Vol 4. R. James Bender Publishing, 1987.

10 Улас Самчук. *П'ять по дванадцятій.* В-во Миколи Денисюка, Буенос-Айрес, 1954, ст. 26-28.

11 Pavlo Shandruk. *Arms of Valor.* Robert Speller & Sons, Inc. New York, 1959.

12 Див. *Літературна Україна,* Київ, 25 липня 1992 р.

13 Назва «фашисти», придумана совєтськими «інженерами людських душ», зовсім неправильна. Партія Гітлера називалася «Націонал-соціялістична німецька робітнича партія». Очевидно, совєтські ідеологи мали монополь на «соціялізм» і «робітництво», то не бажали «ділитися» тим з іншими. А «націонал», мабуть, побоялися вживати, щоб не змішувати це поняття з націоналізмом, наприклад, «буржуазним українським». На Заході вживають правильнішої назви: «нацисти».

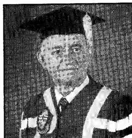
14 Закон України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», від 17. 04. 1991 р.

15 Der Reichsführer SS, Bra/H. G.b.Nr.39/37/44, Feldkommando Stelle 28.5.1944.

16 International Military Tribunal Nurenberg, Document 1526-PS (Exh. USA-178).

Валерій ПОЛКОВСЬКИЙ

Д-Р ПЕТРО САВАРИН
БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНСЬКОГО ЖИТТЯ В КАНАДІ



Петро Саварин–канцлер

17 вересня 1926 року в селі Зубрець, біля Бучача на Тернопільщині народилася людина, якій пізніше з Божої волі судилося відіграти важливу і, скажемо, унікальну ролю в розбудові українського життя в Канаді. Його звати Петро Саварин. Правник за освітою, будитель українства за покликанням, будівничий та активний учасник українських канадських політичних та освітніх організацій, фундацій, проєктів, ініціятив тощо.

Його енерґії та надтхненню можна тільки щиро позаздрити. Як і чистоті думки та інтелекту, глибокій обізнаності та ерудиції, заповзятливості та цілеспрямованості. Знайомлячись із тим, що вдалося Петрові Саваринові зробити за свого життя, дивуєшся, як могла одна людина осилити це все. А він і далі не складає рук. Працює, організовує, бере участь, рекомендує, радить, дописує до газет і журналів...

Лихоліття війни закинуло молодого українського хлопця до Німеччини, де він із самого початку включається в активне українське життя. 1949 р. П. Саварин еміґрує до Канади. Його основна праця й пожертва задля України та українства–це збереження української національної субстанції в світі (його слова).

У 1955 та 1956 роках він отримує загальну та юридичну освіту, закінчивши Альбертський університет. Ще перебуваючи на студентській лаві, стає активним членом Пласту, комендантом першого старшопластунського табору „Дружба", довголітнім станичним та інтендантом. 1955 р. він був головним ініціятором курсів українознавства для Пласту, які у вересні 1956 р. стали курсами українознавства ім. Ів. Франка. У тій школі вісім років викладав історію України, був рік директором, сім років заступником директора і зв'язковим із громадою.

Адвокатом П. Саварин пропрацював 35 років. Як політичний організатор, він отримав доступ у найвищі провінційні кабінети, мав за своїх друзів прем'єрів провінції, депутатів парляменту, посадників. Але простота й доступність (поводження, думки) залиша-

ється складовою його характеру.

Паралельна праця П. Саварина в українському та канадському світах чудово переплелася та взаємодоповнилася. Працюючи для Канади, він працював і для майбутнього України і, навпаки, розвиваючи українську справу, приносив вклад у розбудову Канади. Теорія багатокультурности (в розробку якої він додав великий вклад) дозволяла робити це.П. Саварин брав участь у таких українських організаціях: Пласт, Український Народний Дім, „Українські вісті", „Ґейтвей видавництво", „Товариство Сприяння УНР", „Верховина" (Дім для сеньйорів при Катедрі св. Йосафата), Наукове товариство ім. Шевченка, Приятелі Українського села, Альбертське товариство збереження української культури, Конґрес українців Канади, Комісія 100-ліття при КУК, Дім опіки св. Михаїла, Клюб українських професіоналістів і підприємців, Федерація КУПіП, КІУС (Канадський інститут українських студій), Канадська фундація українських студій, Харитативне товариство ім. Єпископа Будки, Фундація сприяння коледжам, Український народний союз і Світовий конґрес вільних українців та ін.

1956 року він приєднується до лав консервативної партії. Допомагав багатьом українцям, очолював їхні звертання до федерального, провінційного та міського урядів. Був обраний до дирекції, пізніше заступником, а вкінці президентом Консервативної партії Альберти.

Саварин був головним ініціятором і лаббістом Канадського інституту українських студій, який засновано в 1976 р.

Членом управи університету та сенатором він був з 1972 до 1978 р., а пізніше як канцлер університету–з 1982 до 1986 р. Канцлер, як відомо в Канаді, найвища адміністративна особа в університеті. П. Саварин був дванадцятим канцлером Альбертського університету за всю його історію. Видання п'ятитомної *Енциклопедії України* англійською мовою було одним із вершинних його досягнень, як співорганізатора КФУСу.

1983 р. П. Саварина обирають президентом Світового конґресу вільних українців. На цьому посту він пробув п'ять років. Зміцненню української спільноти, її організаційному оформленню та формуванню напрямків розвитку п. Петро віддає свої знання, ерудицію, життєвий досвід. З візитами, виступами, він відвідує численні куточки різних континентів, де проживають українці. Виступає, організовує, закликає, аґітує, вмо-вляє... Більше року проводить у роз'їздах. А як не згадати його ро-лі у відкритті двомовних програм у школах Альберти, його ролі у формуванні українських шкіл в



Мадам Сое, генеральний губернатор Канади вручає д-рові П. Саваринові орден Канади

Едмонтоні. Відзначений він найвищою нагородою–Орденом Канади, почесним докторатом з університету, внесено його ім'я в довідники *Хто є хто* в США, Канаді, Альберті. Нагороджений кількома медалями: 120-річчя Канадської конфедерації, 100-річчя поселення українців у Канаді, Шевченківською золотою медалею, медалею св. Володимира СКВУ, медалею Вічного вогню в золоті Пласту.

Праця в різних організаціях, ініціятиви, починання п. Саварина зайняли б не одну сторінку.

Усе своє життя п. Саварин присвятив благородній меті–відстоюванню прав на вживання української мови в Канаді та в самій Україні. І не тільки відстоюванню цих прав, а й організаційному забезпеченню процесу навчання української мови, забезпеченню шкіл підручниками, підготовки самих учителів, тощо... І те, що сьогодні в школах Альберти (а пізніше Саскачевану й Вінніпеґу) викладають українську мову–його велика заслуга. Як і те, що програми з української мови, історії, літератури, фолькльору в Альбертському університеті є одними з найкращих у Канаді.

Як ніколи, актуальним є його погляд на ролю науки: „На мою думку, підчас миру найкращою зброєю народу в боротьбі за своє існування є наука, наука і ще раз наука, а щойно тоді–політика, а потім–економіка і т. д. Саме в такому порядку!"[1] Однією з проблем України є власне недостатня увага і недостатнє фінансове забезпечення розвитку науки, освіти, навчальних закладів. Реформування політичної та економічної основ не може принести результатів без міцного опертя на науково-освітню базу.

Актуальними залишаються думки п. Саварина і щодо інших аспектів життя українства в цілому світі: „Нам ніколи досі, як тепер, не було так важливо, щоб наша молодь здобувала найвищу освіту і якнайбільше знання мов, а наші братські союзи, різні наші організації, наші церкви, ціла наша українська спільнота у вільному світі, були сильні, бо зорганізовані і з'єднані".[2] В іншому місці (і з іншої

нагоди) п. Саварин зауважує: „На науку без сумніву треба звернути найбільшу увагу в інтересі українців у діяспорі, так і українців на рідних землях".[3]

В одній із доповідей п. Саварина знаходимо відповідь на питання, чи можна повноцінно зберегти українську культуру без української мови: „Українська мова–це ключ до семи замками замкненого сезаму української душі, чародійний талісман, вічне євшан-зілля, що запахом своїм не дозволяє нам забути рідної матері, з крови й кости якої походимо. Зберегти повноцінну українську культуру в іншій мові–неможливо, а хто перестає живитися хлібом рідної мови, культури, традицій тощо–раніше чи пізніше гине".[4]

П. Саварин закликає до активної участи українців у політичному житті країн, де вони проживають, апелює до їхньої свідомости, громадянського обов'язку. Він просить ставити найвищі цілі перед собою та й досягати їх. Відзначимо його безмірну віру в розвиток України та осягнення нею своєї самостійности. Він вірить у розвиток українських поселень у світі, у поширення української мови та нашої культури.



Вручення почесного докторату Альбертського університету престонаслідникові Великобританії принцові Чарльсові. Зліва: Дік Джонсон–міністер освіти, д-р Петро Саварин–канцлер університету, Діяна–принцеса Валії, Чарльс–принц Валії, д-р Меєр Горовіц–президент університету, д-р Джон Шлоссер–предсідник Ради губернаторів і сенату університету.

За рекомендацією п. Саварина, два велети України–Олесь Гончар та Левко Лук'яненко–були нагороджені почесними докторатами Альбертського університету.

Праця п. Саварина ще чекає свого дослідження та детального аналізу. Віримо, що це буде зроблене як у Канаді, так і в Україні.

Адже все життя своє він присвятив, у принципі, одній благородній меті–служінню українській ідеї.

[1] Петро Саварин. „Слово на 110-літті НТШ в Нью-Йорку. „Українська наука–проблеми праці та співпраці (Кілька думок науковцям)". *П'ятий Світовий конґрес вільних українців.* Торонто–Нью-Йорк–Лондон, 1993, стор. 394.

[2] Петро Саварин. „Українці в англомовних державах і Україна (Думки на порозі 1000-ліття Хрещення України), 30.05.1986". *П'ятий Світовий конґрес вільних українців.* Торонто–Нью-Йорк–Лондон, 1993, стор. 379.

[3] Петро Саварин. „Україна і ми (З доповіді на зустрічі з українцями Чікаґо)". 01.12.1986. *П'ятий Світовий конґрес вільних українців.* Торонто–Нью-Йорк–Лондон, 1993, стор. 388.

[4] Петро Саварин. „Методи збереження української національної субстанції і розвиток культурно-суспільного життя українців у країнах їхнього поселення". *Другий Світовий конґрес вільних українців.* Торонто–Нью-Йорк–Лондон, 1986, стор. 179.

Служба Петра Саварина в Українській дивізії

Відносно його служби в Дивізії, то за його словами, які він сказав у своїй доповіді з нагоди святкувань 50-ліття створення Дивізії: „Я до дивізії в 1943 р. не пішов, бо ходив до школи і був замолодий, але на початку 1944 р., коли совєтська армія вже перейшла Збруч, наш батько покликав нас, своїх синів, мене і брата Івана і сказав: хлопці, перед вами тільки дві можливості. Або до УПА або до Дивізії. Скоро червоні знову прийдуть до нас, і, якщо німці скоріше не заберуть вас на працю до Німеччини, то совєти заберуть у свою армію і поженуть на гарматнє м'ясо. Ваш вуйко Іван зі своїми двома синами, вашими кузенами, пішли в УПА, до речі всі три загинули,– але я раджу іти до Дивізії, до реґулярного війська. Дістанете добрий вишкіл, дістанете зброю, а під кінець війни, ану ж буде можливість стати за Україну, як колись Січові стрільці. Щоб здобути державу треба армії. Партизанщиною ледве чи державу можна здобути, а ще тяжче буде її оборонити. Не треба ставити всього на одну карту, УПА. І ми пішли, оба, я до Дивізії, а брат до юнаків".

П. Саварин відбув рекрутський вишкіл в Нойгаммері й був приділений до 14-ї сотні протипанцерних гармат у 30-му полку. Закінчив війну під Фельдбахом, відбув полон в Авербаху.

Петро Саварин, крім установ і організацій згаданих п. В. Полковським, був і залишився членом едмонтонської станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, а в роках 1969 і 1970 був головою станиці.

Подав Михайло КУЧЕР

Роман ПАНКЕВИЧ

ЦЕ СОЛОДКЕ СЛОВО-ДЕПУТАТ!

25 червня в Україні пройшли довибори до Верховної Ради України. 10 народних депутатів, в першу чергу тих, хто перейшов на державну службу, у відповідності з Конституцією України, яка не передбачає поєднання урядової посади з депутатством у ВР, відмовилися від депутатських мандатів і на їх місце були призначені довибори.

Довибори до ВР засоби масової інформації (ЗМІ) відразу охрестили як „генеральну репетицію" перед черговими виборами до ВР, які мають відбутися у березні 2002 року. „Ґенеральна репетиція" полягає, очевидно, в тому, що від березневих 1998 року в багатьох ділянках політичного життя докорінно змінилася ситуація:

•На політичну арену вийшли партії великого капіталу, які в, першу чергу, вирішують економічні питання, очевидно, не без користи для себе. Питанням ідеології, будівництву національної держави вони практично не приділяють ніякої уваги але, щоб заручитися підтримкою тих виборців, особливо, в Західній Україні, які національне питання ставлять на перше місце у своїй діяльності, вони намагаються завербувати їх у свої союзники.

•Створення пропрезидентської та проурядової більшости у ВР різко змінило ситуацію. У зв'язку зі створенням більшости, а також тому, що з припиненням трансляцій засідань ВР телебаченням та радіо, ліві сили втратили вплив на рішення ВР, а також трибуну для пропаґанди своїх ідей. Монолітний блок лівих сил розколовся і не відіграє такої істотної ролі, як до цього часу.

„Ґенеральна репетиція" на довиборах до ВР мала полягати ще і цьому, що будуть застосовуватися нові виборчі технології і перевірятися на практиці їх ефективність. Тобто партії великого капіталу будуть витрачати необмежені кошти на „розкрутку" своїх кандидатів у ЗМІ, використовуючи приватні теле- та радіо- канали та пресу і не виключено, що гроші на підкуп виборців і часто виборчих комісій, які в ситуації повного беззаконня, яке панує в Україні, можуть просто підтасувати та фальсифікувати результати виборів.

Крім цього, „генеральна репетиція" мала полягати ще і в цьому, що у довиборах взяли участь деякі новосформовані блоки політичних партій, які мали продемонструвати доцільність їх утворення та ефективність їх діяльности. До таких новоутворених блоків

слід віднести в першу чергу блок партій–НРУ–ПРП–КУН, які ще на виборах 1998 року йшли окремо, а то й протистояли одна одній.

Весь той шум і галас, вчинений ЗМІ в округах, де проходили довибори, зустрів повну байдужість та апатію виборців.

Нетиповою була передвиборча ситуація на 115 виборчому окрузі міста Львова. Якщо в інших округах було висунено від кількох до кільканадцяти кандидатів, то Львів побив усі рекорди, висунувши 30 претендентів на депутатський мандат. Це було б дуже смішно, як би не було сумно.

Це засвідчує також, що навіть у так званому „Галицькому П'ємонті", як залюбки величають себе галичани, ті, які називають себе політиками, не осягнули ще й азів політичної грамоти. Вже більшість з них брала участь у виборах до ВР та місцевих рад і набрала мізерну кількість голосів. В нормальних у політичному відношенні державах такий політик–невдаха- був би „спалений" після першого ж ганебного провалу. В Україні ці невдахи при кожній нагоді беруть участь у виборах, очевидно, з єдиною метою–нагадати про себе громадськості і не піти в політичне небуття. Те, що вони просто баламутять виборців, їх очевидно мало турбує.

В інших виборчих округах дуже мало було кандидатів висунених політичними партіями. У Львові зіткнулися кандидати, які практично представляли весь спектр політичних партій України, за винятком лівих, які висунули своїх „рускоязичних" кандидатів, прикриваючись громадськими організаціями.

Характерною особливістю у Львові було також і те, що від однієї і тієї ж партії, як наприклад ПРП, КУН, християнські демократи, крім офіційних кандидатів тих партій, самовисунулися окремі їх члени. Це засвідчує, що з так званою партійною дисципліною в тих партіях не все в порядку.

Не обійшлося у Львові і без „заїжджих" кандидатів. Мова йде про колишнього львів'янина З. Кулика, який вже давно живе в Києві і у свій час займав високі урядові посади–міністра інформації і заступника секретаря Ради безпеки і оборони України. Вирішив попробувати щастя у Львові і С. Хмара–непримиренний радикал, невдаха виборів 1998 року. Зовсім незрозумілою була спроба В. Мусіяки–голови партії „Вперед Україно"–мешканця Харкова, балотуватися у Львові. В. Мусіяка відомий юрист і політик, але у Львові при великій кількості місцевих кандидатів у нього не було ніяких шансів.

Основна боротьба у Львові розгорнулася між 3 кандидатами: Т. Чорноволом, З. Куликом та А. Парубієм.

Тарас Чорновіл, висуванець блоку НРУ, ПРП, КУН. Цей блок реклямувався у Львові як основа об'єднання усіх національно-демократичних сил перед майбутніми парляментськими виборами у 2002 році. Не зважаючи на це, що Львівська міська організація КУН висунула своїм кандидатом М. Порайка, до Львова спеціяльно прибула голова КУН С. Стецько, щоб засвідчити свою підтримку Т. Чорноволу і тим самим показати монолітність блоку.

Зиновій Кулик висуванець партії великого капіталу–Демократичного союзу при підтримці СДПУ(о), яка не висувала свого кандидата. Він реклямував себе як діяч, який має вільний доступ до владних структур в Києві і який, як ніхто інший, може в Києві вирішити усі болючі проблеми Львова. Його передвиборча кампанія супроводжувалася широкою реклямою у ЗМІ і небаченого для Львова необмеженого витрачання грошей на різноманітні доброчинні та пропаґандивні акції.

Андрій Парубій–молодий і перспективний політик, член національно-соціялістичної партії–представляв праворадикальні сили. Його пердвиборча аґітація була спрямована в першу чергу на одержання підтримки молоді. Його підтримали у спеціяльному зверненні майже 20 відомих у Львові громадсько-політичних організацій та не менша кількість відомих громадян Львова.

Результати виборів: у 115 окрузі у Львові переміг, як і передбачалося, Т. Чорновіл, набравши 42% голосів тих виборців, хто взяв участь у виборах. За ним З. Кулик–17%, С. Хмара–6%, А. Парубій–5%. Перемога Т. Чорновола, маловідомого досі політика та громадського діяча, пояснюється в першу чергу його „магічним" прізвищем Чорновіл. Більшість з тих, хто голосував за нього, заявляли: „Ми хочемо, щоб прізвище Чорновіл і дальше звучало у ВР". Невдача З. Кулика засвідчує, що не всюди в Україні, зокрема у Львові, можна „купити" вибори за великі і навіть дуже великі гроші. Це наповнює львів'ян і, очевидно, інших свідомих громадян України деяким оптимізмом на майбутнє. Отже, у Львові перемогла ідея, а не голий прагматизм та меркантильні інтереси.

Відносно мала кількість голосів поданих за С. Хмару та А. Парубія засвідчує, що Львів вже втомився від радикалізму і не вірить в те, що радикали зможуть змінити ситуацію в Україні накраще. Інші кандидати одржали мізерну кількість голосів від 52 до 743 і це при тому, що для реєстрації кандидатом треба було зібрати 900 підписів на свою підтримку. Характерною особливістю виборів у Львові було те, що ні міська, ні обласна влада не втручалися у виборчий процес, а також був широкий контроль громадськости. На деяких діль-

ницях спостерігачів від кандидатів було більше. ніж тих, хто прийшов голосувати.

В усіх 9 інших округах перемогли кандидати підтримані владою і капіталом. Це в основному ті, які донедавна займали (Р. Богатирьова–колишня міністр охорони здоров'я, І. Бакай–колишній голова Укрнафтогазу. І. Салій–колушній мер Києва) або займають високі урядові посади (С. Тигіпко–міністер економіки).

Варто звернути увагу на вибори в таких округах:

167–Тернопільська область. На виборах 1998 року І. Драч незначною кількістю голосів переміг представника КУН С. Жишка. На теперішніх довиборах С. Жинко заручився підтримкою блоку НРУ, ПРП та КУН і, очевидно, був впевнений у своїй перемозі. Але переміг нікому невідомий банкір з Києва Р. Шіллєр. Отже, на Тернопільщині, мешканці якого безумовно є патріотами України, перемогла не ідея, а гроші.

232–Київ. Три рази на виборах до ВР в цьому окрузі у 1998-1999 роках перемагав Ю. Оробець–вічний опозиціонер, якого, за його ж словами, „знає у Києві кожна собака". Ці вибори з різних причин визнано недійсними і Ю. Оробець знову став до виборів впевнений у своїй перемозі. Але переміг представник влади І. Салій.

36–Дніпропетровська область. Кандидувати до ВР зголосився голова незалежної профспілки гірників М. Волинець–авторитетна серед шахтарів людина. Здавалося б, шахтарі підтримають свого лідера. Але переміг С. Тигіпко–міністер економіки, який безумовно належить до клану олігархів.

Довибори у червні дають змогу зробити певні висновки:

•Неймовірно велика кількість кандидатів–більше, як 200 на 10 місць засвідчують привабливість мандату депутата ВР. Це і не дивно. На сьогодні платня депутата біля 1500 гривень, що в 10 разів перевищує середню платню і в 20 разів пенсію у старості, не кажучи вже про безліч інших привілеїв. Крім того, необмежена можливість лобіювати свої комерційні інтереси або тих, хто „наймає" депутата за відповідний процент від прибутку. Недаром навіть у четвер–день голосування у ВР, більшість не дораховується 20-30 голосів так необхідних для прийняття рішень, бо депутати зайняті „наглими" бізнесовими справами, про що наголошує голова ВР І. Плющ. І усе це прикривається демамогічними гаслами захисту інтересів держави та народу.

• Довибори, крім Львова, були проведені не на ідеологічно-політичних, а на кланово-прагматичних засадах.

• Усі новообрані депутати, поза всяким сумнівом, поповнять більшість ВР. Це означає, що усі вони були підтримані владою. Не було обрано ні одного опозиціонера до владних структур.

• Не зважаючи на це, що КПУ висунула кандидатів у 7 округах, ні один з них не був обраний. Це ще раз підтверджує цю трагічну помилку, коли перед виборами 1998 року НРУ і КУН підтримали змішану систему виборів запропоновану комуністами. Адже при мажоритарній системі ліві мали б у теперішній ВР наполовину менше депутатів. Але виходить, що ні НРУ, ні КУН не зробили для себе належних висновків. Вони тепер підтримують пропозицію КПУ провести вибори 2002 р. повністю на пропорційно-партійній основі, коли усі депутати будуть обрані за партійними списками. НРУ і КУН сподіваються подолати 4% бар'єр і одним махом здобути 10-15 мандатів. А те, що ліві при пропорційній системі, враховуючи соціяльно-економічну ситуацію в державі, яка весь час погіршується, можуть одержати до 200 мандатів, їх мало турбує.

Вибори пройшли при повній байдужості та апатії виборців, які вже нікому і ні в що не вірять. В Києві на виборчі дільниці прийшло 22% виборців, у Львові 25%, а в інших округах в межах 50%. Пересічний виборець не вірить, що його голос що-небудь важить і що його участь у виборах може хоч як змінити ситуацію накраще. До речі, на виборах мерів Запоріжжя та Миколаєва у голосуванні взяло участь по 10% виборців.

Очевидно, що довибори проведені 25 червня дадуть багатий матеріял аналітикам та політологам для роздумів та прогнозів на майбутнє. Добре було б, якби державницькі сили зробили з довиборів належні висновки.

Львів, липень 2000

Володимир МОЛОДЕЦЬКИЙ

АРМІЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Недавно, один з молодих канадців сказав мені, що війни– основне і максимальне зло, але їм можна легко запобігти, якщо б уряди держав в дійсності мали бажання уникнути воєн. На моє питання, як це зробити, він відповів: „Розв'язати армії і воєн не буде". На мій запит, чи коли ми замкнули б всі шпиталі, хвороби зчезли б? Він відповів, що це не те саме. На мій погляд, це аналогічна проблема. Хвороби не є результатом шпиталів, але шпиталі є результатом хворіб. Війни не є результатом існування армій. Армії, натомість, є результатом воєн. З того виходить, що коли держава творить армію, вона має на думці оборону перед потенціяльним противником. Постає питання: кого Україна уважає за потенціяльного напасника?

Українські політики стараються уникнути тієї теми і відповідають, що Україна не посідає ворогів, які хотіли б збройно розв'язати можливі проблеми між ними й Україною. Але політики мусять говорити „дипломатично". Подивімося, одначе, хто з сусідів України міг би її загрожувати мілітарно? Думаю, що в сьогоднішній реалії такі держави-сусіди, як: Словакія, Мадярщина, Румунія, не хотіли б вмі-шуватися в збройний конфлікт з Україною. Україна сьогодні не на-лежить, вправді, до мілітарних потуг, але все таки має одну з найбільших армій Европи і конфлікт з нею міг би неґативно відбитися на напаснику. Польща, на мою думку, помимо того, що старша ґенерація Польщі і України готові кинутися одна одній до горла у кожній хвилині, не становить потенціяльної загрози Україні. По-перше, уряди Польщі і України розуміють, що обі держави мають спільного ворога, і тому стараються насилу витворити між собою „приятельські" відносини. По-друге, коли Польща стала членом НАТО, вона мусіла відмовитися від всяких територіяльних претенсій до своїх сусідів. Остались ще дві держави, які граничать з Україною: Росія і Білорусь. Сама Білорусь є замала, щоб могла бути загрозою для України, але об'єднана Лукашенком з Росією, обі разом становлять загрозу. Росія має багато претенсій щодо України, які є підтримані російською п'ятою колоною в Україні, зокрема на Кримі і Донбасі. А це спричиняє загрозу. Якщо б Росія не боялася затяжної війни з Україною і тим самим наставлення світової опінії проти себе, думаю, вона вже давно спробувала б розв'язати проблеми з Україною, продовжуючи дипломатію, як казав Клявзевіц: „іншими засобами". Не сумніваюся, що

українські стратеги розуміють це і приготовляють оборонні пляни власне проти російської аґресії, навіть якщо ніколи потенціяльного напасника не називають по імені.

Яку ж мілітарну загрозу Україні представляє собою російська армія? Треба б нам ближче подивитися на Збройні Сили Російської Федерації, але це не так легко. Не тільки тому, що ми, чи радше я, не маю можливості отримати достовірні інформації на цю тему, але також, як колись казав Вінстон Черчіл: Росія–це „puzzle wrapped in enigma". Цей вислів можемо також приноровити до російської армії. Історія показує, що російська армія не завжди показує себе в бою однаково. Так звана „Зимова війна" з Фінляндією 1939-1940, здивувала цілий світ. Могуча радянська, тобто російська армія, не могла дати собі ради з маленькою чотиримільйоновою Фінляндією. В дійсності радянська армія стала посміховиськом між вояками інших европейських армій. Коли, одначе, прийшло рік пізніше до війни з дійсно могучою тоді Німеччиною, по перших невдачах, радянська Червона Армія знову здивувала цілий світ. Такі бої, як оборона Ленінґраду, оборона Москви, Сталінґрад чи Курськ, стали леґендарними. Зрештою і ми, вояки Дивізії „Галичина", на власній шкірі відчули міць Червоної Армії в бою під Бродами. Але коли в 1994 році Росія вирішила розв'язати „чеченську проблему" при помочі армії, понесла величезні втрати в людях і неймовірно амбарасуючу поразку з рук маленької, одномільйонової нації. Коли у 1999 році Москва вирішила раз на завжди покінчити з Чечнею і заповіла, що війна закінчиться за два тижні, якось знову там застрягла. Не два тижні, але вже понад десять місяців ідуть бої і, правду сказати, кінця тій війні не видно. Чи з вищесказаного можемо твердити, що російська армія не є небезпечною для України? Ні! Не можемо!

Росія все таки є ядерною потугою, з якою і нам, і цілому світові треба рахуватися. Росія, так як і Україна, намагається реформувати свої збройні сили. Заки, одначе, це їй вдасться, Росія міняє свою воєнну доктрину, щоб слабість її армії була рекомпенсована ядерною зброєю, і проголошує нову концепцію національної безпеки, в якій вона погрожує першою застосувати ядерну зброю, якщо зазнає аґресії. Але інтерпретація аґресії може бути дуже гнучкою і може бути в кожній хвилині пристосованою до підтримання урядової політики в даному часі. Росія вже тепер називає послаблення інтеґраційних процесів у СНД, виникнення і ескаляцію конфліктів поблизу державного кордону Російської Федерації факторами, якими зумовлені основні загрози національної безпеки РФ. У новій військо-

вій доктрині РФ говориться таке: „Російська Федерація залишає за собою право застосування ядерної зброї у відповідь на використання проти неї та її союзників ядерного чи інших видів зброї масового знищення, а також у відповідь на застосування звичайної зброї". Для Росії знайти претекст ужити ядерну зброю є дуже легко.

Але в Росії не все гаразд. Так як, і Україна, Росія переживає економічну кризу, у суспільстві відчувається соціяльна напруженість. Це безсумнівно відбивається і на армії. Триває постійне зубожіння військовиків, що, в свою чергу, спричинює вихід з армії найкращих старшин на всіх рівнях, які шукають заробітків у інших сферах життя, зокрема в бізнесі. Триває корупція. Збройні сили втрачають престиж в очах суспільства. Ті проблеми сповільнюють військові реформи і неґативно позначаються на боєздатності та бойовому дусі російської армії. З причини економічної кризи, Росія не спроможна технологічно дорівняти світовому рівневі військового розвитку. Здавалося б, що Росія, як колись Велика Британія по втраті своєї імперії, зрозуміє, що її місце у геополітичній ситуації драстично міняється. На жаль, так не є. Політична і військова еліта Росії уважають, що Росія повинна бути світовою наддержавою і не можуть погодитися з тим, що могутність Росії це вже справа минулого. В тім і лежить велика небезпека, бо може знайтись невідповідальний лідер, який схоче доказати „могутність" Росії при помочі ядерної зброї. Наслідків пояснювати не треба.

Бажання показатися у світі великою і могутньою державою, поштовхує Росію взяти на себе ряд мілітарних зобов'язань, як приміром, забов'язання захисту таджицьких кордонів. Ця участь збройних сил РФ у різних азіятських конфліктах спричинює ряд реальних проблем. Росії бракує матеріяльних ресурсів для виконання зобов'язань, які вона взяла на себе. Західні держави, які фінансово помагають Росії, також не є захоплені тим, що гроші приділені Росії Міжнародним Банком, щоб помогти їй розв'язати економічну кризу, в кінцевому ефекті є ужиті на фінансування різних внутрішніх конфліктів. Таджикістан і в тому самому часі Чечня становлять собою для оборонного і державного бюджетів Росії тривале відсмоктування ресурсів. Недавно світові ціни на нафту (crude oil) пішли догори і це хвилево помогло Росії стабілізувати свій бюджет. Але ціни на нафту міняються, а коли вони знову впадуть, Росії знову грозить криза, яку вона переживала в 1994 році. Фінансування конфлікту в Таджикістані й Чечні не тільки є дуже складним, але відбивається і на озброєнні армії. В Чечню російська армія мусіла кинути всі свої ресурси. Поповнення надходять навіть з Влади-

востока. Звідки тоді взяти гроші, щоб доповнити озброєння армії в майбутньому?

Від завалення „Берлінського муру", зокрема, від розвалу Радянського Союзу, Росія вивела понад 700 тисяч військ і маси озброєння з Центральної Европи і Прибалтики. Рівночасно наступила деґрадація, зменшення важливости великих воєнних структур. Як приміром, Тихоокеанська фльота, яка вважалася фактором військово-політичного балянсу сил на Далекому сході. Вивід російських військ з Центральної Европи позначився негативно на Збройних Силах РФ. Старшини, зокрема вищих ранґів, привикли втручатися у політичні справи держав, у яких вони були розташовані. Це стало привичкою і на російському терені. Найкращим прикладом цього може бути генерал Олександер Лебедь.

Спеціяльним явищем у РФ, яка має вплив на боєздатність російських реґулярних формацій є факт, що угрупування і партії утворюють щось в роді своїх приватних армій, таких, як так звані „ополчення" чи піввійськові формації, віддані політичному лідерові чи цілому клану. Збройні сили, тобто національна армія, є щось в роді коаліції таких формувань і, самозрозуміло, не є стабілізаційним фактором режиму. Такі формування, часто прекрасно організовані, так нагло, як постали, так і нагло розпадаються і перетворюються на цивільне населення.

Криза в армії РФ і економічний тиск, якого вона зазнає через участь у внутрішніх конфліктах, перше в Молдові, потім у Таджикістані і Кавказі, штовхають Роію до створення об'єднаних російсько-білоруських військ, як рівнож страх, хоч уявний, перед експансією НАТО на схід, –до повернення на білоруську територію ядерних ракет.

Що ми тоді можемо сказати про майбуття російської армії?

Без огляду на всі амбіції її лідерів, зокрема, новообраного президента Путіна, без огляду на всі можливі реформи збройних сил, армія, яка буде остаточно сформована, не буде жодною мірою нагадувати російську армію часів Радянського Союзу, ані з точки зору глобального масштабу, ані з точки зору могутьности. Армія ця буде більшою мірою спрямована на внутрішні проблеми Російської Федерації, з метою запобігти дальшому розвалові решток імперії, і буде мати ограничені можливості, як у військово-морській, так і в глобальній стратегії. Росія не зможе бути однаково мілітарно сильною вздовж усього свого кордону, тому буде надавати значення ядерній зброї захисту від зовнішньої аґресії. Тим вона дальше буде становити загрозу для миру у світі.

Осип ТРУШ

ДЕЩО ПРО СТАН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Ціллю цієї короткої статті є подати загальний огляд недоліків і позитивів Збройних Сил України в сучасну пору, базуючись на доступних нам матеріялах, які заторкують цю важливу проблему, а особливо аналізу, яку написав підполковник Михайло Требін в журналі „Універсум" за липень-серпень 1999 р.

Спочатку заторкнемо аспекти недоліків, які послаблюють структуру і боєздатність ЗСУ в теперішній час. Беручи до уваги, що вказує полк. Требін на характер і особистість бойових дій в зоні Перської затоки та Юґославії, то в цьому порівнянні ЗСУ стоять ще далеко позаду, коли говорити про те, що успіх у сучасній війні досягається передусім розв'язанням двох завдань: дати збройним силам найсучаснішу зброю та бойову техніку з професійно підготованими військовими кадрами. На жаль, сьогоднішній стан в ЗСУ свідчить про серйозні недоліки у цих двох напрямках забезпечення національної безпеки.

І якщо бюджет 2000 року виноситиме 1,4 млрд. гривень, а 908 млн. військовики повинні заробити власноруч, то ці суми вдвічі менші від мінімально необхідних потреб ЗСУ. Отже, такий фінансовий стан дає ЗСУ обмежені перспективи виконувати свої завдання охорони інтересів і безпеки України. Слідуючий дуже важливий недолік ЗСУ це виконування військового законодавства України, яке зобов'язує всезагальний військовий обов'язок. Тепер цей обов'язок існує в теорії. На практиці фактично абсолютна більшість молодих людей призовного віку ухиляється з тих чи інших причин від служби в армії. Наприклад, континґент юнаків в 1994 р. був 15,8 відсотків від загального числа військовозобов'язаних, а в 1997 р. в ЗСУ прийшло служити близько 12 відсотків, а призначених було 12,7 відсотків. Це свідчить про низький рівень національної свідомости в більшості молодих людей.

Турбуючою статистикою являється соціяльний склад ЗСУ, поданий Спілкою Офіцерів України, а особливо справа призову в армію. За даними СОУ чотири роки тому 90 відсотків молодих вояків становили представники сімей робітників і селян. Це було на етапі становлення української держави та її армії. Зараз же стан справ свідчить про те, що соціяльне поле призову змінилося в бік груп найбідніших і груп населення, що жебракує. Крім цього, спадає загальноосвітній рівень. Якщо в армію в 1992 р. було призвано 80 від-

сотків юнаків, що мали середню освіту, то в 1998 р. таких було 60 відсотків. На призовні пункти приходять юнаки, що не вміють ні читати ні писати. Ці дані повинні заставити український уряд і суспільство, щоби цей нездоровий стан повернути на шлях ґрунтовної зміни, щоби ЗСУ були належно фінансово забезпечені, і щоби ряди армії віддзеркалювали всі прошарки українського народу.

А тепер згадаємо про позитиви останніх років. До таких можна зарахувати створення жіночих частин в ЗСУ, в яких працює і служить 94 тисячі жінок, з них 19 тисяч військовослужбовців, серед них 500 старшин, майже 3 тисячі прапорщиків (хорунжих), вони рівнож служать в противповітряній обороні, летунами, десантниками і моряками. У вищих військових вишкільних закладах навчається більше, ніж 200 дівчат-курсанток. 25 відсотків випускниць Військово-медичної академії також жінки. В Харкові майже 40 дівчат студіює в Інституті летунів. Дуже важливу ролю відіграють 40 жінок в спортовій ділянці ЗСУ. Мають чемпіонку світу художної гімнастики Олену Вітриченко і легкої атлетики Олену Говорову.

За інформацією щоденника „День", ЗСУ унапрямлюються в Европу до НАТО, вони є зацікавлені в здійсненні ефективної оборонної реформи в Україні, якій такі реформи є потрібні. Недавня висока оцінка професіоналізму українських генералів і старшин Керівництвом Центру Військово-Морських операцій Англії є значним досягненням для ЗСУ, як рівнож спільні військові вправи із Заходом, а Америкою особливо.

На увагу заслуговує організування двотижневих курсів для старшин з метою виховання патріотизму і підвищення кваліфікацій з українознавства. Дальше, подає щоденник „День", за словами начальника Генштабу Володимира Шкідченка та розпорядженням Президента утворено робочу групу, яка має випрацювати корективи до військової реформи. У цих задумах реформ очікується всіми результатів, щоби ЗСУ стали на рівні модерної армії, яка була б спроможна захистити незалежність української держави.

Василь ВЕРИГА

ПРАЦЯ ПРО АРМІЮ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1918 РОКУ

Мабуть, найбільш контроверсійною особою в періоді визвольної боротьби українського народу в роках 1917-1920 був гетьман Павло Скоропадський. Контроверсійною постаттю він був тому, що був великим землевласником, генералом царської армії і, ставши гетьманом України, намагався закріпити монархічну Українську Державу. Все це в очах українських соціялістів було контрреволюцією, яку треба було очорнити найтемнішими красками, що вони до речі зробили, але перевершили їх у цьому відношенні совєтські історики. Так пройшли десятиліття жорстокого совєтського панування і побудована на брехні і фальші совєтська імперія розвалилася й Україна стала незалежною державою. В парі з тим появилося молодше покоління дослідників нашого минулого, які намагаються заповнити білі і роз'яснити чорні плями в історії свого народу не на базі такої чи іншої партійної ідеології, але на базі свідчень тогочасних документів.

До таких молодих адептів історії України належить полковник Вадим Приходько, який, працюючи над дисертацією на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук у Львівському Національному Університеті під назвою Військове будівництво в часах Української Держави Павла Скоропадського (1918 рік). Автор Приходько вносить деякі корективи в історію Української Держави, а зокрема в ділянці організації збройних сил України.

Праця складається із вступного слова та чотирьох розділів і в першому п. н. Джерельна база та історіографія автор обговорює історіографію Української Держави, яка за своїм змістом дуже різнородна. „Українська радянська історіографія настільки спотворювала інформацію про уряд і особу П. Скоропадського, скільки обходила мовчанням цей період історії" (ст. 9). Тому значну наукову цінність у вивченні даної проблеми мають праці видані за кордоном, як це твердить дослідник. В Україні найбільша кількість документального матеріялу зосереджена у Києві, у Центральному Державному Архіві Вищих Органів Влади й Управління (УЦДАВО) (ст. 13). Він підкреслює, що йому не вдалося ознайомитися із такими комплексами документів, як збірки архівів США, Німеччини й Канади. Проте він уводить у науковий обіг цілу низку нових документів, джерел і матеріялів, доступ до яких був закритий.

Розділ II. Центральна Рада: Проблеми організації і національної

армії поділений на два підрозділи: 1) *Розвиток українського військового руху* та 2) *Роль Павла Скоропадського в українізізації війська.* За часів Центральної Ради значення збройних сил у державнотворчому процесі недооцінювалися і байдуже ставилися до проблеми розбудови власного війська. Ба навіть такий визначний історик як Михайло Грушевський уважав, що нормальною формою охорони демократичної держави буде всенародна міліція, дарма що історія ніде такого випадку не зареєструвала. З уваги на такий підхід до справи новообраний першим Військовим З'їздом Український Ґенеральний Військовий Комітет із 18 осіб очолила цивільна людина–журналіст С. Петлюра.

Розділ III. Формування реґулярної армії Української держави 1918 року також із двома підрозділами: 1) *Питання військового будівництва у державнотворчій армії Української Держави* та 2) *Військове будівництво гетьманської держави 1918 р.* Тут автор підкреслює, що гетьман Скоропадський, як фахівець військового діла, присвятив велику увагу військовому будівництву та розвиткові військової освіти.

В останньому розділі Військово-медичне забезпечення армії Ґетьманату автор накреслив заходи його організації, як одного із необхідних складників армії, без якого жодна армія не може належно виконувати покладених на неї обов'язків оборонця держави. Ґетьман, бажаючи створити високопрофесійну армію, поробив деякі помилки, які використовувала соціялістична опозиція у протигетьманській пропаґанді. Важливо наголосити, що гетьманський уряд працював у дуже несприятливих умовинах, поборюючи обмеження німецьких окупаційних чинників з одного боку, та саботування українських соціялістичних партій з другого, які докладали усіх зусиль, щоб пляни Ґетьмана не увінчалися успіхом.

Треба підкреслити, що полк. Приходько узявся за нелегке діло показати і доказати, що, помимо всіх трудностей, Ґетьман Скоропадський з упадком Центральних Держав знайшовся в дуже клопітливому становищі і виявив більше зрозуміння, чим його опоненти, що незалежність Української Держави знайшлася під великою загрозою з боку большевицької Росії. Уневажнення Берестейського Договору відкривало для большевицької Росії поле для аґресії, чого не взяли до уваги організатори Директорії на чолі з В. Винниченком. Протигетьманське повстання, яке нібито мало рятувати незалежність Української Народної Республіки, як виявилося, зруйнувало заходи Ґетьмана в організації української армії і було по-

чатком остаточного упадку української державности.

Автор дисертації полк. Вадим Приходько зумів вдало проаналізувати діяльність Гетьмана, відмежовуючи полову сучасної соціялістичної пропаґанди та пізнішого совєтського перекручування історичних фактів від державницьких діл гетьманського уряду. Своєю дисертацією автор доводить правильність заходів в організації армії як основного оборонця української державности.

Дисертація „Військове будівництво в часи Української Держави Павла Скоропадського (1918 рік)" становить собою цінний вклад в українську мілітарну історіографію і за те йому належиться признання. Хочемо вірити, що Наукова Рада Львівського Національного Університету признає йому вповні заслужений ступінь кандидата історичних наук.

Василь Верига, доктор філософії,
автор праці „Визвольні змагання в Україні, 1914-1923"
та інших історичних праць.

Олег ГРИНІВ
Львів

АГОНІЯ РОЗВ'ЯЗАНОГО ЧЕРВОНОГО САТАНИ

Гекачепістський переворот викрив перед цілим цивілізованим світом злочинну суть компартійного радянського режиму. Кремлівське гекачепістське керівництво грубо іґно-рувало навіть власні закони, якщо вони ставили під загрозу існу-вання „імперії зла". Поразка гекачепістських верховодів і розпоча-тий процес заборони компартійної діяльности на теренах трухля-вого СРСР логічно мав би завершитися Міжнародним судом над КПРС за злочини тоталітарного режиму. Як наслідок пострадян-ський простір став би водночас і посткомуністичним, тобто очище-ним від більшовизму як найжорстокішого різновиду аґресивного комунізму.

У незалежній Україні також була заборонена діяльність КПУ як провінційної організації імперської КПРС. Та дуже скоро виявилося, що націонал-демократичні сили у передфферендумному вирі недооцінили схильности більшовизму до мімікрії. Вже 26 жовтня підступні компартійці, на чолі з О. Морозом, провели установчий з'їзд Соціялістичної партії України. Формально йшлося про створення начебто нової партії лівоцентристського спрямування, а насправді–про ребільшовизацію незалежної України. Свій обов'язок із забороненою КПУ як філією колишньої КПРС соцпартія підтверджувала заявою під однозначною назвою „Про антиконституційність заборони Компартії України". До речі, антиконституційного гекечепістського перевороту соцпартія не осудила. В її програмі лише записано: „Події серпня 1991 року внесли зовнішні корективи в ці об'єктивні (започатковані горбачовською „перебудовою"–О. Г.) процеси, усунувши КПРС з політичного життя країни". СПУ стала партією комуністичної орієнтації, відкривши шлях для відновлення діяльности уламків КПРС в незалежній Україні. Образно кажучи, червоний Сатана, якого ще не встигли кинути до в'язниці перед Міжнародним судом над КПРС за злочини тоталітарного режиму, був розв'язаний.

19 липня 1993 року КПУ вже цілком леґально відновила свою діяльність і зразу заявила про вступ до комуністичної організації на теренах колишнього СРСР під назвою „Союз комуністичних партій–Комуністична партія Радянського Союзу". Наявність у цій назві згадки про СРСР відверто демонструвала, що, по-перше, КПУ

сприймає й надалі СРСР як реальність, по-друге, не сприймає незалежности України, і, по-третє, залежність КПУ від московської компартійної верхівки, цебто визнання провінційного характеру партійної організації, фактичний центр якої знаходиться поза державним кордоном незалежної України, в чужій країні.

Вихідний постулят про партійне наступництво, цебто визнання КПУ як спадкоємниці забороненої після поразки гекачепістського перевороту провінційної партійної організації КПРС під такою ж назвою, став на шляху реєстрації КПУ в Міністерстві юстиції України. Але малоросійські більшовики знайшли вихід: після опитування такі претенсії вилучили з установчих партійних документів, очікуючи слушного моменту. Нині КПУ записала в своєму статуті, що „вона вважає себе наступницею ідей і традицій Компартії України, яка діяла до заборони в серпні 1991 року". Отож, маска скинена. Розв'язаний червоний Сатана, який більше сімдесяти років тероризував український народ, знову хижо вишкірив зуби і почав брутально голтати наші національно-державні завоювання. Правоохоронні органи не давали такій діяльності жодної відсічі.

Більшовики нахабніли. З'явилася Партія комуністів (більшовиків) України, яка назвала себе „політичною наступницею КП(б)У", цебто обласної філії Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків), яка існувала як монопольна партія за часів Сталіна. А від морозівської СПУ виокремилася Прогресивно-соціялістична партія України. У ставленні до незалежної України вона нічим не відрізнялася від інших малоросійських більшовицьких організацій, а водночас ставила програмну мету повернутися до більшовицьких традицій, які існували за часів Леніна і начебто були деформовані після його смерти. Щоби привернути до себе увагу, лідери ПСПУ вдавалися до відвертого хуліганства з політичним, антиукраїнським забарвленням у стінах парляменту.

Особливо цинічно діяла латентна більшовицька партія, яка назвала себе Селянською партією України, на чолі з Олександром Ткаченком, хоч формально він не був першою особою в цій партії. Якщо вірити партійній програмі, то СелПУ „виступає за соціяльно-ринкову орієнтацію розвитку дрржави в межах світового економічного простору як важливу умову існування цивілізованого громадянського суспільства, вважає, що політична структура української державности повинна сприяти розвитку соціял-демократичних відносин і відповідати всім міжнародним правовим нормам, які забезпечують пріоритет загальнолюдських цінностей і виключають можливість відродження будь-яких форм тоталітаризму". На

практиці О. Ткаченко як спікер разом зі своїми селпартійцями докладав зусиль, щоби не допустити жодних змін збанкрутілої системи, політичної й економічної, колишнього СРСР, намагався законсервувати колгоспно-радгоспні форми сільськогосподарського виробництава. Недаремно СелПУ має в Україні неофіційну назву „партії червоних феодалів".

Аналогічно керівництво СелПУ діє і в зовнішній політиці. Програмне завдання „соціяльно-ринкової орієнтації розвитку держави в межах світового економічного простору" на практиці ігнорується–йому протиставляється орієнтація на збереження з реанімацію догекачепістської економічної системи в межах так званого „евразійського" (колишньому есересерівському) простору або,–що брутально демонстрував у часи спікерування О. Ткаченко,–„слов'янського реґіону".

Загальнолюдські цінності і міжнародне право стали об'єктом глуму для лідера селпартійців та їхніх однодумців з КПУ, СПУ і ПСПУ, бо вся діяльність парляменту під головуванням Ткаченка спрямовувалася на протиставлення посиленої інтеграції в межах СНД всупереч національним інтересам України вигідній для нашої держави інтеграції в евроантлантичному просторі. Згубність першої орієнтації очевидна: українська людність в ізольованому „евразійському" (колишньому есесерівському) просторі прирікалася на жалюгідне існування в XXI столітті. Формально визнаючи державну незалежність України, ткаченівська СелПУ разом зі своїми однодумцями з інших більшовицьких партій докладала зусиль для „білорусифікації" України за плянами президента-диктатора О. Лукашенка. Ще одне заперечення власної партійної програмної вимоги, яка не допускає „відродження будь-яких форм тоталітаризму", бо Лукашенко уособлює одну з його найбрутальніших форм. Та й сам Ткаченко як спікер постійно ґвалтував парлямент неодноразовими переголосуваннями (інколи вони доходили до двох десятків) за вигідні компартійній частині парляменту ухвали при цілком явній відсутности кворуму, байдуже ставився до того, що один нардеп із союзницького йому табору міг голосувати за 10 однопартійців. Підступом він домігся вступу України в Міжпарляментську асамблею СНД, від участи в якій наша держава нічого не виграє, але чимало втрачає.

За своєю програмою СелПУ визнає демократизм і багатопартійність, а на практиці її лідер цинічно заявляє про те, що він не буде дотримуватися реґляменту, підпорядковував законність нашої держави інтересам компартійних організацій та імперській полі-

тиці постгекачепістської Росії, хоч така політика неминуче втягувала Україну в різні авантюри кремлівського керівництва, зокрема в безперспективну кавказьку війну.

Екс-спікер визнавав не державну символіку незалежної України, а лише уересерівські символи, які, до речі, використовувала його партія на своїх з'їздах. Зневага О. Ткаченка до Конституції України призвела до того, що десятки нардепів з його ідейно-політичного табору не мали права приступати до виконання своїх депутатських обов'язків, бо не склали присяги, як встановлює Основний Закон нашої держави, зокрема стаття 79. У ній передбачені такі запевнення народного депутата України:

„Приягаю на вірність Україні. Зобов'язуюсь усіма своїми діями боронити суверенітет і незалежність України, дбати про благо Вітчизни і добробут Українського народу

Присягаю додержувати конституції України, виконувати свої обов'язки в інтересах усіх співвітчизників" (підкреслюю–О. Г.).

Відмовившись від такої присяги, нардепи-більшовики робили все, щоби ліквідувати наші національно-державні здобутки і втягти Україну в реанімований СРСР. Вони не працювали в інтересах усіх співвітчизників, бо в них завше на першому місці стояли партійні інтереси й національні інтереси сусідньої Росії. Вони цинічно зневажали символи Української держави, демонструючи в стінах парляменту символіку покійної „імперії зла". Засідання парляменту перетворювалися в типові більшовицькі мітинґи, на яких паплюжилося все святе для УКРАЇНЦЯ. Діяльність малороса О. Ткаченка як спікера постійно підтверджувала, що він служить не Україні, а Великій Росії в зюґановській інтерпретації. Як могла особа, перебуваючи на посаді першого віце-спікера парляменту незалежної України, приймати від самозваної голови Верховної Ради СРСР, який давно перестав існувати, Саші Умалатової есересерівську зірку „героя соціялістичної праці" за успіхи в сільськогосподарському виробництві ще в... 1978 році? Якщо О. Ткаченко хизувався званням, то він, по-перше, визнає існування Радянського Союзу, хоч від розпаду „імперії зла" до „героїзації" першого віце-спікера минуло 5 років, по-друге, логічно лідер СелПУ іґнорує незалежність України, по-третє, брутально зневажає чинне законодавство Української держави.

Приналежність СелПУ до партій комуністичної орієнтації визнають самі малоросійські комуністи. У передвиборчій програмі КПУ 1998 року читаємо таке звернення: „У вас, дорогі співвітчизники, є всі підстви бути незадоволеними діяльністю Верховної Ра-

ди, зокрема фракції комуністів в ній. Просимо лише врахувати (зважити?–О. Г.), що комуністам, представникам Соціялістичної і Селянської партії (підкреслюю–О. Г.) належить менше третини депутатських мандатів і тому вони не можуть істотно впливати на позицію і роботу всього парляменту. І все ж депутати-комуністи протистоять авторитарним тенденціям, анархії і сваволі, наступу на життєві права та інтереси трудящих, відстояли залишки соціяльної захищености, не допустили підвищення пенсійного віку, підтримали „чорнобильців" і „афганців".

Залишимо соціяльну демагогію на совісті малоросійських компартійців, а звернемо увагу на те, що КПУ визнає своїми спільниками СПУ і СелПУ. Якщо союзницькі симпатії до СПУ цілком зрозумілі, бо вона визнає себе „ідейною наступницею ленінської партії комуністів", а „теоретично основою своєї Програми науковий соціялізм", цебто марксизм-ленінізм, спільність із СелПУ неначе й не має підстав, бо вона заявила про свою соціял-демократичну орієнтацію. Однак аналіза їхніх взаємозв'язків засвідчує, що КПУ і СелПУ–це, як кажуть українці, „один і той самий Іван–тільки шапка інша". При виборах О. Ткаченка на посаду спікера його підтримали всі інші більшовицькі партії (КПУ, СПУ і ПСПУ), які мають представництво в парляменті. Водночас у 1999 році лідер СелПУ підтримав П. Симоненка як кандидата в Президенти України від КПУ. Крапка над сельпартійним „і" поставлена–і вона кривавого більшовицького кольору.

Чому стільки місця приділено СелПУ та її лідерові після того, коли О. Ткаченко перейшов у ранґу екс-спікера і проти нього порушена кримінальна справа? Суть не тільки в цій „партії червоних феодалів" та її лідерові, а в іншому: на прикладі селянської партії розкривається компартійне лукавство, механізм більшовицької мімікрії в незалежній Україні. Вороги нашої держави використовують різні методи боротьби, щоби залишити собі шлях до відступу, тому вовки надягають овечі шкури. На початку статті вже згадувалося про СПУ як компартійну маскарадну маску. Те саме стосується СелПУ, хоч і з певними застереженнями. В разі заборони діяльності КПУ її більшовики перейдуть до латентних більшовицьких партій, до яких належить і СелПУ. Звідси–висновок: обмежуватися лише забороною діяльності КПУ не варто, а доконечно заборонити діяльність всіх більшовицьких партій і недопустити їх реанімації під ямимись іншими назвами. Головне–не назва, а суть.

Хоч цими компартійними формуваннями не вичерпується більшовицько-імперський спектр на політичній арені України, бо ж іс-

нують й інші об'єднання їхніх однодумців, аналіза програм, передвиборчих плятформ і діяльности цих найвпливовіших партій більшовицької орієнтації попри певні мізерні відмінності дозволяє визначити те спільне, що їх об'єднує, насамперед однакове ставлення до нинішньої української державности.

Скориставшись постійними чварами в державницькому національ-демократичному таборі, розв'язаний червоний Сатана вивернув своє справжнє нутро. Його дальше існування на волі лише посилює муки державотворення і не приносить користи навіть тим частинам населення, які надають переваги розв'язанню соціяльних проблем перед утвердженням національної державности. В нинішніх умовах, після торішніх президентських виборів, всі державотворчі об'єднання змушені самими обставинами зробити певні висновки з минулого і перенести їх на майбутнє. Попри формальну організаційну роз'єднаність партії більшовицької орієнтації єдині в питаннях ідеології і стратегії, а незгоди між ними мізерні. В боротьбі проти утвердження української національної держави вони виступають спільним фронтом, хоч можуть йти різними колонами. Сподіватися на виділення з них якоїсь національної комуністичної організації марно. Динамічний розвиток політичного життя в Україні, починаючи з кінця 80-х років, сприяв тому, що в нинішніх більшовицьких організаціях не залишилося справжніх українських патріотів, а лише найвідсталіші й найаґресивніші рудименти колишньої імперської КПРС. Змінити свої погляди вони могли не в бік соціял-демократизму, як в інших країнах на постсоціялістичному просторі, а в напрямі печерного більшовизму. Окремі винятки аж ніяк не спростовують правила.

Саме цим треба обґрунтовувати доконечність заборони діяльности в Україні всіх нинішніх більшовицьких партій, які протидіють нашому національному державотворенню. Ми попадаємо в зачароване коло, сподіваючись на те, що вихід нашого суспільства з нинішньої кризи розмиє ґрунт під соціяльною базою більшовизму, бо більшовицькі організації своєю соціяльно-демагогічною й антиукраїнською політикою протидіють цьому виходові з кризи, нав'язуючи старі, збанкрутілі схеми для майбутнього України. Водночас відповідальність за тяжке соціяльне становище нашої людности більшовики перекладають на державотворчі сили. Одурманена більшовицькою пропаґандою частина людности пов'язує своє майбутнє з минулим, цебто дешевими, хоч і неякісними, хлібом і ковбасою та мізерними соціяльними ґарантіями, розрахованими на задоволення примітивних потреб.

Навіть загальне ознайомлення з програмами, виборчими плятформами і діяльністю більшовицьких партій (КПУ, ПСПУ, СПУ, СелПУ) дозволяє дійти висновку, що їхня реєстрація, цебто дозвіл на леґальну діяльність у незалежній Українській державі, не що інше, як глум органів юстиції над Конституцією України. За таке топтання Основного Закону держави повинні відповісти й слуги самої Феміди. Леґалізація більшовицької діяльности дозволяє зоологічним українофобам закликати до знищення незалежної Української держави і паплюжити українську націю та її мову навіть з парляментської трибуни. Всі більшовицькі організації відверто чи приховано стоять на антиконституційних, антидержавних і антиукраїнських позиціях, ставлять собі за мету відновлення СРСР як „імперії зла" в колишніх межах чи втягнення України в химерний „слов'янський союз", який започаткували верховоди Російської Федерації та Білорусі. Безумовно, йдеться про ліквідацію нашої держави.

Стаття 37 Конституції України забороняє діяльність політичних партій і громадських організацій, „програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежности України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіяльної цілісности держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаґанду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення". Звернення до програм і діяльности всіх більшовицьких партій переконує, що всі вони осуджують розпад СРСР як „злочинний" чи „антиконституційний" і намагаються повернути незалежну Україну до уресерівського колоніяльного статусу.

Отож, всі більшовицькі організації проводять антиконституційну діяльність, а „норми Конституції України є нормами прямої дії" (стаття 8). Намагання виручити антиконституційні формування, скориставшись нечіткістю чи суперечливістю деяких правових норм, не має жодного оправдання. І морально, і юридично більшовицькі організації самі позбавили себе права на існування в незалежній Україні. А юридична підстава для їх заборони є: це стаття 37 Конституції України як акту прямої дії.

Реанімація більшовицької діяльности на теренах колишнього СРСР не лише загрожує свободі визволених народів від компартійного тоталітарного режиму „імперії зла", а й порушує мир, безпеку і стабільність у світі. Компартії в різних країнах завжди виступали як аґентура більшовицької Москви. Намагання відірватися

від неї, врешті-решт, означало й розрив із самим комунізмом. Небезпека ще більше посилюється тому, що КНРС як основне ядро СКП-КПРС поставила комуністичну ідею на службу творення Великої Росії.

Якщо Друга світова війна завершилась очищенням від нацистської ідеології, осудивши її на Нюрнберзькому процесі, то „холодна війна", яку розпочало більшовицьке керівництво СРСР, не завершена згідно з нормами міжнародного права. Таке завершення неодмінно вимагає Міжнародного суду над КПРС за злочини тоталітарного режиму, щоби покласти край пануванню розв'язаного після поразки гекачепістського перевороту червоного Сатани. Без цього не лише народи на широкому постгекачепістському просторі, в тому числі й Україна, а й все цивілізоване людство страждатиме від червоної загрози, центр якої й надалі залишається в Москві.

Валентин МОРОЗ

КОМУ ЗАВАЖАЄ МОГИЛА ЖЕРТВАМ ГОЛОДУ 1933-го РОКУ В СЕЛІ НОВОСЕЛИЦІ НА ЖИТОМИРЩИНІ?

Живе собі в далекій Канаді Павло Глушаниця–один із тих мільйонів Українців, яких доля закинула на чужину. Йому вже за вісімдесят... Ну що ж, жив би собі, як тисячі й тисячі подібних йому українців, рахував би зароблені за довге життя доляри і, так би мовити, нічим би не журився.

Але Павло Глушаниця до таких не належить. Він завше, як то кажуть, знайде собі якийсь клопіт. (Колись, ще за совпедії, у газеті „За возвращеніє на родіну" була навіть стаття під назвою „Що то за птиця Павло Глушаниця?"). А що стосується долярів... Павло Глушаниця їх енерґійно заробляв (він дуже „беручкий", як сказали б у нас на хуторі, і все уміє), але так само енергійно й роздавав. Мабуть, важко знайти таку українську структуру в Канаді, на яку Глушаниця не пожертвував би якусь суму за ті довгі п'ятдесят літ, що він їх прожив у цій країні.

От і тепер „розігнався" з новою ідеєю: хоче за власний кошт спорудити високу могилу жертвам голоду 33-го року в рідному селі Новоселиці (Попільнянського району Житомирської області). Ну що ж, це давно відома й мила серцю кожного українця традиція: висипати високу козацьку могилу на пам'ять про тих, що відійшли. Та ж уся Україна осіяна такими могилами–починаючи від Тарасової на Чернечій горі.

І от, починаючи з цього моменту, „епізод Глушаниці" стає краплиною, в якій відбивається величезний океан сучасних українських проблем. Перед нами–„Рішення виконкому Новоселицької сільської ради". Цитуємо:

„В зв'язку з тим, що в 1989 році на території сільської Ради відбулася політична акція, де громада села, свідки, очевидці не тільки села, а навколишніх сіл засуджували неґативні дії проти свого українського народу в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років Павла Глушаниці, тому виконком сільської Ради за участю старожилів села відмовляється від допомоги па встановленню знака на честь померлих в роки голодомору".

Щось тут не так...

По-перше, акція відбулась у 1989 році, ще за СССР. А „рішення" прийняте в 1994 році. Акція чужої держави? Чи вона має законну силу для Держави Україна? (Деякі з учасників „акції" потім підходили до Глушаниці й казали: „Ну вибач, Павле, я ж мусив проти тебе виступити... Сам знаєш"). Знаємо, знаємо, які були порядки в СССР–ще й на житомирській чукотці...

Тут просто-таки кортить відкласти набік політику і взятися за перо гумориста... Якщо Глушаниця був таким уже „нехорошим" у роки „Великої Вітчизняної війни" (не-чукотською мовою кажучи: в роки ІІ-ї світової війни), то яке відношення мас до цього увічнення пам'яті жертв 1933-го року? Хіба на тих куп'юрах, що він готовий пожертвувати, на кожному долярові написано „Павло Глушаниця"? Коли так підходити до справи, то ніякі гроші ніде не можуть бути використані. (Мій знайомий з добрим почуттям гумору каже, наприклад, що слово „гріш" походить від слова „грішний", і що за кожним грошем десь там далеко позаду стоїть якийсь гріх. І наводить приклади: перші Кеннеді були контрабандистами й торгували незаконною горілкою. Далі: Василь Вишиваний (Вільгельм Габсбурґ) якось попросив січових стрільців, аби познайомили його з... Нестором Махном(?!) Ті відповіли: „Ваша Величносте! Вам не пасує знайомитися з таким бандитом, як Махно". Відповідь принца була знаменитою! Він засміявся і сказав: „Перші Габсбурґи були не кращими" Отже: і в Бостоні, і в Ірляндії мали б відмовлятися від усього того, що набудували Кеннеді за власні гроші. Так само мешканці Відня мали б відмовитися од тих архітектурних шедеврів, якими Габсбурґи прикрасили австрійську столицю,–бо ж їхні гроші, виявляється, „грішні" (перші Габсбурґи були просто опришками з Альпійських гір).

Автор цих рядків (людина немолода й практична, бо прожив

тринадцять літ у Північній Америці) пропонував би таку розв'язку. Якщо Глушаниця дає кошти на спорудження могили–їх треба взяти й подякувати. І приступити до праці. А якщо він у чомусь „нехороший"–завести слідство. Доки воно закінчиться–дивись, і могила вже насипана! А тоді Попільнянський районний суддя вилізе на цю могилу і прочитає вирок... Якщо винний–осудити. Якщо ж невинний–прославити як доброчинця.

Зрештою, всі ці чиновники з Житомира й Новоселиці не такі вже й наївні, як показують. Будьмо дорослими: якби Глушаниця запропонував кошти на побудову в рідному селі якоїсь там крамниці-дурниці чи, скажімо, на добудову колгоспної свиноферми–всі вони зняли б перед ним шапку, влаштували б на його честь „ансамбль пісні і пляшки" й танцювали б перед ним гопака. І ніхто не питав би, чим займався Павло Глушаниця „в роки Великої Вітчизняної війни". Але ж він дає кошти на могилу жертв 33-го року... Справа непроста. І тому-то голова сільради одержав вказівку: „нє магі... замрі на врєм'я..."

Усе ясно і просто? Але в Житомирі й Новоселиці тікають від ясности й ховаються в заплутаних лябіринтах. По-перше: є якийсь судовий документ про те, що Павло Глушаниця робив щось не так „в роки Великої Вітчизняної війни?" Ні, такого документу нема. А що ж є? Якась „акція"... Тобто кажучи нормальною мовою: відьомський шабаш підхмелених самогоном алкашів! І це все? І законна влада (сільрада) не соромиться на це опиратися?

„З точки зору вічности" я мав би заявити таке: я не знаю, хто такий Павло Глушаниця, бо не був з ним у його молоді роки. Але інтуїція підказує мені, що він не такий уже великий грішник, яким його зображують. По-перше: він не ховається в кущі й ніколи не змінив прізвища (а так робили тисячі й тисячі еміґрантів). Ось що він пише в листі до Президента України:

„Я, пане Президенте, заявляю, що я нікого не убив. Я звертаюся до Вас із проханням зробити слідство, якщо хтось знайдеться і докаже мені, що я його батька убив. Я приїду на цей суд. Хай моя батьківщина судить мене, а не робити наді мною самосуд."

По-друге: за те півстоліття, яке Глушаниця прожив у Північній Америці, Канада не виставила йому ніяких звинувачень (в той час як було багато випадків, коли в Америці й Канаді порушували справу проти осіб, які брали участь у певних акціях в час II-ї світової війни). Глушаниця уже кілька разів відвідав Україну; і ніхто ніяких законних претенсій до нього не мав. (А знаю випадок, коли грузин зійшов з корабля на берег у Батумі, і його тут же зааре-

тували у зв'язку з якимись діями в час II-ї світової війни).

Хто ж має претенсії до Павла Глушаниці? І на кого він скаржиться Президентові України? Це–„особливі люди". Коли Глушаниця прибув (після довгої перерви) до рідного села, його зустріли, привітали. Заплакали... Бо це була провідна неділя, і все відбувалось на цвинтарі, де поховані два сини Павла Глушаниці... І раптом у цю поминально-замріяну атмосферу вривається група людей і починає скандал, називаючи Глушаницю сяким-таким. Інші почали його захищати. Мусив навіть втрутитися голова сільради. Хто ж ці люди, і чому вони такі сердиті на Павла Глушаницю? Це–діти й онуки колишніх „активістів", які розкуркулювали, вишукували й забирали зерно в голодному 33-у році й возили „штабелями" трупи на цвинтар (часом прихоплюючи ще й живих). А Глушаниця написав і видав у Канаді спогади про всі ці події в його рідному селі (з повним списком усіх прізвищ і подій). Книга дійшла і до Новоселиці... Крикунів зрозуміти неважко: вони не хочуть, щоби світ дізнався живу правду про їхніх предків...

Як бачимо, ідея спорудження могили не є початком,–це скоріше фінал. Отут і настав час повернутися до вже згадуваної тези про те, що Глушаниця завжди умів знайти собі якийсь клопіт. Син розкуркуленого, який мусив тікати з рідного села й заховатись у мільйонному Києві... 1941 рік застає його в армії... далі німецький полон. Повернувшись до рідного села, він одягає уніформу української поліції, створеної німцями. І ця ситуація не принесла б йому особистих клопотів, якби він дотримувався певних правил гри. А були ці правила дуже прості: одну свічку ставити Богові, а другу чортові. Так робила практично вся українська адміністрація в німецькій системі: уміла знайти спільну мову із німцями, і з червоними партизанами. (Та й чи лише українська? Була така собі популярна російська пісенька в час II-ї світової війни:

Ой ти Сємйоновна, ти баба хітрая,
Любіла Сталіна, а потом Гітлєра.)

Вписався у цю систему й Глушаниця. Наприклад, коли німці рушили на хутір Малу Краснянку (бо там були партизани), Глушаниця переконав їх, що партизани пішли в інший бік. Тобто: врятував хутір від спалення, а людей від знищення.

Але раптом червоне підпілля починає з тривогою й злістю помічати, що Глушаниця займається досить дивною справою: ходить по селі й збирає інформацію про жертви сталінських репресій 30-х

років. Така поліція була небажана червоним партизанам... Його хотіли вбити; він урятувався. Можливо, найбільша життєва заслуга Глушаниці полягає в тому, що він зберіг у пам'яті аж до 60-х років усі(!?) імена й прізвища його односельців, що загинули у 30-і роки...

Опинившись у Канаді, Глушаниця дає свідчення до книги „The Black Deeds of the Kremlin" („Чорні діла Кремля") про 30-і роки на Україні. Та не підписується псевдонімами, як інші („Харків'янин", „Полтавець"), а дає власне прізвище й адресу. Його починають переслідувати... нічні дзвінки й погрози. Він мужньо виступає на „Радіо Канада": про нього пишуть канадські газети. (Отоді-то й з'явилась уже згадувана стаття: „Що то за птиця Павло Глушаниця"). Задзявкали і загавкали різні обласні та районні „брехунці", обзиваючи Глушаницю дуже великим „хвалистом" (чи й не більшим, як сам „партай-ґеноссе" Гітлер). Потім усе це затихло. І нарешті–знову запищало і завищало, коли Глушаниця опублікував у 1986 році спогади про репресії 30-х років у рідному селі (повна статистика з називанням усіх імен). Отже: доки Глушаниця мовчав–його ніхто не турбував, як і тисячі інших еміґрантів з подібною біографією. Але як тільки зачіпав тему 33-го року–його відразу називали як не „фашистом", то „артистом" або „контрабандистом". Тенденція тут абсолютно ясна... Щось дуже „однолінійна" справедливість...

Отже: покладатись на подібну „інформацію" може хібащо дуже наївна людина, на зразок того шведського психіятра, який, побувавши в Інституті Сербського (Москва) і повернувшись додому, заявив, що політичні в'язні (дисиденти), які там перебувають, дійсно є психічно хворими. „Звідки знаєш? Ти їх бачив?"–„Ні, я їх не бачив, але так написано в документах". От і все.

Есе-серівська машина пропаґанди забрехалась по самі вуха,–це всім відомо. Не диво, що нормальна людина не має довір'я до совпедівської забрехалівки ані на один процент. Нам казали, що Бандера був „союзником Гітлера"; потім ми дізналися, що Бандера просидів три роки у гітлерівській тюрмі, а два його брати–Василь і Олександер–загинули в Освєнцімі. Нам казали, що Українська Повстанська Армія теж була „з німцями"; але виявилося, що в центральному архіві КҐБ (Подольськ під Москвою) є документ, де підраховано, що УПА провела 3006 (три тисячі і шість!)боїв проти німців. Нам казали, що Зою Космодем'янську спіймали і повісили німці; а потім ми прочитали у московській газеті, що Зою спіймали свої-таки російські селяни і передали німцям. Довгі десятиліття водили туристів табунами до „лопатінської застави" на ріці Буг (Львівщина), де нібито гриміли героїчні бої у 1941 році; а потім ми

прочитали у львівській газеті „Експрес", що ніякого героїзму не було. Виявляється, німецькі танки промчали на схід і просто не помітили, що позаду залишилось укріплення із гарнізоном всередині. Лише через тиждень німці дізналися від місцевих людей, що всередині застави є ще російські солдати. Аж тоді вони привезли дві гармати й почали обстріл. Через деякий час із застави вийшли жінки й діти, а потім–солдати із піднятими руками. Ото і все. (Список цей можна продовжувати на цілі томи).

Отже: виловити з цієї системи якусь реальну інформацію про Павла Глушаницю–справа безнадійна. Мабуть, треба обрати інший шлях: почати з безсумнівних фактів (які ніхто не заперечує) і рухатись далі. (Ще раз підкреслюємо: справа ця виходить далеко за межі „епізоду Глушаниці" й дає можливість вилікуватися од совдепівської шизофренії). Факт перший: Глушаниця носив уніформу німецької поліції. Ми відповідаємо: ну й що? Переслідувати когось за те, що він був у німецькій поліції–це те ж саме, якби переслідувати когось за те, що він служив у радянській міліції. Є у п'єсі Корнійчука „В степах України" такий собі персонаж: міліціонер „товариш Редька". Чи варто його оголошувати ворогом української нації тільки за те, що він носив міліцейську уніформу? Якщо він вчинив якийсь злочин–тоді він злочинець; а сама уніформа (німецька, совдепівська, японська, англійська) злочином не є. Як у німецькій поліції, так і в радянській міліції були, мабуть, різні люди: від найкращих до найгірших. Жодна система неможлива без поліції; бо коли вона зникає–починається пекло, і кожен може грабувати, бити, ґвалтувати кого завгодно. По суті, злочином є не поліція, а ті моменти в історії, коли система не може забезпечити людині нормальну поліційну охорону (як у сучасній Україні).

Здається така проста і ясна логіка. Аля совпедівська людина відвикла од неї.

Далі. Факт другий. Так виглядає, що із всього написаного проти Павла Глушаниці є один реальний епізод: він когось там „набуцав" і „посадив у льох" (тоді, як носив поліційну форму). Постає природне питання: чому він це зробив? На це питання дає повну відповідь біографія Павла Глушаниці. Досить торкнутися трьох епізодів із його життя. У 1929 році, в час горезвісного „розкуркулення", один із сталінських „активістів" ударив 15-річну Настю Глушаницю (родичку Павла) пістолетом у потилицю. Її паралізувало; ніхто із лікарів не хотів її лікувати, бо вона була „куркульською мордою". Після того Настя Глушаниця залишилась на все життя калікою.

Епізод другий. У тому ж чорному для України 1929 році, коли

„активісти" увірвалися в хату й виганяли всіх „розкуркулених" на мороз, Марійка Глушаниця, сестра Павла, втекла надвір просто з ліжка, майже невдягнутою, пролежала кілька годин на снігу, захворіла й померла. Була це дівчина-підліток; причепити до неї якісь політичні гріхи не міг би й найвинахідливіший байкар. Третій епізод. Батькові Павла Глушаниці підкинули в ліжко патрони. Потім „знайшли", привели до сільради й по-звірячому били: „Де заховав зброю?" Аж згодом випадково виявилось, що ці патрони бачили в одного „активіста"...

І тут ми підходимо до найцікавішого повороту теми (мабуть, без нього стаття й не була б глобально-значимою). Отже: якщо родичів Павла Глушаниці били і вбивали в російській уніформі–це ніхто не називає злочином і навіть про це не згадує. Коли ж Павло Глушаниця трохи підріс і дочекався моменту, коли можна було добряче дати по шиї тим, хто катував його родичів (у німецькій формі)–о! це вже злочин! Мабуть, саме тут найголовніша совпедівська шизофренія, від якої ще мусимо відучити українську людину. Як у тій африканській приказці: коли ти вкрав у мене корову–це злочин. Коли ж я вкрав у тебе корову–це вже добре діло. Що ж, усе пізнається в порівнянні. Те, що зробив Павло Глушаниця, необхідно поставити в історичний контекст,–і все стане на своє місце.

Княгиня Ольга, як відомо, вважається святою. Що ж вона зробила із тими, хто вбив її чоловіка (князя Ігоря)? Одних живцем спалила, других живцем закопала в землю. Робімо висновки: як би Павло Глушаниця спалив живцем тих „камсюків", які убили його рідну сестричку-підлітка–мабуть, ніхто з нормальних людей не здивувався б; усі ми чисто по-людському зрозуміли б його. (Інша річ, що це не врятувало б його від судової справи у нормальній правовій системі). Але виявляється: Павло Глушаниця нікого не вбив! Просто дав по шиї... Кажучи простою людською мовою: відвів душу... Не знаю, як у кого, а в мене позиція така: якби Глушаниця не зробив цього–я його не поважав би. Просто вважав би його безхребетним.

Отут ми знову підходимо до важливого моменту: Глушаниця мав повне моральне право декого вбити у рідних місцях,–але не вбив. Навпаки: не раз рятував.

І тоді залишилось одне: звичайна людська порядність. Врятуй ближнього–і він колись врятує тебе...

Так зробив Глушаниця.

І от: все це давно-давно минуло; маємо нарешті українську владу. Вона мала б сказати тим, що вціліли:

„Не сваріться. Ви уже не гітлеристи, не сталіністи і не брежневісти. Ви були жертвою Гітлера, Сталіна, Брежнєва. Тепер нарешті українці! Сядьте за один стіл і поговоріть по-людськи".

Але виглядає так, що покищо влада робить протилежне: „нажучує" старе́ньких, замучених усіма гітлерами й сталінами людей один проти одного. Якось аж соромно за українську адміністрацію... Ось перед нами–лист-подяка з канцелярії американського Президента на адресу Павла Глушаниці (за надіслану книгу спогадів). Такий же лист від американської письменниці Бетті Шрефлер, яка використала матеріяли Глушаниці у своєму романі. Писав листи Глушаниця й до українського Президента. На два–жодної відповіді. На третій... краще не було б і на третій... Листа переслали з Києва до Житомира; а звідти до Канади вислали таку „перлину":

„Для одержання роз'яснень на питання, поставлені у листі, рекомендуємо звернутися до директора відділу злочинів проти людства та військових злочинів міністерства юстиції Канади Пола Вікері".

Яка ганьба! Чужа Канада, у якій Глушаниця прожив довгі 50 літ, ні разу не бачила потреби відсилати його до „відділу злочинів". А от „свої" у Житомирі зробили це моментально... Яка відсутність і самоповаги, і поваги до своєї української людини!

І от що найцікавіше: у Житомирі навіть знають ім'я канадського „директора відділу"(!?) Дивна поінформованість... І дуже однобока. Як сказали б у нас на хуторі: бачать за далеким канадським лісом; але не бачать під своїм житомирським (усе ще червоним) носом... На Житомирщині (як і скрізь на Україні) вчинено у радянські часи навіть не тисячі, а десятки тисяч злочинів проти людства. Чи можемо знати прізвище „директора відділу злочинів проти людства" у Житомирі або в Києві? Деякі із цих злочинів скоєні не так то й давно. Хто убив Василя Стуса? Чи якийсь „директор відділу" займається цією справою? Коли автора цих рядків пустили нарешті в Україну (1990 рік), у Львові була популярною ідея суду не лише над комуністичною партією, але й конкретного судового процесу над Кагановичем. Він тоді ще був живим; ця антиукраїнська потвора „доскрипіла" до дуже старих років. Дії Кагановича у 30-і роки (зокрема: організація штучного голоду 33-го року) нема великої потреби й досліджувати. Вони–очевидні. Це–злочини проти людства. Чому ж ніхто не влаштував суду над Кагановичем?

Можуть сказати: та сволота, що робила злочини десь на Житомирщині у 1933 році, давно виздихала. Але ж у Західній Україні масові злочини НКВД вчинено далеко пізніше, після ІІ-ї світової вій-

ни. Вони стопроцентно документовані. Розкопано могили; знайдено документи. Ще живуть і кати, і їхні жертви. Громадські організації Галичини регулярно вимагають судів над злочинцями. Але справа навіть не зрушила з місця. До речі: у Польщі, Литві, Латвії такі суди вже йдуть. Зокрема, в Латвії судять російського червоного партизана. Підкреслюю: судять не за те, що носив російську (чи папуаську) уніформу, а за те, що убив два десятки латвійських людей. І тепер Латвія його судить.

Автор цих рядків може дати матеріял для подібного процесу й на Україні. У моїх рідних місцях червоні російські партизани зґвалтували у 1944 році 16-річну дівчину, Антоніну Бужанську. Батька, що кинувся на її захист- убили. (Це знають всі люди старшого покоління у моїй місцевості). Де я можу знайти „директора відділу злочинів", який би зацікавився цією справою? Виявляється, можу. Але для цього треба їхати аж у Латвію... Як бачимо, у Латвії вже судять чужих партизанів (червоних чи білих–байдуже), які робили злочини на нашій землі. А житомирська влада покищо ставить їм пам'ятники... Що це за влада? І куди вона йде? У бік Тараса Шевченка? Чи у бік „батька" Лукашенка?

Автор цих рядків оптимістично писав у 1986 році в передмові до книги спогадів Глушаниці:

„Статистика 1933 року наразі схована у кремлівських архівах. Колись ми до неї доберемося. На все свій час. Скільки б не крутилося, а змолотись мусить, каже українська приказка. Покищо маємо архіви Чорноуського району на Полтавщині. Їх НКВД не встигло вивезти: німці наступали надто швидко. Архіви ці щасливо потрапили в руки українців у 1941 році, були вивезені на Захід, а потім опубліковані. Вони дають (на матеріялах одного району) певну базу для підрахунків смертности в 1933 році. Спогади Глушаниці (на матеріялах одного села) доповнюють Чорнуський архів.

Потребуємо такої статистики з інших сіл–десяти, двадцяти, тридцяти... Тоді встановимо обґрунтовану цифру українських втрат у 30-і роки.

Це наша зброя.

І от вже майже десять літ існує українська держава–а оптимізм усе ще залишається тільки „голим" оптимізмом. Щось у нас на Україні крутиться, крутиться, а змолотись ніяк не може... До статистики 1933 року ми так і не добралися... Хто ж її ховає? Мабуть, ті ж самі, що не хочуть бачити могили жертвам 33-го року в селі Новоселиця...

А дійсно: чому досі не опубліковано статистики 1933 року? Ми

ж досі не знаємо точної цифри! Українські історики діяспори, врахувавши усі аспекти, зупинились на цифрі сім мільйонів. Волтер Дюранті (американський журналіст) доносив у Лондон (був одночасно англійським шпигуном) про десять мільйонів жертв. Чому ж ми досі блукаємо у темних здогадах? Якщо ця статистика захована у Москві–уряд України повинен твердо і публічно вимагати її. Але ніхто не квапиться цього робити. Як то кажуть: ще й кіт не валявся. А йдеться ж не про якісь дріб'язкові епізоди. Вважається, що у 30-і роки загинула чверть(!) української нації. А офіційний Київ щось не поспішає цим зацікавитись... Дивна байдужість... А окремих ентузіястів (типу Глушаниці), які з власної ініціятиви намагаються зрушити цю проблему з місця, моментально і спритно оголошують як не „фашистами", то „артистами" й „контрабандистами". І навіть радять, у який „відділ злочинів" звернутися в Канаді!

Щось подібне на циркову акробатику...

Як бачимо, „справа Глушаниці" дійсно виходить далеко за межі його особистого епізоду; тим вона й цінна.

Отака біографія людини... Грішна вона чи праведна–вирішуйте самі. (А зрештою: що тут вирішувати? Мабуть, трохи така і трохи така,–як у кожної реальної людини).

Павло Глушаниця розміняв дев'ятий десяток. Перша дружина давно умерла на Україні. Друга (я ще застав її: то була солідна і сумлінна німкеня) вмерла у 80-і роки в Канаді. Пригадую, були колись у дворі Глушаниці два симпатичних собачки (і кожний мав свою утеплену буду). Якось після довгої перерви прийшов і питаю: „А де ж собачки?" Глушаниця махнув рукою: „Пішли спать..." Усі повмирали довкола нього. А він уперто живе. І ще хоче зробити добре діло.

Допоможімо ж йому всі разом!

ПРОХАННЯ

Конґресова бібліотека у Вашінґтоні, США, має український відділ, в якому комплектує публікації з різних ділянок.

Є теж секція видань Братства дивізійників, однак вона не повна. Тому проситься посилати всі дотепер видані та ті, які видаватимуться, публікації Братства, включно з одноднівками, окремими ювілейними брошурами і т. і. до завідуючого:

Mr. B. Yasinsky
925 Schingler Dr.
Silver Springs, MD 20903 USA

Петро ГРИЦАК

225-і РОКОВИНИ ЗРУЙНУВАННЯ СІЧІ

Це був саме час найшвидшого зростання Російської імперії (ще цілком недавно знаної як „Московія"), на чолі з амбітною царицею, Катериною II: у 1772 р. був перший поділ Польщі, небезпечне повстання Пуґачева 1773-74 скінчилося його повішенням у січні, війна з турками 1768-74 принесла корисний мир у Кучук-Кайпарджі. „Запаморочені від успіхів", москалі (як тоді ще всі їх звали), рішили, що запорожці та Січ їм уже більше не будуть потрібні, й почали у квітні 1775 плянувати її знищення у найбільше підступний і зрадливий спосіб. Ці всі події, зв'язані із зруйнуванням Січі, є наукою для України і всіх українців сьогодні: не треба забувати, як це все сталося–неймовірне, здавалось би, захоплення великої фортеці, із добірною залогою–без одного вистрілу!

Сьогодні Україна вже самостійна, й напевно такою останеться, як тільки скористає з цього історичного досвіду: не датися залякати в найбільше критичний час, послухавши „мудрої поради" якогось післаного ворогами авторитету. Це, на жаль, сталося саме підчас руйнування Січі москалями. Бо може нема більше драстичного прикладу в нашій історії, зі сторони цього народу, як чорної невдячности, примітивної некультурности та паталогічної ненависти до всього українського, саме як зруйнування Січі 5-го червня 1775 р. Це–клясичний приклад церської дипломатії: потенціяльного противника наперед розложити зсередини, підступно запевняючи його у своїй царській ласці й надзвичайній прихильності, як стало любила говорити зариця Катерина II до своїх „самоотверженних" малоросів.

Ґоловною причиною згоди Катерини на зруйнування Січі була московська хвороблива недовірливість до українських козаків, також підсичувана охотою до збагачення її дворян, на чолі із фаворитом Г. Потьомкіном. Це була думка, що більше, як 15.000 добірного запорозького війська (нежонатого, як членів свого роду лицарського ордену), із виборним проводом, може все таки виступити одного дня проти царської влади. Бо так уже запорожці робили: у 1709 р. за Мазепи, у 1734 р. за Орлика, та готувалися також це зробити у 1768 р. підчас Барської Конфедерації та Гайдамаччини. Це все, помимо успішної участи козаків у російсько-турецькій війні 1768-74, коли виглядало, що Туреччина і Крим вже були остаточно

розгромлені. Хитрі москалі прийшли до переконання, що козаків більше не було потрібно як військової сили. Була нагода, казала Катерина II, „із тим гніздом непокори й бунту" назавжди покінчити так, „щоб навіть слід не зостався". Так про це інформує вона Росію у своєму маніфесті з 5-го серпня 1775 р.

Це все, помимо факту, що запорозькі „вольності", традиційно заселювані козаками від XVI ст., були їм формально передані польським королем С. Баторієм, творили автономну країну з правом переговорювати з іншими державами. Ті всі права були рутиново також затверджувані московськими (російськими) царями, останній раз у 1734-му р. На своїй вірі у власні права, запорожці рік перед тим почали переговори з царською адміністрацією в Петербурзі відносно деяких дрібних конфліктів між москалями та січовою полковницькою владою. Їх ведено виключно для приспання уваги козаків, тимчасом приготовляючи напад на Січ так, щоб не було більшого проливу крови.

Тому вибрано час нападу на самі Зелені Свята, як козаки нормально були зайняті риболовством, сіножаттям та іншими сільськогосподарськими активностями. Російська 66.000-на армія під проводом ген. Текелія (сербського міжнародного авантюрника) мала ніби тільки повертати, переходом через Січові Землі з кампанії додому. Голошено також чутки, що ніби готується якийсь новий похід, разом з запорожцями–для дальшого присипання уваги козаків. Останню варту перед самою Січчю потрапили навіть москалі „захопити сплячими" і зараз оточити Січ з трьох сторін та розтавити свою артилерію у ворожий спосіб, щоб зараз вимагати негайної капітуляції, під загрозою бомбардування згущеною артилерією.

Сама Січ–це була фортеця, добре укріплена з трьох сторін глибокими ровами й валами, прилягаючи при тому також до річки Підпільної, яка плила серед боліт, т. зв. „плавнів", яких облягаюче військо не могло контролювати. Перебувало тоді на Січі ще близько 10.000 запорожців, а охороняло її десь 110 гармат переважно власного виливу, бо був також на Січі власний арсенал. Величину тої артилерії можна приблизно оцінити на підставі артилерії, пізніше переданої Чорноморському Козацькому Війську, як свого роду наслідникові Війська Запорозького, яке не пішло за Дунай. Скликано, як звичайно в таких моментах, Січову Раду. Хоч, чисто з військового боку, ситуація була некорисна тактично, найважливішим фактором, який довів до капітуляції, був таки дефетизм, недовір'я у власні сили, хитро інсиновані москалями. На Раді, зі сторони січового братства, була охота битися до останнього: „Нехай Текелій при-

веде ще стільки війська, як оце, то всіх у пух розіб'ємо, як мух передавимо! Чи можна Січ і славне Запорожжя москалеві віддати за спасибі? Цього ніколи, поки світить сонце, не буде!" (це за А. Скальковським, відомим істориком цих подій). Січова старшина була більше склонна до капітуляції, бо боялася за свої стада та інші маєтки, захоплені москалями по зимівниках і паланках.

Рішальним був, мабуть, одначе драматичний виступ начальника січових церков, о. В. Сокальського (іменованого архимандритом Катериною II рік перед тим). Він, у найбільше критичний час, одягнувшись у ряси, з хрестом у руці, почав закликати: „Не проливайте християнської крови, піддайтеся милостивій цариці, не гнівайте її непотрібно, її влада походить від Бога". Тим подібні погляди були, на жаль, характеристичними для тодішньої, вже цілком опанованої москалями православної церкви на Україні. Остаточну децизію, що робити, передано кошовому Калнишевському, тоді у віці 85 р. Він навіть проти козацького звичаю, був–без обов'язкового щорічного вибору–кошовим уже 10 літ (це ніби, щоб непотрібно не дразнити москалів, яким козацька виборна система була сіллю в оці). Він, досвідчений військовий старшина та добрий адміністратор (хоч сам був неписьменним), може головно через підійшлий вік, рішив таки піддатися! Зараз, убравшися в парадний жупан, з високими російськими воєнними відзначеннями, пішов на зустріч з іншою старшиною, до ген. Текелія, що нетерпеливо очікував рішення козаків (5-го червня 1775 р.).

Текелієві впав камінь із серця, бо був боягузом та сподівався жорстокої військової розправи–бо знав добре про лицарські, леґендарні вже, подвиги козаків. Але „Москва словам не вірить!" Зараз Калнишевського, генерального писаря Глобу та суддю Головатого закуто в потрійні кайдани й відставлено в Петербург. Калнишевського потім замурували в підземельній в'язниці на Соловках на 25 років, двох інших спрямовано на „руські вивчаси" на Сибір. Таке скрайньо варварське трактування достойного противника, високо відзначеного колишнього товариша по зброї, старушка, який добровільно піддався, наглядно показує, як кінчають ті українці, що „пішли служити москалеві", або тільки йому добровільно віддалися в його лабети (так як М. Грушевський). Не даром каже І. Франко у своому вірші: „Не пора, не пора, не пора, москалеві, ляхові служить!" Для прикладу, що козаки могли осягнути, як ще не було жадного дефетизму, візьмім подію з часів за отамана кошового І. Сірка, 100 років раніше. На саме Різдво вороже турецьке військо зайняло несподівано саму територію Січі тоді, як ко-

зацтво перебувало всередині, у своїх куренях (яких було завжди 38). В завзятому рукопашному бою козаки не піддалися, а до тла знищили ту ворожу навалу. Бо було це „військо, слава про котре ще недавно гриміла на полі бою", каже Скальковський.

Рівнож, московське варварство показалося при розграбленні і знищенні „христолюбивим вояцтвом" (а головно донцями) січової церкви св. Покрови ще на очах 3.000 козаків, присутніх при капітуляції, бо решта запорожців в міжчасі подалася на Дунай). Взагалі, інтриги Потьомкіна й захланність інших заінтересованих тоді дворян сильно причинилися до зруйнування Січі. Всі вони хотіли наввипередки захопити колишні „вольності" козаків, значну територію з дуже врожайною землею, для запровадження там кріпацької господарки, як у корінній Московщині. Саму Січ з численними будинками зруйновано (шукаючи в землі за закопаними скарбами) „так, щоб і сліду не залишилося", як наказувала цариця. При тому також цілком зруйновано Січовий цвинтар.

Тому козаки скоро прийшли до переконання, що віддання Січі москалям було великою помилкою, але було на якусь більшу військову акцію вже запізно! На щастя, через річку Підпільну і плавні ще можна було вирватися з московської пастки. Зараз яких 5 до 8 тисяч озброєних козаків подалися на Дунай, де заложили вже 5-ту з черги Січ, яка там проіснувала ще 55 р. Із козаків, які осталися, ані один не зголосився до „пікінерів", як того сподівалися москалі. Через потребу добірного війська, евентуально козаки дістали можливість поселитися на Кубані, потім знані як Кубанське Козацтво. У лютому 1917 р. їх помилково післано до Петербурга (помагати цариці Александрі втримати порядок), замість донських козаків. Кубанці, відмовляючися від брутального трактування демонстрантів, сильно причинилися до перемоги лютневої революції. Це може була якась історична компенсація долі пра-пра-правнуків запорожців за попереднє зруйнування Січі.

В американській історіографії сьогодні годі знайти якусь критичну оцінку Катерини II. Назагал, хвалять її як добру й розумну володарку, яка хотіла зберігати симпатизуючу невтральність підчас боротьби Америки за незалежність. Цілком недавно появилася тут книжка з гострою критикою політики Катерини II. Але одна представниця американських жіночих організацій гостро зареаґувала, бо уважала ту критику скрайньо небажаною напастю на жінок взагалі, тобто сьогодні „політично некоректною".

Дещо іншою була тоді, на ті події, реакції в Европі. Вістка про зруйнування Січі та капітуляція 15.000 добірного війська без одно-

го вистрілу, як і загарбання 400.000 карб. (говорено) з козацької скарбниці–величезна на ті часи сума–серйозно налякали Европу. Вже тоді дехто хотів у тому бачити народження якогось нового монстера на Сході–передвісника „злющої імперії" 147 р. пізніше. Тоді, у XVIII ст., ще неодна державна національна армія була менша, як та залога Січі. Сама Польща („великодержава" на ті часи) мала довгими роками тільки 5.000-ну армію, а федеральна американська армія спочатку незалежности в деяких часах складалася навіть з менше, як 15.000 вояків. Також Катерина II мала марку недоброго сусіда як узурпатора, вбивника власного чоловіка та скрайньо неморальної особи. Була вона предметом цілого ряду нецензурних анекдотів. В уяві сучасників вона поєднувала в одній особі найвищу тогочасну німецьку софістикацію, винесену з дому в Німеччині, з примітивною московською хитрістю й жорстокістю свого нового оточення на Московщині. Тому інші важливіші держави, так як Франція, зараз почали сподіватися від неї дальших, цілком неприємних для Европи, несподіванок. На того роду погляди Катерина II зараз же почала реаґувати вдаваним обуренням і дипломатично дуже вдалою, як це бачимо ще сьогодні, пропаґандою.

Згадка про ті події ввійшла до українського фольклору, де згадується „як москалі Січ руйнували, як в пікенери набирали". Не забув це пригадати своїм землякам Іван Котляревський у своїй безсмертній „Енеїді".

З ДІЯЛЬНОСТИ МУЗЕЮ 1-ої УД УНА

В музеї 1-ої УД УНА, що діє при школі ім. М. Шашкевича, відбулася 22 травня 2000 р. дводенна конференція, присвячена 50-річчю створення Братства колишніх вояків 1-ої УД УНА. Конференції передувала велика підготовча робота, до якої були залучені учні 11-ї кляси, вчителі, студенти та вояки 1-ої УД УНА. На початку конференції виступив колишній старшина Дивізії Василь Ґудзій, який у своїй доповіді розповів чисельним присутнім історію творення та діяльности Братства колишніх вояків 1-ої УД УНА. В часі проходження конференції у приміщенні школи було організовано автором цих рядків виставку видань Головної Управи Братства вояків 1-ої УД УНА, альманахів і однods однднівок станиць в Торонті, Монтреалі, Вінніпеґу, Едмонтоні, альманахів ОБВУ з Великобританії, друкованих матеріялів дивізійників із Фльориди, Чікаґо, Нью-Йорку та з Австралії. Виставку оглянуло сотні школярів і студентів та громадськість м. Львова. Були представлені нові матеріяли і фотографії, що надійшли до музею від побратимів з Торонта, Лондону, Монтреалю, а саме: від Мирослава Біґуса, Романа Колісника, Василя Чупринди (фотографія загиблого під Бродами дивізійника Тараса Коваля), цікаві матеріяли від Теодосія Андрушка та о. мітрата Івана Шевціва (Австралія), побратимів з Фльориди–Романа Іваницького та Мирона Радзикевича. Забезпечують музей періодично і цікавими матеріялами дивізійники з Англії–Володимир Мащак, Григорій Чеканський та Михайло Климчук, були представлені матеріяли Стефана Мединського з Лондону (Канада), Михайла Ґембарського, Романа Бучка, Михайла Кучера. Виставлено чимало книг та матеріялів, які так щедро посилає до музею Богдан Баб'як з Монтреалю.

В перший день конференції з доповідями та повідомленнями виступили активістки і щирі прихильниці музею, учениці 11-ї кляси: Оксана Оркуш, Ірина Янковська, Устина Стефанчук, Ірина Гниляквич, Зор'яна Крохмальна, а також Юлія Бартко, Оксана Дмитрик, Олег Піх, Світлана Степанкова.

Про ролю журналу „Вісті комбатанта" у висвітленні історичної правди про 1-у УД УНА виступив Ігор Федик. Конференція проходила у невимушеній, теплій обстановці. На конференцію були запрошені школярі та вчителі інших шкіл, студенти та викладачі гуманітарних факультетів Львівського національного університету ім. І. Франка.

В кінці першого дня п. Василь Ґудзій від імені Головної Управи Братства та редакції журналу „Вісті комбатанта" вручив Оксані Оркуш, Ірині Янковській, Ірині Гнилякевич та Устині Стефанчук ч. 1 „Вістей комбатанта" як найактивнішим прихильникам музею 1-ої УД УНА. Дівчата, у відповідь, щиро подякували Головній Управі та п. Василеві Ґудзію за дарунок.

Другий день конференції розпочався демонстрацією кінокадрів, які прислав до музею Голова Монтреальської Станиці п. Богдан Маців. З рефератом про бої під Бродами виступила учениця 10-ї кляси Ірина Шмотолоха. У зв'язку з тим, що група прихильників музею закінчила школу було доручено цій дівчині сформувати новий актив музею.

27 травня ц. р. відбулося свято останнього дзвоника для випускників школи ім. М. Шашкевича. Після його закінчення випускники прийшли до свого музею, щоб зробити шкільну фотографію з керівником музеєм Ігорем Федиком. Тут же від імені відомого історика і публіциста та мецената з Мюнхену Мирослава Трухана та його дружини Софії активістам музею: Устині Стефанчук, Оксані Оркуш, Зор'яні Крохмальній, Оксані Дмитрик, Олегові Піху, Ірині Янковській, Ірині Гнилякевич, Світлані Степанковій та Юлії Бартко були вручені унікальні книги з історії Україні та шоколяда.



Зліва на право: Надя Зубко, Христина Чміленко, Юля Бартко, Іра Гнилякевич, Світлана Степанкова, Ігор Федик, Ірина Янковська, Зоряня Крохмальна, Оксана Оркуш, Устина Стефанчук.

Ще довго дівчата перебували в музею, де вони активно працювали два роки, а покидаючи його, обіцяли постійно приходити до нього, але вже як студентки Львівських коледжів та університетів.

Ігор ФЕДИК

СПИСОК
ЧЛЕНІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ СТАНИЦІ ГАЛИЦЬКОГО БРАТСТВА К. В. 1-УД УНА, ЯКІ НЕ ЗМОГЛИ ПРОРВАТИСЯ З ОТОЧЕННЯ ПІД БРОДАМИ І ПЕРЕЙШЛИ ДО УПА, ТА ЇХ ПОДАЛЬША ДОЛЯ

1. Баб'як Йосиф, стрілець. Полон під Фельдбахом, звідки втік. В Карпатах, суджений 1947, помер 1999.
2. Близнюк Василь, стрілець. З-під Бродів в Карпати. Суджений 1949, помер 1997.
3. Вацеба Антон, стрілець. З-під Бродів в Карпати. Боївка „Сулими", суджений 1947, помер 1996.
4. Витвицький Павло, вістун. Після Бродів в Криниці. На Закерзонні, перейшов на Захід, Східна Німеччина, суджений 1947.
5. Ґаврилко Михайло, стрілець. В Карпатах зимою 1943 (у відпустці). Суджений 1947, помер 1997.
6. Гаврилюк Василь, стрілець. З-під Бродів. На Львівщині, помер 1998.
7. Гавритун Йосиф, стрілець. З-під Бродів. Псевдо „Скиба", Сокальщина, курінь „Ема".
8. Галецький Родислав, чотовий. З-під Бродів, втік з полону. В Карпатах, засуджений 1950.
9. Ганчак Михайло, стрілець. Після Бродів, біля Стрия. В Карпатах, суджений 1946.
10. Голіней Іван Гнат., стрілець. З-під Бродів в Карпатах. Суджений 1946, помер 1995.
11. Гринчак Мартин, стрілець. Втік у 1947 з фільтр. табору. В Карпатах, суджений 1951, помер 1997.
12. Гунчак Іван, стрілець. З-під Бродів. В Карпатах, суджений 1945.
13. Дем'янчук Степан, стрілець. З-під Бродів. В Карпатах до 1945, леґаліз.
14. Дзюба Іван, вістун. Втік з полону біля Фельдбаху. В Карпатах, сотня „Бистрого", суджений 1946, помер 1995.
15. Д'ябелко Микола, ст. стрілець. На Закерзонні. Суджений 1944.
16. Захаріясевич Любомир, десятник. Втік на Уралі з полону. В Карпатах, леґаліз.
17. Здерко Михайло, стрілець. З-під Бродів. Псевдо „Нечай", суджений 1945, помер 2000.
18. Ільків Іван, стрілець. З-під Бродів. Псевдо „Ведмідь", суджений 1947, помер 1995.
19. Климко Михайло, стрілець. З-під Бродів. Підпілля ОУН, суджений 1948.
20. Когут Василь, стрілець. З-під Бродів. Отримав Хрест Заслуги від ген.

Чупринки, суджений 1946, помер 1995.

21. Копцюх Андрій, стрілець. Зі Словаччини на Закерзоння. Суджений 1948.
22. Крайник Роман, стрілець. З-під Бродів. Суджений 1945, помер 2000.
23. Курецук Микола, ст. стрілець. З-під Бродів. Суджений 1945.
24. Кушнір Микола, стрілець. З-під Бродів. Карпати, суджений 1948.
25. Ленкевич Микола, чотовий. В Ріміні втік по завданню ОУН. Арешт у Східній Німеччині, суджений 1952.
26. Лукач Василь, стрілець. З-під Бродів. Сотня „Ґамалії" до 1945, леґаліз.
27. Матіїшин Дмитро, стрілець. З-під Бродів. Карпати, арешт в кінці 1944, заслання.
28. Мельник Іван Микол., стрілець. З-під Бродів біля Стрия. Карпати до 1947, зголосився.
29. Мельник Михайло Дмитр., стрілець. З-під Бродів. Карпати до 1946, зголосився.
30. Минда Василь, стрілець. З-під Бродів. Сотня „Ґамалії" до 1945, коли пораненого відпущено додому, помер 2000.
31. Михайлюк Василь, стрілець. Втік з полону під Бродами. В УПА до 1946, заслання до 1958, помер 1996.
32. Мороз Василь, стрілець. З-під Бродів. В УПА до 1945, спецпоселення до 1949.
33. Оглоблин Степан, стрілець. З-під Бродів. До листопада 1944, спецпоселення.
34. Окіпний Василь, ст. вістун. З-під Бродів. У підпіллі ОУН до 1950, легалізований.
35. Онуцький Василь, вістун. Втік з полону під Бродами. В УПА до 1945, помер 1999.
36. Оріщак Іван, стрілець. З-під Бродів. В курені „Різуна" до 1945.
37. Поворозник Федір, хорунжий. З-під Бродів. Чорний ліс, чотовий куреня „Різуна", суджений 1947.
38. Попович Микола, стрілець. З-під Фельдбаху. Сотня „Довбуша", з заслання втік 1947, знову УПА до 1949.
39. Пулькас Казимир, стрілець. З-під Бродів. Псевдо „Яві", „Черемха", сотня „Зарічного" до квітня 1945.
40. Пухта Андрій, стрілець. З-під Бродів. Карпати, суджений 1950.
41. Романик Василь, стрілець. Втік з полону під Бродами. Карпати, суджений.
42. Северин Йосип, стрілець. З-під Бродів. З групою 50 стрільців дивізії був 15 місяців в УПА.
43. Селепей Степан, вістун. З-під Бродів. Карпати, суджений 1945.
44. Сімків Мирослав, стрілець. З-під Бродів. До травня 1945, леґаліз.
45. Сметанюк Дмитро, стрілець. З-під Бродів. До 1946, суджений 1952, помер 1993.

46. Стасишин Юрій, десятник. З-під Бродів. Курінь „Довбуша", судж. 1946.
47. Стасюк Григорій, стрілець. Поранений під Львовом, з лікарні у червні 1944. В УПА до 1946, суджений 1958, помер 1997.
48. Стельцер-Степанчук Теодор, хорунжий. З-під Бродів. До 1946, суджений 1946.
49. Сухий Василь, хорунжий, кол. сотник армії УНР. З-під Бродів. У підпіллі до 1950, суджений 1950, помер в засланні 1954.
50. Танюк Петро, стрілець. З-під Бродів. В сотні „Олега".
51. Ткачук Касіян, вістун. З-під Бродів. Карпати.
52. Фатяк Іван, вістун. З-під Бродів. Псевдо „Куниця", поранений 1945, заслання, помер 1998.
53. Федюк Онуфрій, стрілець. З-під Бродів. В сотні „Галайди" до 1945, помер 1999.
54. Хімей Михайло, стрілець. З-під Бродів. Карпати, суджений 1947, помер 1994.
55. Хробатин Григорій, стрілець. З-під Бродів. Підпілля ОУН, суджений –втік.
56. Цабан Микола, вістун. З-під Бродів. УПА, заслання 1950, помер 1996.
57. Шкандрій Антон, стрілець. Під Збаражем. В сотні „Різуна", суджений 1944.
58. Шот Юрій, ст. стрілець. З-підФельдбаху. Підпілля ОУН, суджений 1948, помер 1994.
59. Шуфлин Анатолій, хорунжий. З-під Бродів. В курені „Різуна" та „Іскри"–сотенний, суджений 1946.
60. Юркевич Володимир, стрілець. Втік з полону під Бродами. УПА, суджений 1946, помер 1992.
61. Юрків Василь, стрілець. З-під Бродів. УПА, суджений 1952.
62. Якуб'як Федір, стрілець. Кінець 1942 Білорусія після розп. „Роляндy". УПА до 1945, псевдо „Чайка", в сотні „Вихора", курені „Скуби", леґ.
63. Яремин Михайло, стрілець. Втік з полону під Бродами. УПА до 1945, леґаліз.
64. Загаєвич Теодозій, десятник. З-під Бродів. Карпати, заслання до 1956.
65. Шевчук Степан, десятник. З-під Фельдбаху. Карпати, леґаліз.

Примітка: В кого немає дати смерти, ці живуть досьогодні на терені Івано-Франківської области. Докладні біографії багатьох ветеранів записані на магнітофонній стрічці на замовлення Львівського університету; записував Юрій Манюх. Кількох членів Станиці є у списку, ч. I „ВК" за 2000 рік.

Список склав В. Малкош на основі особистих справ членів Станиці, за їх розповідями.

В. МАЛКОШ

Дмитро ФЕРКУНЯК

ПЕРШИЙ СТАРШИНСЬКИЙ ПЕРЕВИШКІЛ

ПОКЛИКАННЯ ДО ЧИННОЇ СЛУЖБИ ТА ПРОЩАННЯ У ЛЬВОВІ

Телефонічно мене повідомлено 13-го липня 1943 року в Жаб'ю, де в той час я працював секретарем Українського Комітету, що моє покликання до військової служби явилось у Косові. Слідуючого дня я, у товаристві посадника Жаб'я пана Корбутяка, виїхав до Косова. Ми тут застали вже около сто новобранців, які чекали на від'їзд у Коломию. Зроблено спільну фотографію, на пам'ятку.

15-го липня Іван, Михайло з родиною, Кіящук та більше приятелів прибуло на прощання мого від'їзду. Коли ми прибули до Коломиї, нас було приміщено в будинку бувшого полка імені Дорошенка. Біля 16-ої години наступного дня ми вирушили до Львова.

У Львові вже на нас чекали представники Українського Центрального Комітету, які привели нас на призначені нам місця. Бувших старшин було приміщено в військовому будинку на вулиці Городецькій, решту у військових бараках. Після польової Служби Божої 17-го липня, рекрути, під командою майора Побігущого, марширували вулицями до площі Оперного Львівського театру. Провідники Українського Центрального Комітету, Військової Управи та німецької адміністрації вітали добровольців. Їхні промови німецькою та українською мовами підкреслювали, що за активну українську участь в боротьбі з більшовизмом, Німеччина ґарантує, що ці українські вояки сформують Українську Армію у вільній Україні. Звідсіля ми марширували до церкви святого Юра та до Митрополита Шептицького. Я мав честь бути одним із делеґатів, яких було принято у його резиденції. Делеґати одержали його благословіння. При нашому відході Митрополит сказав: „Ви залишаєте батьківщину в такому часі, коли партизани Колпака переходять у Карпатські гори без жодного опору".

На львівській залізничній станції о 15-ій годині 17-го липня рекрути займають в поїзді свої місця. Бувші старшини дістали пасажирські ваґони другої та третьої кляс. Рекрутів приміщено в товарних ваґонах. Коли я прибув на станцію, пасажирські ваґони були вже зайняті міською молоддю, яка себе уважала „півгенералами", ще не бувши у війську. Я вирішив шукати іншого місця. Минаючи товарові ваґони, чую хтось мене кличе. Коли я повернувся, поба-

чив у розкритих дверях війта Салянського із Рожнева, Олега Ґардецького, Стрільчука та ще кількох знайомих із Косова. Я вліз до їхнього ваґону та подорожував разом з своїми приятелями-гуцулами аж до кінця нашої подорожі.

Перед від'їздом наші приятелі згуртувалися біля нашого ваґону. Пані Ґардецька подарувала мені маленьку ікону Ісуса Христа. На іконі був напис: нехай ця ікона береже тебе від усякого зла. Я ще цю ікону маю сьогодні. В тяжких боях, в яких я був та пережив, вірю, що ця ікона врятувала моє життя. В нашому ваґоні був скрипаль, котрий своєю музикою забавляв нас.

Біля 19-ої години наш поїзд рушив зі Львова та під вечір прибув до Майданика, де зупинився на короткий час. На станції нас ждала товпа людей з українськими прапорами, яка бажала нам щастя на нашій дорозі. Поїзд рушив та без жодної зупинки прибув пізньої ночі 18-го на 19-те липня до Брно, Морава, де нас приміщено в бараках у Курсберґу.

ЧОТИРНАДЦЯТЬ ДНІВ У БРНО

Вранці 19-го липня нам наказано зібратися на площі й уставитися у квадрум. Сотник Ваґнер наказав: „Струнко!" Обернувся до командира куреня резерви та зголосив: „Сімсот сорок рекрутів прибуло зі Львова". Тут бувші старшини довідались, що вони знову стали рекрутами. Це був для мене новий досвід. Для німців ми, старшини, є тільки рекрутами.

Наступного дня нам видано уніформи. Рекрути діставали свої уніформи в магазині. Все скидали рекрутові на плащ, він швидко забирав і відходив до своєї кімнати. Таке саме відбувалося, пригадую, у 1919 р., коли я був рекрутом у 24-му полку піхоти у Відні. Солодкі спогади минулих днів, наче електричні струї, прошили моє тіло. Перед своїми очима бачу образ своїх юних літ. Роки повні сили та сподівань. Двадцятилітнім хлопцем у військовій службі, старшинська школа, перша світова війна, тоді війна за визволення України, трикутник смерти та перехід на Чехо-Словаччину, табір інтернованих і довгі роки еміґрації. Сум огортає мене, коли подумаю що я проходив в своюму життю та знову став „рекрутом".

На сімсот сорок добровольців було двісті сорок бувших старшин української, польської, австрійської та радянської армій та п'ятсот молодих аспірантів. Із добровольців створено три сотні. Перші дві сотні складалися з молодих аспірантів, а третя сотня–з бувших старшин, для котрих не було жодних спеціяльних відзнак. Мене призначено до четвертої чоти. Шістнадцять бувших старшин приміщено в кімнату число 14. Мене одноголосно вибрано на

старшого кімнати. Відносно уніформи та всього приладдя у рекрута мусить бути, як приписано. Год. 22-га–час на спання.

Довго я не міг заснути. Нова ера мойого життя насунула мені багато думок, що ніяк не хочуть зійти з моєї голови. Та втома перемагає і засипаєш. Коли я почав твердо спати, голосник при входових дверях пригадує що вже 5-та година ранку, пора вставати. Голосник пригадує іти по каву, а в 6-ій годині сотня відходить на вправи. Я зараз встав і застелив своє ліжко, переглянув кімнату, щоб залишити її перед відходом на вправи в найкращому порядку. Деякі лежать в ліжку та курять, втратили своє снідання (сухий хліб і чорна кава). Час не стоїть, голосник безпощадно подає нові накази.

О годині 6-ій ранку сотня відходить на вправи. У перший день нашого побуту німецькі вояки чистили вмивальки, коридори та виходки. Наступного дня проголошено, що українці мусять чистити за собою самі. Тепер починається дійсне життя рекрута. В кожній кімнаті є однакове число рекрутів. Від сьогодні будуть чергуватися у чищенні. Німецькі підстаршини з нами не бавляться на вправах, але не називають нас „Blöde Volk" так, як роблять це з нашими молодими аспірантами. В нас вимагають робити все, що вони нам кажуть, за приписами.

Після кількох днів на площі вправ та наших обідів–необирана бараболя, рідкий сос, подібний на закрашену воду,–можна було бачити, як розчаровані були бувші старшини та молоді аспіранти. Дехто уникає військових вправ та голоситься хворим.

27-го липня чотирнадцята кімната розбуджена на 5-ту годину, але голосник мовчить. Люди стають неспокійними. Деякі встають, декотрі лежать в ліжку, чекають команди голосника. Деякі стоять та між собою розмовляють, а деякі роблять собі щось інше. Щойно о годині 6-ій відізвався голосник, закликає всіх іти по каву, заповідає, що збірка на площі відбудеться о годині 8-ій.

Коли я повернувся назад з кавою, мені сказано, що залишаємо Брно. Бувші старшини будуть поділені на групи по їхнім званню зброї та будуть вислані до школи. З нас оформлено групи: артилерії, протилітунської артилерії, протитанків, зв'язку, піонерів, піхоти. Прийшов наказ збиратися до виїзду. Коли ми вже були готовими, прийшов новий наказ. У рекрута Федорука, який був у шпиталі, знайдено воші. Табір мусить бути дезинфікований. Від'їзд відложено. Ми зайняті дезинфікацією. Всі матраци мусять бути випорожнені зі старої соломи та напхані свіжою соломою. Всі кімнати, коридори, вмивальки та туалети мусять бути вибілені вапняком. Всі ліжка, столи, стільці та підлоги мусять бути вимиті. Всі мусять

скупатися та дезинфікувати свої уніформи.

Підчас вечора 28-го до ранніх годин 29-го липня ми в повному виряді марширували з Курсберґу до місця дезинфекції. 30-го липня чистили ліжка та наповнювали матраци. 31-го білили стіни та мили підлоги. Не було лишнього часу. Працювали аж до пізньої ночі. 1-го серпня о годині 14-ій ми залишили Брно.

По дорозі до Ґайделяґру німецький підстаршина, котрий їхав з нами, сказав, що жодних вошей на Федорукові не було знайдено. Це було так лише зроблено під претекстом, щоби вичистити табір, якого вже давно треба було почистити, і тут якраз була нагода це зробити, поки хлопці не виїдуть з табору.

ЧОТИРИТИЖНЕВИЙ ПОБУТ У ТАБОРІ ҐАЙДЕЛЯҐЕР

На залізничній станції в Кохановці, біля Дембіци наказ висідати! Ми під командою німецького підстаршини помарширували до табору. Ад'ютант вишкільного куреня привітав нас у таборі.



Д. Феркуняк

Тут нас приміщено в старшинських бараках, по двох до одної кімнати. Кімнати були гарні, на ліжках чисте покриття. Для чотирьох кімнат приписано по одному німецькому воякові для наших послуг. Щоби відрізнити нас від рекрутів, нам було дозволено носити три білі зірки на правому боці ковніра від хорунжого до сотника, та по чотири зірки–від майора до полковника.

Сорок двох нас приділено до бараку число 2. Відразу мене знову тут вибрали на старшого бараку. На двох різних оказіях якийсь п'яний вернув на сходах на вході до нашого бараку. Ніхто до цього вчинку не признався, тоді я, як старший бараку, був „упревілейований" сам почистити цей гидкий бруд.

3-го серпня ми вистроїлися на подвір'ю. На збірці нас привітав комендант вишкільного куреня майор Бартель. Він сказав, що наш постій в Ґайделяґрі є тільки на чотири тижні. Наше завдання: бути вранці обсерваторами на вправах рекрутів; після полудня брати участь на виклдах військової теорії. Нас розділено поміж сотнями рекрутів. Наша служба розпочалась наступного дня, рано. Ми мусіли вставати о годині 4-ій рано, щоби помитися, поголитися, випити каву та бути при сотнях вже на 5-ту годину, коли рекрути вставали, підчас їхніх вправ та інших рекрутських зайнять.

Не дуже подобалося таке раннє вставання для декого. Щоби уникнути своїх обов'язків, вживають різних виправдань, а, передусім, займаються маркеранством. Лекції вивчення воєнної тактики, стратегії та рисування схем не було їм до вподоби. Часто цих, так званих, хворих, можна було бачити під смереками, як вони грали в карти.

Із дев'ятьох нас, приписаних до 10-ої сотні, тільки трьох явилося на час. Інші шість прийшли о годині 7-ій, коли вже сотня відходила на вправи. Наше приписання до сотень причинилося до того, що німецькі підстаршини перестали називати вояків Blöde Volk та почали гідно поводитися. Згодом деякі з наших бувших старшин почали ставитися з апатією до виконання своїх обов'язків. Коли нас було повідомлено 20-го серпня, що бувші старшини у вісьмох днях сформують окрему сотню, щоб взяти участь в теоретичному та практичному навчанні, зараз 80 зголосилися хворими.

Прикінці нашого побуту в Ґайделяґрі було наказано створення комісії для верифікації бувших старшин. Комісія складалася з чотирьох бувших старшин: полковника Добрянського, підполковника Барвінського, майора Котеля та сотника Угрина-Безгрішного. Всі бувші старшини мусять явитися зі своїми військовими документами, а в разі браку даних документів, привести з собою двох свідків, котрі могли б потвердити поданий ступінь. Комісія проголосила, що 16 осіб не відповідає старшинським вимогам, та внесла рекомендацію про їх звільнення.

Життя в Ґайделяґрі не було би вповні описане, як би я не згадав про візити кожної неділі батьків, братів та приятелів наших добровольців. Цей день візити мав вигляд відкритого базару. Харчі та напої можна було бачити всюди та споживані всіма. Дехто, забагато випивши, неуважно висловлювався.

Кожний український старшина тепер був під наглядом. День присяги для рекрутів був назначений на неділю 29-го серпня. Члени Військової Управи та Українського Центрального Комітету будуть присутні. Щоб не допустити бувших старшин на це свято, Бартель заприсягнув їх у суботу 28-го, дав наказ зірвати спеціяльні відзнаки, які вони носили, та надіслав їх до старшинської школи в Лешани, біля Праги.

СТАРШИНСЬКА ШКОЛА В ЛЕШАНАХ

30-го серпня о годині 14-ій прибули до Прошечніц, повіт Бенешов, у Чехії. Ми поклали свої речі на вантажні машини, а самі пішки відійшли до села Лешани. До села прибули надвечір, де нас розділено по порожніх домах. Наш дім складався з двох кім-

нат та одної кухні, де дано нас вісьмох. В одній кімнаті примістився Тит Стефанів, Баранецький і я. В другій кімнаті Михайло Качмар, Мирослав Малецький та Богдан Підгайний. В кухні примістився Соболєвський та ще один, якого прізвища собі не пригадую. Ліжок було досить для нас усіх.

Помучені нашою дорогою, ми зараз таки пішли спати. О годині 11-ій нас поінформовано, що цей день є вільний від занять. Тому що приїхали завчасно, обіду для нас не приготовано, та його не дістанемо. Ми мусіли задовільнитися залишками з подорожі.

Ми оглянули село та околицю, де будемо жити наступних два місяці. Село положене над річкою Сасава та окружене пагорбами. В ньому було біля сто домів, гарний шкільний будинок, який складався із чотирьох великих кімнат, гостинниця з просторою залею для розваг та один гарний будинок, збудований у формі замку, при якому був великий ставок заповнений карпами. За винятком міста Бенешов, цивільне населення було виваковане з цілого повіту, котрий був перетворений на полігон Panzer Grenadier Schule.

По дорозі назад до помешкання ми задержалися біля шкільної команди. Тут ми прочитали порядок слідуючого дня, який виставлено ззовні при вході до будинку. Наука починається 31-го серпня, о годині 6-ій ранку. Час для вставання: п'ята година. Слідуючого дня ми зібралися точно на шосту годину. Після одержання крісів, багнетів та іншого приладдя ми почали свою службу.



Зліва: Богдан Підгайний, німецький вишкільник, Н.Н., Мирослав Малецький, Дмитро Феркуняк, Михайло (Пік) Качмар і Ігор Поспіловський. Вересень 1943.

Наша програма навчання: теоретично–1. стратегія, 2. тактика, 3. наука про зброю, 4. організація дивізії, її озброєння, 5. тереноз-навство, 6. читання мапи, 7. рисування схем, 8. наука у стрілляні, 9. військові карні приписи, 10. приписи санітарні та ветеринарні, 11. розвідка, 12. господарське книговодство. Практично: 1. проведення практичних завдань, 2. вживання легкої та тяжкої зброї кріс–скоростріл легкий, тяжкий; ґранатомет–легкий та тяжкий, піхотна артилерія–легка та тяжка, 3. обзнайомлення із полевою артилерією–легкою та тяжкою, зенітною артилерією, 4. боротьба з танками, 5. протиповітряна оборона, 6. командування чотами, сотнями та курінями, 7. розвідка, 8. квартирування, 9. копання оборонних гнізд, 10. наступ і відступ. Одним словом, всього потрохи, що в модерній війні старшина мусить знати.

Наука починалась о годині 6-ій ранку до 12-ої та продовжувалась від 14-ої до 18-ої години увечорі; в суботу зранку до обіду. Після обіду був час на чищення кімнат. Один раз у тижні –нічні вправи від 22-ої години до 1-ої ранку. Три рази в тижні від 20-ої до 22-ої години гляділи на військові фільми. Мусимо ще згадати, що кожний учасник в школі мусів перечитати всі лекції, опрацювати домашню задачу та віддати її своєму інструкторові. Не було лишнього часу на дозвілля.

З причини строгого військового кодексу почулися різні думки про вартість та здібність до старшинського звання. Тут виявилося, що строгий військовий кодекс не всім відповідав. Були такі, що самі не були певні, чому вони прийшли до Дивізії. Може сповнити свій обов'язок? Деякі думали відновити або одержати старшинський ступінь, щоби піднести свій престиж в очах своєї громади за те, що воювали за волю України.

Між нами були старшини різних армій. Деякі не тільки забули військову професію, але старшинську товариську поведінку та їхній обов'язок до служби. Не диво, що в такому зборі можна знайти небажаних, яких краще не мати. Як тільки прикрутили шрубу, можна було бачити деяких, що неохоче приймали ці обставини. Вони вживали різних викручувань, щоби уникнути своїх обов'язків.

Виникла апатія, яку створював полковник Добрянський. Яка була в цьому причина, ніхто не знав. Можливо, що полковник зрозумів своє слабе військове знання і прийшов до висновку, що після закінчення курсу тільки сотником може остати, тому зголосився хворим. Він не мав відваги, щоби внести свою резиґнацію із Дивізії, а ніби виправдовувався, що в Дивізії „Галичина" є дуже легко з рангою полковника стати хорунжим.

Старшинська школа була під командою німецьких старшин. Цей, хто доказав своє знання та поводився як старшина, дістав належний ступінь старшини. Після чотирьох тижнів нас поділено по кваліфікаціям: командирів куреня, сотень та чот. Тепер школа провадилася по спеціялізації.

Було створено Перевірчу комісію, яку складено з німецького зв'язкового старшини ступенем майора, Паліїва та Мартинюка. Комісія ствердила, що 77 учасників не мають відповідних кваліфікацій. Їх відіслано в Гайделяґер і рекомендовано до звільнення.

Одну чоту, яка складалася з наших молодих вояків, вибрано, щоби на 22-го жовтня провести тактичні вправи при участі ґранатометів та піхотної артилерії, вживаючи гостру амуніцію. Вправи пройшли добре, без жодних випадків.

Дні науки добігали до кінця. Традиція школи: після ґрадуації, старшини влаштовують прощальний вечір. Військові харчові пайки, які ми одержували, не були такими, щоби можна щось заощадити на такий вечір. Ми подумали вислати кількох людей в Галичину, щоби зорганізувати харчі та напої на дану оказію.

У гарно декорованій залі, 30-го жовтня учасники старшинської школи зайняли місця при столах, наповнених їдою та напоями. На залю увійшов генерал Екс, а за ним наші інструктори. Після короткої промови, сотник Енгельманн, командир школи, проголосив, що він прочитає прізвища та їхні старшинські ступені. Одинадцять учасників, які можуть командувати куренями–ступінь сотника,53, які можуть командувати сотнями–ступінь поручника, 29, які можуть командувати чотами–ступінь хорунжого, 8 одержали підстаршинський ступінь старшого десятника. О годині 14-ій генерал встав та сказав: „Моїм бажанням є вас бачити о 20-ій годині з нашитими відзнаками. О годині 22.30 від'їжджаєте до Гайделяґру".

Документація

Академік Микола МУШИНКА
Пряшівський університет, Словаччина

ЗВІТ ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ ЕКСПЕДИЦІЮ В С. НИЖНЯ БОЦА (NIZNÁ BOCA) ОКР. ЛІПТОВСЬКИЙ МИКУЛАШ (СЛОВАЧЧИНА)

Вступ

В середині квітня 2000 року заступник голови Світового конґресу українців *проф. Василь Верига* телефонічно повідомив мене про таку справу:

Нещодавно одна з англійських телекомпаній передала документальний телефільм про уявні злочини українців із Дивізії „Галичина" над мирним словацьким населенням в часі Другої світової війни. У фільмі наведено конкретне село Нижня Бара, в якому ніби такі злочини мали місце. Показано навіть пам'ятник жертвам „українських есесівців". Було б добре, якби Ви поїхали в це село і на місці з'ясували справу, оскільки за нашими інформаціями „Галичина" в цьому селі зовсім не діяла і не могла здійснювати репресії над мирним населенням.

Я обіцяв виконати це доручення і якнайсумлінніше з'ясувати цю справу, не зважаючи на те, що телефільму я не бачив і мені важко буде спростувати його помилки. Про результати свого трьохденного дослідження (1-3 травня 2000 р.) подаю доволі детальний звіт, який повністю підтверджує думку проф. В. Вериги про тенденційне обвинувачення Дивізії „Галичина" у злочинах, яких вона не допустилася.

Музей Словацького національного повстання у Банській Бистриці

Своє дослідження я розпочав у *Музеї Словацького національного повстання у Банській Бистриці*, де зберігаються основні документи про національно-визвольний рух словаків у часі Другої світової війни. В архіві цього музею я жодних документів про участь Дивізії „Галичина" не знайшов, зате знайшов „сліди" телевізійного штабу англійської телестудії.

12 серпня 1998 року телекомпанія **Yorkshire Television Limited, The Television Centre Leeds, LS3 1YS, England** звернулася до Архіву Музею Словацького національного повстання з офіційним листом у справі *„СС-Дивізія, Галичина та Словацьке національне повстання"* (так його озаглавлено). В листі, підписаному продуцентом

телекомпанії *Юліяном Ґендей (Julian Hendy)* говориться, що у Великій Британії живе вісім тисяч колишніх членів СС-Дивізії „Галичина", яку в 1944 р. було вислано у Словаччину на боротьбу зі Словацьким національним повстанням. *„Ми маємо лише скромні інформації про активіти SS-Galizien*, пише Ю. Ґендей.*–Деякі люди твердять, що СС–„Галичина" здійснювала звірства проти цивільного населення, однак в нас нема дефінітивних інформацій про те, тому звертаємося за допомогою до Вас"*. Далі в листі наведено, що штаб телестудії хотів би приїхати у Словаччину і на місці зняти документи про цю справу та поговорити з людьми причетними до участи Дивізії „Галичина" у цих подіях.

21 ерпня 1998 р. згадуваний J. Hendy телефонічно повідомив дирекцію Музею про те, що його штаб приїде у Банську Бистрицю і просить допомоги. Все це свідчить про те, що метою англійських тележурналістів від самого початку була дискредитація Дивізії „Галичина".

Через короткий час вони і справді приїхали. Говорила з ними архівістка Музею СНП пані *Марія Чеманова*, яка добре володіє англійською мовою. Мені вона сказала:

Свідчення архівістки Музею СНП Марії Чеманової

Наперекір тому, що я телефонічно сказала продуценту майбутнього телефільму, що в нас немає документів про участь СС-дивізії „Галичина" у подавленні Словацького національного повстання, вони приїхали до нас. Мали зі собою словацького перекладача, здається із Братислави, якому, на мою думку, дуже залежало на тому, щоб у телефільмі представити українців у неґативному світлі. Його імені я, на жаль, вже не пригадую.

Оскільки в нас конкретних документів про участь дивізії „Галичина" не було, я їм показала публікацію: **George Tassina Verbände und Truppen der Deutchen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrüge** *1939-45 (Osnabrük 1977). Виявилось, що ця публікація їм відома. Крім того, я їм дала книжку колективу авторів під керівництвом Карола Фремаля* **„Vyvrcholenie národnooslobodzovacieho boja proti fasizmu na strednom Slovensku v rokoch 1944-1945"** *(Братислава, 1989), яку вважаю найоб'єктивнішим поглядом на дану тематику. В ній хронологічно задокументовано всі репресії нацистів у Другій світовій війні. І ця публікація їм була відома.*

В мене було враження, що штаб англійського телебачення приїхав у Словаччину з явним завданням дискредитувати українців. Про членів СС-„Галичина" вони говорили як про військових

злочинців, які після війни уникли покарання, вісімтисячною групою поселились у Великій Британії, де і надалі безкарно пропагують свої нацистські погляди. Англійські телепрацівники та їх словацький перекладач не таїлися з думкою, що головним завданням телефільму мало би бути розвінчання злочинної ролі СС-дивізії „Галичина".

Я їх післала до нашого директора **Яна Станіслава**, *який у цій справі дав їм інтерв'ю.*

Про несерйозність телекомпанії свідчить факт, що вони обіцяли надіслати нам копію телефільму, але, мабуть, забули про свою обіцянку або й навмисне не вислали нам її. Про телефільм я вперше довідалася нині від вас.

Наперекір великій завантаженості, директор Словацького національного повстання в Банській Бистриці Ян Станіслав, один з кращих знавців і дослідників Словацького національного повстання, автор численних публікацій на цю тему, прийняв мене у своєму кабінеті і сказав таке:

Свідчення директора Музею СНП д-ра Яна Станіслава, кандидата іст. наук

Десь два роки тому до мене прибула група працівників англійської телестудії і попросила дати їм інтерв'ю у справі Словацького національного повстання. Оскільки ця проблематика мені не чужа, я погодився. Виявилося, що вони на цю акцію були дуже добре підготовлені. Мали відомості про справи, мені зовсім невідомі. Я погодився відповідати на їхні запитання безпосередньо на камеру, причому вони мене зовсім не попередили про характер запитань, а вимагали коротких і однозначних відповідей. Запитань було 15-17. Хоч в мене не було жодної письмової чи іншої підготовки, їхні запитання і свої відповіді я дуже добре пам'ятаю. Що з моїх відповідей вони залучили у телефільм, я не знаю, оскільки про його реалізацію довідався лише нині від вас.

Деякі зйомки вони зняли з нашої музейної експедиції. Їх перебування в музеї тривало десь півгодини. На питання, який мій погляд на 14 дивізію Зброї СС „Галичина", який був її склад і які завдання вона виконувала, я відповів:

Про все це я детально писав у праці **Fasistické represálie na Slovensku** *(вище наведений збірник, с. 215-266), в якій ні одним словом не згадую про „звірства" українців. Хоч працю було написано й видано ще в часі тоталітарного комуністичного режиму, під її висновками я охочий підписатися і зараз.*

Д-р Станіслав подарував мені цю працю. Я її докладно прочитав (як і інші праці наведеного збірника) і можу ствердити, що в ній немає найменшої згадки про уявні злочини українців, хоч з документальною точністю наведені сотні конкретних випадків індивідуальних та масових розправ над учасниками Словацького національного повстання та мирним населенням. У кожного конкретного випадку наведено назву військової частини, яка ці розправи виконувала, ім'я її командира тощо. Йшлося виключно про німецькі військові частини, головним чином, Карної групи німецької поліції із карного відділу Agwehrgruppe 218, Edelweiss, Einsatzkommando 14, Kommando zur besonderen Verwendung–Zb V 27, Sonderkommando 7a та інші. Їм активно допомагали члени місцевих профашистських організацій та військових з'єднань, карні команди Глінкової ґарди тощо.

За підрахунками Я. Станіслава в 1944-45 році у Словаччині (головним чином, центральній) було замордовано 3956 осіб (з яких більшість і справді перед смертю було піддано тортурам і катуванню). Вони знайшли смерть у 186 масових могилах (с. 265).

СС-дивізія „Галичина" у праці згадується лише один раз: її члени разом з групою Edelweiss та карним відділом Глінкової ґарди в Жиліні, 18 жовтня 1944 року в селищі Устредіє біля Зазривої брали участь у знищенні повстанчої телефонної лінії на пошті і вбивстві чотирьох партизанів (с.225).

Я. Станіслав у розмові зі мною кілька разів підкреслив, що в нього досі не було жодних документів про те, аби українці із СС-дивізії „Галичина" на території Словаччини коїли якісь злочини. Навпаки, він підкреслював їх позитивне ставлення до словацького населення і навпаки–населення до них. Шкодував, що він не знає історії цієї дивізії і був здивований, що на Заході існує багата україномовна література на цю тему та організації колишніх вояків цієї дивізії.

Було б добре, якби відповідні українські організації надсилали у цей надзвичайний музей національно-визвольних змагань Словаччини в часі Другої світової війни свої публікації.

Адреса: PeaDr Ján Stanislav, CSc, riaditel',
Múzeum SNP, Kapitulská 23
97401 Banská Bystrica, Slovakia.
Tel.: 088/415 20 70,
Fax.: 088/412 37 16,
E-mail Muzeum SNP@ isternet. sk

Згідно з інформаціями Марії Чеменової, штаб англійського телебачення із Банської Бистриці направився у Нишню Боцу. Мав у пляні відвідати й інші села, однак на її думку, обмежився лише цим одним. Туди направився і я.

Свідчення старостки села Нижня Боца Марцели Ґеріхової

Перші інформації про перебування штабу англійського телебачення у Нижній Боці подала мені старостка села *Марцела Ґеріхова*, яка щойно повернулася з двотижневої подорожі по США. Її розповідь я записав на магнітну стрічку. Подаю її резюме в перекладі українською мовою.

Десь наприкінці 1998 р. приїхав до нас якийсь екстерний співробітник британського телебачення. Не назвав ні свого імені, ні візитки не залишив, сказав лише, що великобританське телебачення хотіло би у нас зняти кілька кадрів про те, як тут фашисти під час війни мордували цивільне населення. Я дала йому до розпорядження хроніку села та контакти на двох жінок–пані Марію Бегмерову та пані Етеллу Бегмерову і двох чоловіків–пана Юсіка–найстаршого жителя села та пана Бегмера,–які б могли пам'ятати про цей час. Далі я вже не стежила як і що вони роблять. Признаюся, що я цьому великої уваги не придавала, бо сюди приїжджає багато людей і кожен цікавиться чимось іншим.

Той чоловік говорив, що він поговорить з людьми і якщо не знайде нічого цікавого, англічани сюди зовсім не приїдуть. Я про ці події не могла йому дати жодних інформацій, бо я не є „тутешнячка"–приїхала сюди з Чехії–із Усті-над Лабем 19 років тому–вийшла заміж за місцевого словака. Знаю лише, що через певний час приїхав штаб телебачення, однак до сільради вже не заходили. Я бачила лише їхню автомашину в селі.

Пізніше я довідалась, що на камеру вони брали двох жінок, яких я їм порадила. Пан Юсік їм нічого не сказав, бо в часі повстання його забрали у словацьку армію і його дома не було, а пан Бегмер був уже в такому убогому здоровельному стані, що дружина навіть не впустила фільмарів у хату. Незадовго після того він помер. Пан Юсік умер минулого року, а жінки ще живуть і можуть Вам ближче розповісти про ці події. Випитували й інших людей та чи знімали їх на камеру, не знаю. Дуже хотіли знати, чи між тими, що постріляли наших людей, не були українці або поляки, чи не говорили по-українськи або по-польськи. Всі казали, що ні, що це були німці та словацькі ґардисти, що їм не дуже любилося. Питали, чи ці карателі не мали на „виложках" якісь ненімецькі знаки (тризуб), але такі деталі ніхто не пам'ятав. Обіцяли при-

слати копію телефільму і до нашого села, але ніхто її не бачив. Після від'їзду більше не зголосилися.

Випис із рукописної хроніки села Нижня Боца

Хроніку с. Нижня Боца під назвою „*Pamäatná kniha obce Nizná Boca*" від 1934 р. писав учитель місцевої євангелицької школи Андрей Маковицький, народжений в Нюарку, ЗДА (дитиною повернувся з батьками додому). Кожен рік у хроніці затверджений місцевою владою. Події 1944 року–30 червня 1945 року були завірені печаткою сільради та власноручно підписані старостою села Яном Бегмером і трьома членами сільради.

В підрозділі „*Povstanie v obci*" („Повстання в селі") з документальною точністю зазначено всі важливі події в тому часі: організація 190-членної групи з місцевих жителів, розподілених на рої, привезення в село (з ініціятиви резервного поручника Л. Пиловарчія, уродженця села) 18 кулеметів, 15 пістолетів та біля 18.000 патронів, з якими було озброєно селян, приїзд в село реґулярного чехословацького повстанчого війська, яке роззброїло місцевих громадян. „*Жителі з тяжким серцем віддавали „свою зброю", однак було це конче потрібне й необхідне*",–пише літописець. Оборону долини взяла в руки реґулярна армія з професіональним командуванням. До повстанчого війська вступили й місцеві жителі. Громадяни Нижньої Боці допомагали при побудові оборонних укріплень та бункрів.

10 вересня німці атакували повстанців панцирними машинами. Повстанці знищили їх панцирний поїзд. Цілі два місяці повстанці разом з місцевим населенням протистояли атакам німців. 13 жовтня в катастрі села–на верху Огніще аварував радянський транспортний літак. 19 жертв цієї аварії громадяни похоронили на місцевому цвинтарі 18 жовтня 1944 р. при участі повстанчого генерала Р. Вієста. В хроніці наведено поіменний список жертв (с. 319).

24 жовтня повстанчі частини під напором німецьких військ змушені були залишити свої позиції в околиці села. Про дальші події хронікар пише:

25 жовтня ***німецькі загарбники, ведені словацькими зрадниками–ґардистами*** *(підкреслення–М.М.), проникли в наше село через Святоянську долину[...]*

Найгіршою була ніч з 24 на 25 жовтня 1944 р., оскільки тоді приблизно о пів на першу, в село проникли німці та словацькі ґардисти. Кого есесівці та ґардисти вважали підозрілими (а такими були всі громадяни чоловічої статі), відвели на допит у місцеву школу. Підозрілих допитували словацькі ґардисти. При

допитах били арештованих і понелюдськи поводилися з ними.

Найбільше постраждав невідомий солдат, член Першої чехословацької бригади, якого зловили вночі на вулиці. Напівголого його били, копали і після формального вироку–застрелили на мості біля старої школи, так що він мертвий упав прямо у воду. З місцевих громадян застрелили братів Юліуся і Браніслава Грегерів. Перший був членом Чехословацької армії, батьком двох дітей, головою місцевого відділу Матиці Словацької та членом надзірної ради Позичкового кооперативу. Його брат Браніслав не був ні солдатом, ні партизаном[...] З простреленою головою він упав на брата в ріку. Вранці ще жив. Німецький лікар дозволив відправити його в палучанську лікарню. Там він виздоровів і через два місяці повернувся додому. Третьою жертвою був Мікулаш Мавріц–німець, що оженився у Боці: воював проти німців. Четвертим застреленим був лише п'ятнадцять і піврічний хлопчина, якого німці вважали партизаном–Циріл Заградник, також зовсім не винний; був справді ще дитиною-учнем. Він не уник німецької безоглядности та тваринної брутальности.

У хроніці наведені імена інших чотирьох громадян села, що загинули у повстанні, імена чужих повстанців, що загинули на території Нижньої Боці. А. Маковицький ні разу не згадує, щоб карателями були українські солдати з дивізії „Галичина". Навпаки, кількакратно підкреслює, що ними були німці і словацькі ґардисти. В цю трагічну ніч вони шукали і його, однак не знайшли.

Першим запитанням ґардистів після впаду в обійстя було віровизнання. Євангеликів вони автоматично вважали повстанцями і заганяли в школу... 38 членів Чехословацької армії німці відвели у полон. Після закінчення війни 1945 року всі повернулися додому... Німці нашу долину залишили 12-13 листопада 1944 року.

Розповіді свідків кривавих подій у Нижній Боці 1944 року

Розповіді обидвох жінок, яких знімало великобританське телебачення, я записав на магнітну стрічку. Подаю скорочені версії того, що вони сказали на телекамері.

Павліна Бегмерова (Pavlína Böhmerová), число дому 64, нар. 19 травня 1921 р. у Нижній Боці.

Під час повстання тут за селом знаходилося багато партизанів. Жили в шопах по хатах і т. п. Хтось їм доповів (бо вони мали своїх людей всюди), щоб вони стяглися в гори, бо Святоянською долиною їдуть німці.

Увечері від Кральової Леготи приїхали в село наші словацькі солдати, що перейшли на бік повстанців. В нашій хаті тоді були

поселені двоє–десятник і четар. Словацькі солдати, серед яких були й хлопці з нашого села, поїли, помилися і зібралися у верхньому кінці села. А німці і словацькі ґардисти вже їздили по дорозі і бачили їх. Навіть ґранату кинули на них; одного навіть поранили–чоловіка моєї двоюрідної сестри.

Солдати повтікали в гори, а той чоловік моєї двоюрідної сестри та його брат, залишилися дома. Німці зробили ревізію і тих двох братів арештували. В того чоловіка моєї двоюрідної сестри знайшли зброю і повне військове обмундирування.

Наступного дня бубняр вибубнував, щоб усі чоловіки села негайно прийшли до школи. Пішов туди і мій хворий батько. В школі йому зробилося погано і двоє німців привели його назад додому.

А в нас на помешканні було п'ятеро словацьких ґардистів. Я їм навіть каву варила. В школі всіх підозрілих почали допитувати. В одного 14-річного хлопця знайшли російську монету–карбованець і застрелили. Застрелили й чоловіка моєї двоюрідної сестри та його брата, який зовсім не був вояком і в повстанні участи не брав. Той з простреленою головою упав у ріку на тіло мертвого брата і якимсь чудом вижив.

Пізніше, після подавлення повстання, приїхали до нас власовці, але ті поводилися дуже чемно, нікому кривди не чинили. Двоє офіцерів мешкали й у нас. Один був з України, другий десь з Уралу. Казали, що дома їм було дуже добре. „То ж чому же ви не залишилися дома?"–питаю. Той один каже: „В нас було десять пар коней, одна пара–лише для карети, на якій нас у церкву возили. Та прийшов Сталін і все в нас забрав". Того з України я дуже добре розуміла, того другого–ні. Я їм на швейній машинці все пообшивала, вони мене хвалили: „Поїжджай з нами в Росію, будеш жити як королева!"

Ті, що знімали той фільм, питали мене, чи між ними, що стріляли не були українці. Я кажу:

–Joj nie! To boli Nemci s gardistami. To boli zo Slovenska gardisti! (Ой ні! То були німці з ґардистами. То були ґардисти із Словаччини!)

В цій школі, де тих людей мучили (була це церковна школа) пізніше був піонерський табір для 40 дітей. Гарно там було. Я там працювала кухаркою. Минулого року хтось її запалив. Всередині вигоріла. Вікна повибивали. Нині халявіє. Нічого з неї не буде.

Свідчення пані Етели Бегмерової (Etella Böhmerová),
ч. д. 156, нар. 26.I.1917

Під час повстання у 1944 р. ми жили у підвалі. Приїхали німці, і зробили ревізію і всіх нас вигнали надвір. Шукали партизанів. На щастя, мій швагер Юрай Микола умів по-німецьки і каже, що тут партизанів нема. Нас відпустили, однак всіх чоловіків села загнали у місцеву школу. Там їх держали всю ніч. На нижньому кінці знайшли одного місцевого партизана, що був поранений. Сам він сховався, однак на столі залишив військовий шолом. По ньому впізнали, що він партизан. Привели його у школу і застрелили. Трьох їх застрелили–і молодого хлопця, який знайшов десь старого карбованця. Один із них–Браніслав Трегер–навіть вояком не був. Просив: „Громадяни, скажіть, що я не винуватий, що я ніколи вояком не був і зброї в руках не мав!" Та ніхто не відізвався. Кожен боявся за власне життя. На щастя, той після пострілу вижив. Вранці одна жінка витягла його з ріки, а німецький лікар дав йому медичну допомогу й відправив у лікарню. Голова в нього була страшна. Ніхто не думав, що виживе. А його дружина була вагітною в останньому місяці. Був то жах переживати все це. Ті, які стріляли, були п'яні. Спочатку зайшли у крамницю, набрали харчів, горілки, напилися і п'яними чинили розправи.

Запитання: *Хто були ті, що стріляли?*

Відповідь: ***Німці!***

Запитання: *Українців між карателями не було?*

Відповідь: ***Ні! Ні! Ні! Ні! Німці стріляли! Німці!***

Пізніше в село прибули інші німецькі солдати. Двоє навіть жили в нашій хаті. Один з них каже: „Мама! Бонська Бистрица–капут! Ти будеш жити, а ми капут!"

Запитання: *Коли вас знімали в англійський телефільм, які запитання вам ставили?*

Відповідь: *Те саме я їм говорила, що і вам.*

Написи на пам'ятниках у с. Нижня Боца

1. Біля моста, де було застрелено учасників Словацького національного повстання стоїть скромний пам'ятник з написом:

Vecna vám láska v nasich srdciach. Vecná vám pamät' v dejinách...

Maurtz Mikulás, Tregér Júliuń, Záhradník Cyril, neznámy vojak I. csl. brigády.

Z prílezitosti 20. výrocia SNP venujú obcania.

Переклад:

Вічна вам любов у наших серцях. Вічна вам пам'ять в історії. Мавриц Микулаш, Трегер Юліус, Заградник Цирил, невідомий вояк Першої чехословацької бригади. З нагоди 20-ї річниці Словацько-

го національного повстання присвячують жителі села.

2. Напис на мармуровій пам'ятній дошці на будинку колишньої школи:

*V Tejto budove boli dna 24. októbra 1944 v nocnch hodinách **neteckými fasistami a príslusníkmi POHG** (підкреслляння–М. М.) zversky mucení a odsúdení na smrt' zastrelením:*

Mikulás Mauritz, nar. 20.II. 1937 –vojak SNP

Július Tregér, nar. 1.5. 1909 –vojak SNP

Branislav Tregér, nar. 27.IX. 1911 –pomocník povstalcov (prezil zranenie)

Cyril Záhradník, nar. 16.III. 1929 –pomocník povstalcov.

Neznámy príslusník paradesantnej brigády 1 CSAZ v SSSR

Na vecnú pamiatku venujú obcania Nizney Boci. August 1984. L'udia bdite!

Переклад:

*В цьому будинку 24 жовтня 1944 р. в нічних годинах **німецькі фашисти та члени карного відділу Глінкової ґарди** по-звірячому мучили й засудили до розстрілу (імена та дати народження **п'ятьох** жертв).*

3. На пам'ятнику біля церкви є імена, прізвища і дати народження всіх жертв Першої і Другої світових воєн із села, між ними і вищенаведені.

Висновки

Вищенаведені документи переконливо спростовують участь членів Дивізії „Галичина" в „звірствах", скоєних 1944 р. в с. Нижня Боца. Жоден українець там не був. Якщо у документальному телефільмі великобританської телестудії українців накреслено як злочинців, зроблено це з явним наміром дискредитувати людей, які жодних злочинів не допустилися.

В Нижній Боці, як і в цілому реґіоні Словацького національного повстання, злочини творили німці разом з членами карних відділів словацької Глінкової ґарди. Підтвердили це мені й безпосередні учасники згаданого телефільму: директор Музею СНП у Банській Бистриці Ян Станіслав, архівістка цього ж музею Марія Чеманова, громадяни с. Нижня Боца–Марцела Геріхова (старостка села) та старожилки Павліна Бегмерова та Етелле Бегмерова.

Пряшів, 12 травня 2000 року.

***Микола Мушинка**, д-р наук академік НАН України, завідуючий Науково-дослідним відділом україністики Пряшівського університету*

Репортаж

Любов БІЛИК

ПОДОРОЖ ДО СВЯТОЇ ЗЕМЛІ

Розказувати про подорож до святої землі не є легко. Треба бути поетом, щоб описати надзвичайні краєвиди, величаві будівлі численних церков, або те, що відчувається, йдучи хресною дорогою слідами Христа.

Хтось сказав: Ізраїль–це країна, де мало географії, але дуже багато історії. В короткому часі я так багато бачила й діставала так багато інформацій, що мало з того запам'яталося.

Ми звиділи, можна сказати, всю країну: північ, полудне, схід і захід. Були в багатьох містах, з яких найважливіше, очевидно, Єрусалим. Місто Єрусалим положене на дуже кам'янистих юдейських горах і виглядає, наче з тих каменів виростають дерева. Для мене це був унікальний краєвид, бо я ніде подібного не бачила. Один день в році посвячений на садження дерев, і тоді всі люди займаються лише цією працею. Такий звичай завели там скоро після того, як постала держава Ізраїль. В результаті в Ізраїлю не менше дерев, як в країнах, що мають багато кращу землю.

Слово „Єрусалим" означає „місто миру", але протягом його довгої історії воно зазнало дуже мало мирних часів. На нього нападали: єгиптяни, вавілонці, перси, турки, були там від 1518–1918 р., коли ті околиці перебрали під свою владу англійці.

Єрусалим став столицею Ізраїля приблизно 1000 літ перед Христом. Соломон, син Давида, збудував першу святиню, яку зруйнували вавілонці, як і ціле місто, і тоді забрали до Вавилону тисячі ізраїльців. Коли перси завоювали Вавилон і дозволили ізраїльцям вернутися до своєї країни, вони відбудували святиню, а також мури довкруги міста.

У 63 р. перед Христом Єрусалим, як і більшість країни, став частиною римської імперії. Королем Ізраїлю був тоді Ірод Великий, який вславився тим, що перебудував і побільшив святиню, а також запроєктував багато монументальних будівель в Єрусалимі і поза Єрусалимом. Після смерти Ірода його королівство було поділене між його трьох синів. За панування одного з них–Ірода Антипи–був розп'ятий Ісус Христос.

Святиня, яку відбудував Ірод Великий, знову була зруйнована в 70 р. по Христі, а збереглася з неї тільки західна стіна, яку називали „стіною плачу". Це, властиво, була частина окружаючого місто му-

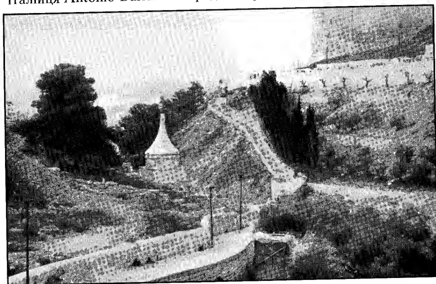
ру, до якого прилягала святиня. Тепер ту стіну називають просто: Західна стіна. До 1967 р. вона належала арабам, а після 6-денної війни знову стала частиною держави Ізраїлю.

Для християн, мабуть, найсвятіше місце в Єрусалимі–церква Божого Гробу, що знаходиться на Голгофі.

В 331 р. по Христі мати імператора Константина Великого відбула подорож до св. землі з метою знайти важливі місця для християнства. Вона зарядила розкопи, які віднайшли гріб Ісуса Христа і його хрест, який був перевезений до Візантії. Перша церква, збудована там, була зруйнована персами в 614 р. Відбудована церква знову була зруйнована 1009 р., а відбудував її Константин Мономах. Одначе вона не подобалася хрестоносцям, які прийшли там у 1099 р., і вони її перебудували. У 1808 р. церква згоріла, а відбудували її православні греки, і тому вона тепер має східний характер.

Тепер церква Божого Гробу поділена на 5 частин, які належать до: римокатоликів, православних греків, вірменів, коптів і до православних сірійців.

На Оливній горі, де збереглися оливні дерева ще з часів Христа, знаходиться церква всіх народів. В IV столітті була там збудована каплиця, яку побільшили відтак хрестоносці. Теперішня церква будувалася в 1919-1924 рр. на руїнах попередніх будівель, за пляном італійця Antonio Barluzzi. Перед вівтарем місце окружене колюч-



Дорога, якою після тайної вечері йшов Христос з гори Сіон на Оливну гору – в сад Гетсиманський.

ками зі сталі, на якому, як кажуть, Христос молився перед своїм арештом. Над вівтарем мозаїка представляє Христа в агонії.

Недалеко є там величава будівля російської церкви св. Магдалини, яку збудував цар Олександер III в пам'ять своєї матері з кінцем 19-го століття. Церква гробу Мати Божої з XI століття належить православним грекам. Там знаходяться гроби родичів Марії, Анни і Йоахима, як також св. Йосифа. Є там також місце-крипта, де було зложене тіло Матері Божої після її успення. Але подібне місце знаходиться також в Ефезі в Туреччині. Є версія, що Апостол Іоан забрав Матір Божу з собою до Ефезу, де вона закінчила своє земне життя.

В Єрусалимі є багато церков, з яких запам'яталися: церква св. Марка, яка належить православним сірійцям, св. Якова–православна вірменська, св. Івана Хрестителя–власність греків.

На горі Сіон знаходиться кімната, де відбулася Тайна Вечеря. Коли стояти на Оливній горі, можна бачити дорогу, якою ішов Ісус Христос до Гетсиманського саду на Оливну гору. (Цю дорогу закінчили відкопувати 3 роки тому).



Гора Сіон. Зліва Любов Білик з невісткою Олею.

З середньовіччя найкраще збереглася церква св. Анни, побудована 1142 р., на місці, де був дім батьків Мати Божої, Йоахима і Анни, і де вона народилася. Та церква була відновлена хрестоносцями.

Крім християнських пам'яток ми ще відвідали: Яд Вашем-музей, де зберігаються „Dead Sea Scrolls" (манускрипти Мертвого моря),

були у Верховному Суді. А також бачили могили славних їзраїльських людей, як Ґолди Маїр, Іцака Рабіна і інші.

Ми відбули дводенну прогулянку на північ, аж до Golan Heights, переїжджали через Єрихон, що тепер є під зарядом палестинців. Дуже старовинне місто. Є там фундаменти будівель, що сягають 7000 літ перед Христом в давнину.

По дорозі відвідали місто Назарет, де знаходиться церква Basilica of Annuntiation на місці, де Ангел сповістив Марії, що вона стане Матір'ю Божого Сина. Минали місто Міґдал, звідки походить Марія Магдалина. Ми їхали понад Ґалилейське озеро до міста Капернаум, де бачили руїни дому тещі апостола Петра, в якому якийсь час проживав Ісус Христос. Біля міста Сафед ми ночували в кібуці-колгоспі.

Наступного дня вранці, після доброго сніданку, їхали далі на північ до міста Баніяс; ту околицю старовинні греки, які свого часу окупували цю територію, присвятили були богові природи, що називався Дан. За римських часів те місто називалося Caesarca Philippi, яке згадується в Євангелії св. Матея (16-13) і св. Марка (8-27).

На „Ґолан гайтс" ми бачили старі танки й інші залишки 6-денної війни в 1967 р. В зворотній дорозі на полудне ми бачили місто Казррін, столицю „Ґолян Ґаітс". Дуже гарне мале містечко з населенням 10000. Це переважно еміґранти з бувшого Совєтського Союзу. Можна там бачити багато зелені, квітів, гарні доми. Сирія домагається повернути їй всю цю околицю.

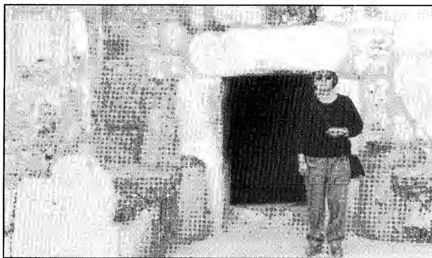
Наступна наша зупинка–це місто Тіберіяс, положене на західному побережжі Ґалилейського озера. Побудував його Ірод Антипа 18 р. по Христі. Після знищення святині в Єрусалимі, це місто стало центром культури Ізраїля. Ґалилейське озеро дуже пов'язане з життям Христа. Це місце, де з того озера випливає ріка Йордан, має для християн дуже велике значення. Після пререказів, власне там св. Йоан хрестив Ісуса Христа.

Остання наша зупинка в поворотній дорозі до Єрусалиму–це розкопи старовинного римського міста–Bet Shean. Залишки його почали відкопувати 1920 р., а закінчили 1986 р. Можна там бачити водопроводи, якими доставляли до міста воду. Римляни мали високу цивілізацію. Театральна арена мала заглиблення, де стояли різні статуї. Перед тими статуями стояли жінки, які давали свої послуги високим достойникам. І так ми, нарешті, дізналися, звідки походить слово проститутка: латинське слово „pro"–перед і „statue"–статуя.

Також ми бачили Мертве море і фортецю Масада, яку почали

розкопувати щойно після 1948 р. Коли 70 р. по Христі зруйнували святиню в Єрусалимі, залишки ізраїльських повстанців заховалися у фортеці, яку вибудував для себе король Ірод, і три роки відбивали римські атаки. Накінець, щоб не попасти в неволю, всі поповнили самогубство. Хоча мало що залишилося з цієї королівської палати, навіть ті руїни виглядають імпозантно.

Кілька миль на полудне від Єрусалиму є місто Вефлсєм, де народився король Давид, а 1000 літ пізніше прийшов там на світ Ісус Христос. До того місця, де народився Ісус Христос, з великою пошаною ставилися ще перші християни, але щойно 332 р. імператор Константин Великий зарядив збудувати там церкву-базиліку. Ця перша будівля була відновлена в 6-му столітті, а відтак ще раз відновили її хрестоносці. В 16-му столітті, за часів турецької окупації, християнська спільнота замурувала головний вхід до церкви, а залишила тільки невеликий отвір. Це було зроблене, щоб унеможливити туркам в'їжджати до церкви на конях.



Церква Рождества Христового (Натівіті) має 1600 літ, але тому, що вона ніколи не була зруйнована, всередині задержала свій первісний вигляд. Нею користуються три групи: православні греки, вірмени і римокатолики. Під головним вівтарем церкви є капличка (ґротто), в якій знаходиться срібна звізда на тому місці, де народився Ісус Христос.

В одних відвідинах не можливо все побачити, а тим більше описати. Багато людей приїжджає сюди кілька разів.

Ро-Ко

...б'ють шаблями вправо, вліво...

Враження з фільму Ogniem і mieczem.

Війна–страшна і жахлива, безпощадна!!! Найновішу війну пам'ятають вояки і цивілісти. Про вчорашні й старовинні читають книги, спомини. І показують на екранах. Одну війну, далеку, як замрячений небосхил, відтворив і нагадав про неї польський фільм Ogniem і Mieczem, який набрав широкої голлівудської реклями, ще поки появився на екрані. У першому тижні висвітлювання у Польщі побив усі рекорди щодо кількости глядачів. Його фільм відкривав український кінофестиваль у Києві 23 листопада 1999 року при випроданій наперед залі. Режисер і постановщик Єжи Гофман знав, як і що робити.

Деякі українські критики задзвонили, як у дзвін на вогонь і тривогу: що це за фільм? Зневажають українських козаків! Визвольні змагання Хмельницького? Представляють українців як «унтерменшів». І так далі, і таке інше. Забуваючи, що це тільки фільм.

Так, так, подумав я собі–треба самому подивитися. Бо якраз прочитав філософську мудрість: скажи мені і я забуду, покажи мені і я запам'ятаю, втягни мене в це діло і я зрозумію...

Пішов, подивися і...

У нас колись казали: та то чисте кіно! І польське, і за книгою–бодай в наголовку–Генрика Сєнкевіча, і для поляків. То чому дивуватися?

Однак фільм все таки незвичайний. Ось в ньому грають ролі українські актори. Говорять у фільмі українською мовою, і польською і навіть татарською! Такого феномену сьогодні і в Золотоверхому не зустрінеш! У фільмі українська мова набирає вагомости інтернаціональної, не як в Україні–тільки «державна», що плентається за «офіційною». (Сподіваємося, що з цього вагомого факту будуть горді політики й народ України–в Україні).

Ролю гетьмана Хмельницького грає заслужений і народний артист Богдан Ступка. Він їздить на коні, хоч панічно коня боїться. Сам признався Єжи Гофманові, коли йому запропонував цю ролю:

–Я на коні не вмію їздити...

–Ти славний актор,–відповів йому Єжи,–то заграєш, що вмієш їздити.

І Ступка не завстидав не то гри українського актора, а й сам гетьман Хмельницький був би з його їзди гордий. Мабуть, за оцю відвагу, президент Кучма призначив Ступку на міністра культури. (Одна користь: Ступка сьогодні не їздить на гетьманському коні, а–в міністерській лімузині).

Фабула фільму: бойово-романтична. Два «ривалі» за кохання прекрасної Гелени, ролю котрої грала Izabella Scorupco (Зверніть увагу на прізвище: Скорупко). Один з них поляк Міхал Дебровскі в ролі геройського шляхтича, другий–київський актор Олександер Домоґаров в ролі полковника Богуна. Виведені вони як рівнорядні опоненти, під кожним оглядом. Коли вони разом появляються на екрані, тяжко розпізнати, котрий кращий. Правда, в одному кадрі Богун появляється неголеним. (Сьогодні публічно виступати неголеному–це останній крик постмодерної моди). І згодом, повільно, Богун у фільмі виявляється як гуляйполе–і дике. Але то кіно...чисте кіно.

Скорупко неабияка краля–вона грала ролю коханки супер-аґента Джеймс Бонда в голлівудському фільмі популярної серії–007: Goldeneye. То роля femme fatale у фільмі *Огнем і мечем* для неї природня. Але питання: кому вона прирекла своє серце? Самозрозуміло. Вона польська патріотка.

Кривду зроблено чарівниці Горпині, яка живе у печері, до котрої нема доступу з цілого світу. Як годиться, вона на услугах Богуна. Горпина навіть ховає пірвану в воєнних обставинах Гелену й береже її, як свого чарівничого ока, доки Богун не вернеться з війни й не завоює холодного до нього, як вода в печері, серця. Горпина огрядна і то задуже, навіть на старомодні норми, коли вважалося, що товстим людям добре живеться. Живучи над водою, вона чомусь не мита, лице її завжди помазане саджею. І найважливіше, хто хотів зайти до неї, мусив горлати громовим грюком: «Горпино! Горпино!»–Чи тоді чарівниці були глухі, як сеньйори в наш час?

–Та то кіно,–я собі нагадав.

Великого режисера пізнати з гри акторів. Дуже природньо й вдало заграв свою ролю один «козак». Перед боєм він противникам випалив, мов з канони: «Поцілуй мене в с...» І сцена вийшла дуже реалістично: він обернувся, скинув штани й нагнувся... Правда, скинув штани аж так, що видно було його «порнографію».

Як годиться, великий режисер не забув про сьогоднішню «політичну коректність»: у одній ситуації польський полководець видає наказ завести у безпечне місце поляків і не забути за ... жидів. (По-польському «жиди»–це «євреї»). І «мистецтво моди»: в іншому кадрі героїня йде у ставок помитися без одної нитки на своєму прекрасному, мов грецької богині, тілі... А гузари в ліску аж губами цмакають у захопленні і пожадному подиві.

У фільмі, як на війні, самозрозуміло, багато різанини й крови, вимахування шаблями, як співається у пісні: ...«б'ють шаблями вправо, вліво»... Самозрозуміло, бо це вимагає самий заголовок фільму *Огнем і мечем.* Мабуть, з гуманности або технічних трудно-щів, не показано, як поляки саджали козаків на палі. Зате гойдалося багато трупів на гілляках.

І, як на війні, ллється кров та горілка...

Як на війну, фінал, сказати б по-вітчизняному, «неординарно ординарний»: закохана пара вінчається, а Богун, переможений на полі слави й на арені кохання, але великодушно помилуваний,– немов би то сталося в постмодерній демократичній державі,– галопує, як вітер, у степ широкий...

Що ж, пішов, подивився...Запам'ятав? Зрозумів?

І так, і ні. Бо то чисте кіно...



— Мови знаєте?
— Конєшно. Дві мови в одном языке.

Малюнок А. ВАСИЛЕНКА

Василь ФЕДОРОВИЧ

ОДІССЕЯ „ЩАСЛИВОГО" ДИВІЗІЙНИКА

Замість рецензії на книжку Романа Висоцького п. з. „Спогади дивізійника"

Вже на самому початку автор підкреслює, що своє щастя він завдячує покійній мамі, яка своїми сльозами й молитвами виблагала в Бога його поворот на волю. Ця глибока віра в мамине заступництво допомогла йому вийти живим з-під Бродів, пережити повних п'ять років більшовицької неволі–каторги і врешті вирватися у вільний світ.

***

Справжня одіссея „щасливого" дивізійника, тобто автора спогадів, почалася 23 липня 1944 р., коли він після фатальної брідської кампанії попав у селі Княже в більшовицький полон, а закінчилася 9 січня 1950 р. після його звільненя з неволі і приїзду до Австрії.

В своїх спогадах автор яскраво, з глибоким відчуттям і хвилюванням змальовує всі переживання, як свої, так і своїх товаришів недолі, на довгому „смертному" шляху від Бродів через Шляхтинці, Київ, Чернігів до Джезказгану в Казахстані, а звідти через Караґанду, Куйбишев, Сталінград аж до Відня.

Тут деяке відхилення–прелюдія до одіссеї.

В липні 1943 р. автор безпосередньо після матури в українській гімназії в Станиславові (сьогодні: Івано-Франківськ) враз із деякими своїми одноклясниками зголосився до Дивізії „Галичина", яка в результаті запровадила його під Броди, а звідти в більшовицький полон і невільничу працю в карних сталінських таборах.

Замилування до війська успадкував автор по своєму батькові, колишньому воякові УГА. Правда, батько служив в українській армії і воював за Україну, а тепер такої армії не було, бо Дивізія була включена до німецьких збройних сил і мала воювати за Німеччину та „нову Европу". Автор, вихований у свідомій українській родині, не зважаючи на свій молодий вік, орієнтувався в тодішній міжнародній ситуації, а проте зголосився до Дивізії, не для боротьби за Німеччину, але в переконанні, що Дивізія як вишколена окрема військова одиниця стане ядром майбутньої української армії, так потрібної для здобуття державної незалежности.

Станиславівські добровольці виїхали через Львів спершу до Брна на Чехословаччині, де перейшли ще раз лікарські оглядини, дістали військові мундири, прослухали декілька викладів про за-

гальну військову дисципліну, а по тижневі виїхали до Гайделяґру на рекрутський вишкіл. Автор признає, що вишкіл був вимогливий і суворий, але він зробив з недавніх „цивілів" добрих здисциплінованих вояків. Це підкреслювали також німецькі інструктори перед виїздом дивізійників до Поршіц коло Праги на підстаршинський артилерійський курс. Тут на новому місці, в порівнянні з Гайделяґром, загальна атмосфера була більш сприятлива, комендант завжди спокійний, зрівноважений, доступний. Крім того, приємною несподіванкою було те, що інструкторами були українці–сотник, пізніше майор, Микола Палієнко і поручник Кость Кікта (оба загинули під Бродами).

В Поршіц автор захворів на жовтачку, його відставили до шпиталю в Празі, де він був до кінця березня 1944 р.Виздоровівши, поїхав на двотижневу відпустку до Відня до сестри. Тут пізнав ближче топографію Відня й це пізніше стало йому в пригоді. Повернувшися з відпустки, військова комендатура скерувала його до Нойгаммеру, звідки в червні 1944 р. Дивізію відправлено на фронт під Броди.

...В полоні автор зустрівся з новою жорстокою дійсністю. Для більшовицьких конвоїрів полонений не був людиною, його трактували гірш скотини, при будь-якій нагоді без розбору карали побоями, мучили довгими маршами, не давали їсти, прозивали найгидкішими словами, взагалі топтали всяку людську гідність. В тій ситуації автор деколи попадав прямо в розпуку й жалів, що не покінчив зі собою на полі бою під Бродами, бо–мовляв–„мертві не знають, що значить голод, зимно, фізичне виснаження". Але сильна воля й переконання, що неволя колись таки скінчиться, допомагали йому побороти зневіру й розпуку та мужньо витримати до кінця.

Вже в перших днях полону автор мусів зробити далекосяжне рішення. Коли проголошено наказ поділити полонених на дві окремі групи–німецьку й ненімецьку, автор, знаючи більшовицьке ставлення до українців, а до дивізійників зокрема, після деякого вагання прилучився до німецької групи як австрієць, дарма що його прізвище було слов'янське. Тут пригадалися йому слова батька, який під час останніх відвідин у Гайделяґрі згадав йому, що з уваги на непевне фронтове положення він плянує переїхати з родиною до Відня й радив йому також в разі потреби „орієнтуватися на Відень". В новому німецькому оточенні автор поводився радше стримано, мало говорив, а більше слухав, щоб не зрадитися, що він не німець. Його тодішнє знання німецької мови було недостатнє, він знав її граматично так, як його вчили в школі, а тут німці й австрійці

говорили радше діялектом, якого він не знав.

Критичний момент пережив автор в літі 1946 р., коли до табору, що був тоді біля Чернігова, приїхала група енкаведистів, щоб остаточно перевірити всіх полонених, зокрема тих, що мали ненімецькі прізвища. Автор, знаючи Відень з часу своєї відпустки в 1944 р., рішуче відповідав слідчому, що він австрієць, роджений у Відні при вул. Пярістенгассе, 56/6 (при тому навіть подав адресу своєї сестри– Буґґассе 12/9). Не зважаючи на все, йому не обійшлося без побоїв і карцеру. При наступному переслуханні той самий енкаведист накинувся на автора, чому він замовчав свою приналежність до СС, коли на його рамені є СС-івський татуаж. Автор відповів, що не служив у ніякій частині СС, а татуаж має тому, що відбував рекрутський вишкіл при СС, а після того його приділено до артилерії 361-ої дивізії, з якою був у битві під Бродами в 1944 р.

Після тих переслухань групу 52 полонених, між ними й автора, вислано в жовтні 1946 р. до табору особливого призначення т. зв. штрафного лагера в Джезказґані (Казахстан). Тут режим був справді безоглядний, жорстокий, з застосуванням фізичного покарання. В тому таборі автор пережив повних 18 місяців важкої каторги, це був найтяжчий період в його житті.

З Джезказґану перевозили полонених окремими етапами до інших таборів праці щораз дальше на Захід, а вкінці до... волі.

***

„Спогади дивізійника"–це в першу чергу жахливі картини переживань, болів і поневірянь самого автора і його товаришів недолі. Перед нашими очима довгі виснажливі марші полонених, їхні транспорти вантажними поїздами в переповнених задушливих крайньо негігієнічних товарних вагонах, в голоді і спразі, а на місці призначення, тобто в таборах, знущання конвоїрів та іншого „начальства".

Проте, описуючи ті кошмарні обставини в таборах, автор все-таки знаходив вряди-годи іскорки співчуття, добродушности, надії на краще. Ті моменти залишилися в його пам'яті як благодійний спомин, це був бальзам на рани його щоденної жахливої буденщини. Ось приклади:

а) Після переслухання енкаведистами в Чернігові автор опинився в карцері на строгому режимі. Тоді дижурний вечером крадькома приносив йому додатково кусок хліба, але просив, щоб нікому про це не говорити, бо за це він мусів би сидіти в карцері. Автор, очевидно, не знав того чоловіка, і це його дуже зворушило.

б) Коли в Джезказґані хтось вкрав авторові їдунку і він не мав з

чим іти по зупу, кухар дав йому свою запасну їдунку і прийняв його до праці в кухні. Це було щось надзвичайне, він уже не голодував. Якось, мимоволі, прийшло на думку, що це певно мама молиться за нього.

Крім опису своїх переживань у більшовицькому полоні, автор присвятив чимало уваги українському питанню, зокрема про більшовицьку й німецьку політику супроти України, переслідування самостійницького руху, винищування національно-свідомого елементу, що довело до створення УПА, яка воювала проти обох окупантів, про відношення УПА до Дивізії і таємну співпрацю між ними.

***

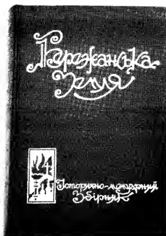
Ще в таборі автор пляцував виготовити спомини й тому почав писати щоденник на кусках паперу з мішків від цементу (він тоді працював при розвантажуванні вагонів). Але не довелося, енкаведисти часто робили обшуки й забирали все написане. Свій намір він здійснив щойно на волі з понад 40-річним спізненням (спогади вийшли друком в 1994 р.). За такий довгий час багато дечого призабулося, але все-таки треба подивляти пам'ять автора, який зумів пригадати собі різні епізоди з таборового життя, він навіть запам'ятав собі імена деяких товаришів недолі та назви місцевостей, через які переїжджав і в яких йому довелося жити.

При писанні спогадів автор використав до деякої міри пізніші джерела, що появилися на Заході (нпр., Гайке, В. Д.: *Українська Дивізія „Галичина",* 1970, Alexander Dogun's Story, 1975; Розповідь Солженіцина в журналі *Тайм* з 22 лютого 1993).

Спогади Висоцького є значним вкладом в мемуаристику Другої світової війни. Книжка написана безпретенсійно, читається її легко, з зацікавленням.

На кінець одна заввага формального порядку. В книжці є деякі помилки при німецьких словах і зворотах. До речі, це друкарські помилки, бо автор знає добре німецьку мову, як це видно з його картки до сестри в Відні (стор. 143). Для прикладу: написано: Unterofficier–має бути: Unteroffizier (ст. 20); написано: Kompaniefuerhrer–має бути: Kompanniefuehrer (ст. 22); написано: Alles Zuruch–має бути: Alles zurueck (ст. 55); написано:Wegtretten–має бути: Wegtreten (ст. 77); написано: ...der glaubt man...–має бути: ...dem glaubt man...(ст. 105); написано: Nisht Oesterreicher–має бути: Nicht Oesterreicher (ст. 170). В польській мові: написано:Pulk Artyleryji Lekkej–має бути: Pulk Artylerji Lekkiej (ст. 8); написано: scientej glowy–має бути: scietej glowy (ст. 10).

ЗБІРНИК „БЕРЕЖАНСЬКА ЗЕМЛЯ"–ТОМ II



В 1998 р. появився друком другий том збірника „Бережанська земля; історико-мемуарний збірник", як 19-ий том серії Український архів Наукового Товариства ім. Шевченка, й нараховує 12+899 сторінок друку. Збірник приготувала до друку редакційна колегія у складі: Лев Бабій, Володимир Беднарський і Богдан Мельник, а видав Головний комітет Бережанщини і Козівщини. Перший том появився ще в 1970-му році, присвячений головно історії Бережанщини від сірої давнини по 1944 рік, за редакцією д-р Володимира Бемка. Цей збірник „охоплює нариси про села, містечка і хутори, які з різних причин не були поміщені в попередньому збірнику, підкреслюючи терпіння і втрати народу під жорстокими режимами окупантів".

Під назвою Бережанська земля слід розуміти Бережанщину в її історичному значенні, яка під сучасну пору поділена на два райони: Бережанський і Козівський. Другий том маркантно відрізняється від першого тим, що над ним „працювали бережанці не тільки з діяспори, але теж і з України". Завдяки їм його хронологічно продовжено до 1994 р., тобто на 50 років, і тому охоплює весь совєтський період і перші роки української державної незалежности.

П'ята сторінка удекорована тризубом із прапорами і галузкою калини з написом: „Цю книгу присвячуємо Борцям за українську державність Бережанщини і Козівщини", а на наступних 6-ій і 7-ій сторінках кольорові герби Бережан і Козови. З пояснень до гербів виходить, що це не історичні герби, але нові, схвалені вже міськими радами Бережан і Козови.

Крім слова від редактора та короткої статті ред. Івана Кедрина-Рудницького про „Місію реґіональних збірників", книга поділена на сім розділів, заголовки яких відповідають змістові.

1. Історичні нариси, загальні спомини.

2. Освіта, мистецтво, спорт; як вони організувалися за останнє півстоліття.

3. Товариства, організації, підприємства; покриває період війни і совєтську розбудову промисловости.

4. УСС, УГА, УПА, 1-ша УД УНА. Це короткі згадки про бої УСС на Бережанщині, під Конюхами, на Лисоні та про 3-тю Бережанську бриґаду, а 35 сторінок про діяльність ОУН і УПА та дві короткі згадки про дивізію „Галичина".

Дуже цікавим є розділ 5-ий „Діячі Бережанщини і Козівщини", де знаходиться 55 коротких нарисів про визначних осіб, серед яких визначні постаті, як: письменники Іванна Блажкевич і Богдан Лепкий, славний маляр Михайло Мороз, журналіст Іван Кедрин-Рудницький, совєтолог-науковець Зенон Кузеля, кінематограф Ярослав Кулинич, політик-революціонер Осип Дяків-Горновий, перекладач „Лиса Микити" Ів. Франка на англійську мову Богдан Мельник, ба, навіть і канадський політик, посол до федерального парляменту Канади Антін Глинка був родом з Бережанщини. Коротко кажучи, Бережанщина має ким гордитися.

Два останні розділи, 6. Бережанський район і 7. Козівський район–це історичні нариси поодиноких сіл обидвох районів в поазбучному порядку. В основному це історії з часів війни і совєтського періоду займають 500 сторінок друку. Тут в деяких селах старанно визбирані жертви німецького і совєтського терору і тих, що впали в боротьбі з окупантами за українську державність. Жалко тільки, що вичисляючи прізвища жертв, поминено прізвища мучителів, а їх треба би було мати на окремому реєстрі, бо ж це вони скріпляли і розбудовували совєтсько-російську тюрму народів.

Збірник цікавий своїм змістом і годиться для науки і розваги, виданий на доброму папері, багатоілюстрований із світлинами істо-



Презентація книги в Домі культури в Бережанах 18 серпня 1999 року. Зліва: поетеса Світлана Даньків-Олексишин, ведуча презентацією, Лев Бабій – голова Комітету та редакційної колегії „Бережанська земля", голова Братства кол. вояків 1-ої УД УНА Канади, Ярослав Гунька – секретар Комітету й Колегії, журналіст Василь Савчук – голова Комітету у Бережанах.

ричного значення та списком тих, які працювали над книгою, а зокрема Комітету „Бережанська Земля" та редакційної колеґії. Книга має англомовні вступ (але при кінці збірника, ст. 865) і зміст, у додатку до українського. При кінці збірника є „Список спонсорів-любителів Бережанської землі", які свою любов виявили так, що книга появилася друком не так для них, як для майбутніх поколінь, щоб вони знали, як боролися їхні предки за свою державу. Незалежність української держави, всупереч усім твердженням, не прийшла безкровно, бо на шляху до її відновлення гинули тисячі і мільйони синів і доньок України, а між ними немало й бережанців, про яких цей збірник говорить. Честь і хвала Комітетові „Бережанська Земля" і редакційній колеґії, що довели цю справу до успішного кінця.

Василь ВЕРИГА

ЕВСТАХІЙ ЛЕНЬКО: „П'ЯТЬ РОКІВ У РЯДАХ ВЕРМАХТУ"

Спогади комбатанта.

Тернопіль 1999, стор. 133, 11 розділів, 10 знімок, тверда обкладинка.

Автор народився у Львові, де закінчив у 1937 р. філію Академічної гімназії. З приходом большевиків виїхав як репатріянт по мамі-німкині з батьками до Лодзі. В червні 1940 р. пройшов призовну комісію і був призначений до танкових частин. В Тюрингії закінчив школу перекладачів з призначенням до штабу південної армії, з якою увійшов до Галичини.

Автор описує, як захоплено вітали німців українські села, де майоріли над вітальними брамами з націоналістичними кличами синьо-жовті прапори, як мешканці вітали визволителів квітами, хлібом і сіллю. Із штабом ярмії автор прибув до Ясс в Румунії, звідтіля через Миколаїв до Нової Асканії, яка була державним степовим заповідником, на що вказував мальовничий краєвид.

Тут автор зустрів несподівано свого шкільного товариша Романа Олійника, пізнішого відомого журналіста Романа Рахманного. Його задержала військова жандармерія й як підозрілого в шпигунстві припровадила до штабу. Після переслухання слідчим офіцером приведено його до генерала, який хотів видати смертний присуд. На це вмішався автор, і вияснив, що придержаний є його шкільним товаришем, а сюди прибув з групою українських студентів з Галичини, щоб організувати суспільно-культурне і господарське життя. Випадок дійшов до відома генерала фон Манштайна, командувача

армії, який заявив, що в його армії розстрілюють тільки озброєних партизан і наказав арештованого звільнити. Йому видали перепустку і наказали йому і його розпорошеній похідній групі негайно повертатися до їхніх родин і там зголоситися в поліції.

У 12-у розділі „У складі радіорозвідки" автор описує свою цікаву працю розшифровування вловлених на хвилях етеру совєтських військових звідомлень і наказів. Довелося йому співпрацювати з офіцером зі Шлеська, який говорив по-польськи і не любив українців. Фон Манштайн ще на початку війни заявив, що вимога Гітлера розстрілювати комісарів і жидів його не зобов'язує. У штабі Манштайна автор брав участь у боях за Перекоп на Криму, щоб здержати румунську армію, яка відступала. Він цікаво і детально описує запеклі бої за Севастополь і його упадок, за що фон Манштайн одержав від Гітлера маршалківську булаву.

В книжці є міркування автора, коментарі з воєнних і фронтових подій. Причиною програної війни німців була божевільна расова політика партії та міт про вищість нордійської раси. Автор жаліє, що він із своїми споминами спізнився на кількадесят років, коли можна було їх перекласти на німецьку мову, щоб німецький читач познайомився з звідомленнями і критичними поглядами українця в німецькій армії на згубну політику націонал-соціялістів. Зацікавлення воєнною мемуаристикою в Німеччині слабне, бо ветерани відходять з цього світу.

Б. Ш.

XXXIII ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ОБВУ

Загальні Збори Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії XXXIII скликання пройшли у суботу 3 червня нинішнього року в м. Ноттінґгамі. Вони відбулись у залі місцевого Відділу СУБ, і їх відкрив вступним словом голова ОбВУ майор д-р Святомир М. Фостун, вказуючи, що Збори відбуваються у важливому історичному році–2000-річчя християнства, а також, що ними ветеранська організація ОбВу входить у своє друге 50-річчя. Він і запропонував обрати ділову ПрезидіюЗагальних Зборів, яка була обрана на пропозицію хор. Михайла Ткачука в складі: голова–хор. Петро Дюк, заступник голови пхор. Іван Федечко і секретар–пхор. Микола Николишин. Голова Президії Зборів подякував за обрання його провадити Зборами, зачитав порядок ділових нарад, що був прийнятий без змін, і запросив до почесної Президії Зборів: представника Посольства України у Великій Британії полковника Олександра Чорногуза, військового аташе,

генерального секретаря Союзу Українців у Великій Британії п. Федора Курляка, пор. Володимира Янківського–представника Української Інформаційної Служби, п. Ярему Кульчицького–представника Пласту, сотника інж. Ярослава Ґавриха–представника Пласту й КоДУС, пхор. Василя Потяка–голову товариства „Гуцульщина" і хор. Миколу Яцківа–представника товариства „Бойківщина". В такому порядку представники й привітали учасників Зборів.

З черги голова Зборів зачитав скорочено письмові привітання, що наспіли Загальним Зборам від Преосвященного Владики єпископа УКЦ Михаїла Кучмяка, ЧНІ, капеляна ОбВУ, Головної Булави Всеукраїнського Братства ОУН-УПА в Україні, Спілки офіцерів України, Посольства України у Великій Британії за підписом Посла професора Володимира Василенка, Братства кол. вояків УД УНА в Австралії, Головної Управи Брат-ства кол. Вояків 1 УД УНА, Спілки Української Молоді у Великій Британії, Крайової Пластової Старшини, Управи Українського Патріярхального Руху у Великій Британії, Дирекції Релігійного Товариства Св. Софія, пор. Петра Кіщука, голови Округи ОбВУ–Середня Англія і Управи Відділу ОбВУ в Единбурзі, Шотляндія.

Після того голова Зборів зачитав листу померлих членів Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії у звітному часі (113 чоловік). Їхню пам'ять вшановано хвилинною мовчанкою. За пропозицією пхор. Івана Федечка, Збори обрали Верифікаційну комісію: голова–хор. Михайло Ткачук, члени–побр. Остап Гладківський і побр. Осип Красій. Номінаційна комісія була обрана в складі: Голова–пхор. Іван Федечко, члени–пхор. Адріян Матківський і стар. бул. Василь Щербатюк. Фінансово-бюджетна комісія: Голова–сотник Маріян Д. Гайва, члени–хор. Михайло Ткачук і пхор. Василь Потяк. Резолюційна комісія була обрана і працювала в складі: Голова–хор. Микола Яцків, члени–хор.Василь Гуменюк і хор. Теодор Данкович. За пропозицією пор. Володимира Янківського Збори обрали комісію для прочитання протоколу з попередніх Загальних Зборів ОбВУ в 1998 році. Ця комісія працювала в складі: Голова–ст. дес. Юрій Турів і пхор. Іван Ґудзь, прочитала і перевірила протокол і подала його Зборам на затвердження.

Загальне звідомлення з діяльности Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії за звітний час 1998-2000 роки подав голова майор д-р Святомир М. Фостун. Крім його звідомлення, делеґати й гості одержали друкований загальний звіт з Діяльности ОбВУ. Звідомлення з фінансової господарки Головної Управи ОбВУ подав фінансовий референт сотник Маріян Д. Гайва. У звіт-

ному часі головна каса ОбВУ мала ф.72,149.95 прибутків, а ф.57466.48 видатків. Сальдо на 8 травня 2000 року–ф.15,683.47. Балянсове зіставлення на день Загальних Зборів ОбВУ становило ф.22,705.00. З черги Звіт Контрольної комісії подав її голова пор. Богдан Рогач. Він ствердив, що все касове діловедення було дбайливо проведене і запропонував Загальним Зборам уділити абсолюторію уступаючій Головній Управі.

Звіт Суду Чести подав його голова сотник інж. Ярослав Гаврих, який ствердив, що в звітному часі до Суду не поступили ніякі справи до розгляду. Після звітування було обговорення звітности і на запитання делеґатів подали доповнюючі інформації голова і фінансовий референт Головної Управи.

Закінчивши свою працю Верифікаційна комісія позвітувала Зборам, що в ділових нарадах беруть участь 31 делеґат з 37 виборчими голосами, які представляють загально майже 90 відсотків усього членства ОБВУ.

У продовженні ділових нарад Загальних Зборів майор д-р Святомир М. Фостун виголосив програмову доповідь, розглянувши в ній перспективи дальшого існування і праці ОбВУ, завдання і діяльність, як внутрішню так і зовнішню, а цю останню з приціломдальшої допомоги Україні в закріпленні її державности.

Після обідньої перерви, в часі якої пані–члени місцевого Гуртка ОУЖ у співпраці з Управою Відділу ОбВУ пригостили всіх багатим обідом, голова Номінаційної комісії Зборів пхор. Іван Федечко представив Зборам листу кандидатів Керівних органів Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії на 2000–2002 роки, і вони були обрані майже одноголосно в такому складі: Голова ОбВУ–майор д-р Святомир М. Фостун. Головна Управа: сотн. Ґайва Маріян Д., хор. Ґуменюк Василь, хор. Данкович Теодор, пхор. Дем'янчук Олекса, хор. Дюк Петро, пор. Кіщук Петро, пхор. Матківський Андріян, ппор. Ревіляк Михайло, хор. Татарчук Михайло, пхор. Федечко Іван, хор. Шептицький Маріян, пор. Янківський Володимир, хор. Микола Яцків. Заступники: Вільшинський Мирон, хор., Музика Михайло, пхор. Контрольна комісія ОбВУ: Голова–Рогач Богдан, пор., члени: Мілянич Михайло, ст. булавний і Щур Петро, бул. Заступники: Щербатюк Василь, стар. булавний, Потяк Василь, пхор. Суд Чести: Голова–Гаврих Ярослав, сотник, інженер, члени–Ґошко Павло, пхор., Федоришин Іван, стар. бул. Заступники: Стешин Євген, пхор., Федак Ілля Роман, десятник.

Після обрання Керівних органів ОбВУ Збори заслухали проєкт з фінансової господарки Головної Управи ОбВУ в новому звітному

часі 2000-2002 рр., що його представив голова Фінансово-бюджетної комісії сотника Маріяна Д. Ґайва, обговорили проєкт бюджету та його прийняли.

З черги Збори обговорили формальну пропозицію Управи Відділу ОбВУ в Олдгамі про те, щоб Відділи ОбВУ відбували свої річні Загальні Збори кожні два роки й прийняли настанову, щоб такі річні Збори Відділів відбувати кожні два роки, а в міжчасі кожного року проводити місцеві конференції, і на них розглядати питання діяльности Відділів. Ця настанова була проголоеована одноголосно.

Плян праці Об'єднання бувших Вояків у Великій Британії у новій каденції подав голова майор д-р Святомир М. Фостун. Згаданий плян охоплює всі важливіші питання і завдання, що стоятимуть перед ОбВУ в чергових двох роках. Пропонований плян праці Збори прийняли без зауваг чи поправок.

У підході до закінчення ділових нарад делеґати ставили різні запитання і свої пропозиції та побажання, і на них відповіли голова і сотник Маріян Д. Ґайва. За добру і дбайливу працю в минулій каденції були нагороджені пере-хідною чашею ОбВУ Відділ ОбВУ в Олдгамі та Відділ у Пітерборо.

Резолюції XXXIII Загальних Зборів зачитав хор. Василь Ґуменюк, член Резолюційної комісії Зборів, і вони були прийняті одноголосно без змін чи доповнень. Після прийняття резолюцій заключне слово сказав голова ОбВУ майор д-р Святомир М. Фостун. Він подякував за обрання його головою, сказав зворушливе заохочуюче слово до делеґатів, щоб вони й далі віддано працювали для добра ОбВУ, української громади у Великій Британії, українського народу й вітчизни–України.

У свою чергу голова Зборів хор. Петро Дюк висловив сердечну подяку паням за приготування обіду, Управі Відділу ОбВУ в Ноттінґгамі, зокрема його голові пхор. Василеві Потяку, членові Головної Управи хор. Теодорові Данковичу за їхню всебічну допомогу в підготовці та проведенні адміністративно-технічних справ Загальних Зборів та всім делеґатам, представникам громадських установ, організацій і товариств, висловив особливу подяку військовому аташе полк. Олександрові Чорногузові за його участь у Зборах, що їх закінчено у вечірніх годинах проспіванням українського національного гимну.

Секретаріят Головної Управи ОбВУ

ПРЕСОВИЙ ФОНД

В днях від 1 липня по 21 вересня 2000 р. одержали такі вплати на пресовий фонд журналу:

Товариство „Рідна школа" ім. Маркіяна Шашкевича у Вінніпеґу у світлу пам'ять довголітнього голови Т-ва, Дмитра Івончика, народженого 14.III. 1919 р., відійшов у вічність 20.VII. 2000 р.	**100.00**
Анна Тарнавська з родиною у Філядельфії, в світлу пам'ять їхнього кузена Теодора Рака, кол. дивізійника, довголітнього члена Управи Станиці, народженого 4.III. 1925 р., помер у Філядельфії 31.I. 1999 р.	**100.00**
Богдан Баб'як, Монтреаль, замість квітів на свіжу могилу св. п. Нелі Олеськів, дружини шкільного товариша і приятеля інж. Василя Олеськіва	**50.00**
Богдан Артимишин, Філядельфія, замість квітів на свіжу могилу приятеля, товариша по зброї, св. п. Володимира Ґузара, народженого 6.VI. 1921 р., помер в Торонті 2.II. 2000 р.	**25.00**
Ілля Яремчук–Тандер Бей	**40.00**
Іван Ґураль–Оквил	**30.00**
Тамара Чорна–Скарборо-Торонто	**25.00**
Василь Гладкий–Монтреаль	**20.00**
по дол. 15.00: Микола Сергійчук–Торонто, Микола Ґайда–Монтреаль, Іван Шлапак–Міссіссаґа, д-р Володимир Король–Фльорида **разом**	**60.00**
по дол. 10.00: Юліян Чорній–Чікаґо, Володимир Папірчук–Калґари **разом**	**20.00**

Пересилаємо Родинам та приятелям свв. пам'яти Дмитра Івончика, Теодора Рака, Нелі Олеськів і Володимира Ґузара наше щире співчуття. Дякуємо за щедрі пожертви.

Адміністрація В. К.

ПОВІДОМЛЕННЯ

До уваги післяплатників!

Цього 2000 року, як ніколи, багато читачів журналу „Вісті Комбатанта" спізнилися із заплаченням передплати. На це є свої причини і навіть виправдання. Одна з них:„ уже не така пам'ять".

Тому дуже просимо провірити на вашій конверті при адресі дату, яка вказує доки заплачена передплата.

І пришліть належну суму негайно!

НЕ ЗАБУДЬТЕ ПРО ДАТОК НА ПРЕСОВИЙ ФОНД.

Щоб не було запізно.

ЗАГАЛЬНІ РІЧНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ ТОРОНТО

П'ятдесяті з черги Загальні Збори відбулися 28 квітня в приміщенні школи св. о. Миколая, присутніх членів–51. Збори відкрив голова П. Дем'янюк, привітавши присутніх–попросив однохвилинною мовчанкою вшанувати членів, що відійшли у вічність підчас минулої каденції. В минулому році наші ряди залишили: Володимир Ґузар, Євген Логаза, Роман Демків, Петро Смілка, Василь Грушевський, Павло Лапан, Степан Хрептак і Володимир Гірний.

До Почесної Президії голова попросив: заступника голови Головної Управи А. Коморовського, голову Крайової Управи Л. Бабія, довголітного голову президії М. Бігуса і капеляна Братства о. митрата П. Стецюка, який започаткував Збори співом „Христос Воскрес". На внесок В. Чупринди, ділову президію обрано в складі: М. Бігус–голова, та М. Комар і В. Любка–секретарі. По затвердженні порядку нарад і відчитанні протоколу слідували звіти уступаючої Управи.

Перший звітував протоколярний секретар В. Любка: в минулому році відбулось 11 засідань, одержано 206 листів, а вислано 50. Станичний Обіжник виходить 4 рази в році по 260 прим. Члени Проводу і поодинокі члени брали участь в спільних Панахидах: Зелено-святочній, Брідській і Незнаному Воїнові. Брали активну участь у бенкетах, як: Т-ва Канадських Приятелів Національного Олімпійського Комітету, Комітету „За справедливість", Конґресу українців Канади та інших імпрезах.

Станиця зібрала на Коляду, яка є призначена потребуючим побратимам в Україні 6.245 дол. Дала датки на Осередок Суспільної Служби в м. Маріюполі 300 ам. дол., на видання книжки, історії Дивізії М. Мельника (сина дивізійника в Англії)–200 дол. і інші.

Звіт скарбника М. Мельника показав: приходи 6.686 дол., розходи 2.436 дол.–в тому до каси Станиці перенесено 4.946 дол. з каси цвинтаря.

Голова П. Дем'янюк подякував членам Управи за співпрацю. Збірник-книга про діяльність Станиці майже скінчена. Є надія, що буде виданий цього року, як один із проєктів святкування 50-ліття Братства. Теж в проєкті відзначення відбудеться святочний бенкет, того самого дня, що й XXVI-ий Крайовий Делеґатський З'їзд.

Від Правління „Залізного Фонду" звітував Р. Колісник. Приходів

було 6,685.51 дол., розходів–2,436.11 дол., нерозділена надвишка за рік 4,250.40 дол. Довтореченцеві вклади в трьох Кредитівках є на суму 135.000 дол.

Після коротких дискусій, на пропозицію голови Контрольної Комісії Є. Бочана, схвалено абсолюторію утупаючій Управі, переобрано Управу, Контрольну Комісію і Правління „Залізного Фонду" Станиці (до Управи ввійшов новий член–Роман Тицький).

Л. Бабій вніс пропозицію, щоб заснувати Фундацію ім. ген. Павла Шандрука, вибравши 100.000 дол. з „Залізного Фонду". По виміні думок і гарячих дискусіях–М. Бігус, зрезиґнував з свого посту предсідника Зборів, мотивуючи, що він, як голова „Залізного Фонду" і предсідник Загальних Зборів, не хоче нести відповідальности за рішення щодо „Залізного Фонду".

Дещо доповнену пропозицію Л. Бабія подав Р. Колісник: „Схвалюючи ідею створення фундації ім. ген. П. Шандрука із 100.000 дол. капіталом, доручується Управі Станиці до кінця року оформити проєкт статуту, а тоді скликати Надзвичайні Загальні Збори для остаточного затвердження даного проєкту". Цю пропозицію схвалено більшістю голосів: голосувало проти–6, стрим.–0.

Голова подякував за терпеливість і увагу та закрив Збори о год. 6:15, які закінчено молитвою „Богородице Діво" і славнем „Ще не вмерла Україна".

М. К.

СКЛАД УПРАВИ:

Дем'янюк Петро–голова, Кушніренко Іларій–заступник голови, Когутяк Корнелій–2-ий заступник голови і адміністратор станичної цвинтарної ділянки, Комар Маркіян–кореспонденційний секретар і редактор обіжника, Любка Володимир–протоколярний секретар, Падик Іван–редактор обіжника, Мельник Михайло–фінансовий референт, Дутка Ярослав–заступник фінансового референта, Грицишин Михайло–організаційний референт, Чамбул Богдан–кольпортер, Засідко Микола, Тицький Роман, Левицький Любомир–представники до КУК; Радевич Василь–представник до Суспільної служби, Василик Михайло–відвідувач хворих, Чупринда Василь–імпрезовий референт, Когут Маркіян, Кудла Петро, Бекесевич Лев–члени імпрезової референтури; Крупка Іван, Бурда Іван–прапороносці; о. крил. Стецюк Петро–капелян Станиці.

Контрольна комісія: Бочан Євген–голова, Рудзік Михайло, Пазій Мирон–члени.

Правління „Залізного фонду": Бігус Мирослав–голова, Бабій Лев–заступник голови, д-р Верига Василь–секретар, Колісник Роман–касир, Кушніренко Іларій, д-р Малецький Мирослав, Дем'янюк Петро (голова Станиці)–члени.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В ЕДМОНТОНІ

Цьогорічні 30-ті Загальні Збори відбулися 22-го березня ц. р. в Домі Української Молоді з присутністю 26 членів. Збори відкрив голова станиці побр. Михайло Блавацький, дальший перебіг зборів провела Президія в складі: побр. Петро Дацьків–голова і Богдан Небожук–секретар. На внесок побр. П. Дацькова присутні встали і мовчанкою вшанували пам'ять померлих побратимів–членів станиці. Про працю станиці звітували Б. Небожук–секретар, М. Свистун–касир, І. Максимів–організаційний, Р. Дринич–кольпортер і М. Блавацький–голова.

Про працю станиці був обширний репортаж побр. М. Кучера, поміщений у „Вістях Комбатанта" ч. 2 за 2000 рік. В ньому пропущено те, що секретар, побр. Б. Небожук, підчас „пікніку" по відсвяткуванні свята Незалежности України в Едмонтоні, вручив генеральному консулеві України достойному Григорієві Кириченкові, почесному гостеві цих святкувань, вірша Володимира Мазяра „Червоні маки", деклямованого панею Лідою Соробей у річницю святкувань боїв дивізії „Галичина" під Бродами на ширших сходинах членів станиці. З цим віршем він, як учасник цих боїв, доручив особисту записку слідуючого змісту: „Вірш *Червоні маки*–це меморандум для України від колишніх вояків дивізії „Галичина", загинулих у брідському бою в липні 1944 року, і тих вояків Дивізії, яким пощастило вирватися з цього окруження".

Також не було подано нічого про працю кольпортера, побр. Романа Дринича, що в минулій каденції не одержано нових видань. З тих, які залишилися з попередніх років, продано на 150 дол.

Голова, побр. Михайло Блавацький, подякував членам Управи за співпрацю, а також Управі Дому Української Молоді–за безкоштовне користування приміщенням.

За Контрольну Комісію склав звіт голова побр. Зеновій Прокоп. Він сказав, що Комісія в складі: побратимів З. Прокоп, Д. Радьо і І. Вархола провела контролю діловодства секретаря і касира, знайдено все в найкращому порядку.

Дискусії чи яких-небудь завваг, чи запитів відносно зачитаних звітів і праці уступаючої Управи не було.

Тоді побр.З. Прокоп поставив внесок на уділення абсолюторії уступаючій Управі і рівночасно поставив також внесок на перевибір Управи на біжучу каденцію. Оба внески принято одноголосно.

Склад перевибраної Управи: М. Блавацький–голова, М. Кучер–почесний голова, М. Левицький–заступник голови, Б. Небожук–

секретар, М. Свистун–касир, Р. Дринич–кольпортер, І. Максимів і М. Зубрицький–організаційні і прапороносці. Члени: Я. Федеркевич, В. Думанський, І. Лошук, В. Бойко і М. Боднарук. Контрольна Комісія: З. Прокоп–голова, І. Вархола і Д. Радьо–члени. Станичний капелян о. д-р Евген Камінський.

Побр. М. Блавацький подякував побратимам за довір'я.

Збори закінчено національним славнем. Згодом була перекуска і щойно тоді почалась дискусія. З неї було замітне те, що майже всі присутні висловили думку про велику вартість і потребу продовжувати видавати журнал „Вісті Комбатанта". Були голоси, щоби представник на Делеґатському З'їзді в Торонто настоював на продовженні видання цього журналу.

М. Кучер

ВІДЗНАЧЕННЯ РІЧНИЦІ БИТВИ ПІД БРОДАМИ

У відзначенні битви під Бродами, що відбулося 20 липня 2000 р. на меморіяльному цвинтарі і на горі Жбир, крім ветеранів дивізії „Галичина", взяли участь люди з довколишніх місцевостей. Із Золочева прибув автобус з вояками УПА і жінками-політкаторжанками.

Побратим Василь Ґузій роздав журнал *Вісті комбатанта* родичам загиблих дивізійників у боях під Бродами. Було дуже багато бажаючих отримати бодай один примірник або хоч його переглянути. Добре, що журнал трудиться для загальної української справи.

Подав Ігор ФЕДИК



Напереді зліва:старшина 1 УД Василь Ґудзій з дружиною; Лев Войташ–Голова Галицького Братства кол. вояків 1 УД; сестра дружини п. Ґудзія; дивізійник Ольховий, що чудом вцілів серед 21 розстріляних дивізійників; Ігор Федик–зав. музеєм 1 УД.

Слово в часі Панахиди в церкві о. Николая в Торонті за поляглих воїнів під Бродами у 56-у річницю (19 липня, 2000 р.)

Слава Ісусу Христу!

Дорогі в Христі Брати і Сестри!

Ми зібралися спільно сьогодні на молитву, у сумну річницю боїв під Бродами, щоб згадати усіх тих, котрі віддали своє молоде життя у боротьбі за незалежну Українську Державу.

У листі до Филип'ян св. апостол Павло навчає: „Брати, усе що правдиве, що чесне, що справедливе, що чисте, що любе, що гідне похвали–про те думайте (Филип. 4,8).

Отже, численні молоді ідейні сини українського народу, котрі були виховані у християнських родинах, взяли в руки чужу зброю з надією здобути самостійність своєї батьківщини–України, яка довгі століття була у ворожім поневоленні, не жаліючи власного молодого життя. У їхніх серцях палали ідейність та ідеали, про які говорить апостол Павло. Вони хотіли звільнитися від чужого ярма, щоб запевнити будучим поколінням краще майбутнє. Ми знаємо, скільки крови було пролито, скільки боротьби й жертви було потрібно поки український нарід осягнув незалежність.

Сьогодні ми згадуємо сумні події, які відбулися у місяці липні 1944 року під Бродами. Статистики подають, що около 7000 українських вояків полягло або попало у полон під Бродами. Ті, котрим вдалося прорватися з окруження, поповнили лави Української Повстанської Армії.

На віддалі 56 років, сучасній молоді і тим, котрі виросли в інших обставинах, не є легко зрозуміти патріотизм та жертвенність тих, що обороняли рідні землі. Ті сини української землі, котрі боролися і полягли під Бродами, знали що значить вести боротьбу в обороні своєї Держави. За здобування свободи довелося заплатити високу ціну, і тому ми згадуємо їх у наших молитвах і не повинні їх забути, бо вони зложили своє життя на жертівнику батьківщини.

Дорогі в Христі! Якою є наука подій під Бродами для нас, для сучасного покоління, подій які відбулися більше як півстоліття тому? Вони є важливими для нас, бо ці жертви промовляють до нас про віддану, безкорисну любов до батьківщини, до ближніх. Вони боронили не лише свою Державу, але й Українську Церкву. Четверта Божа Заповідь у ширшому розумінні вчить шанувати не тільки батьків, але власну духовну і культурну спадщину батьків і її боронити. Перед ворожою совєтською окупацією ті, що поляг-

ли, боронили українську духовість, мову, культуру, історію–усі вартості, які утворюють нарід.

Українську ідентичність та пошану до всього, що є рідне, доводилося обороняти через другу половину XX-го століття аж по сьогоднішний день. Тарас Шевчемко у творі *Послання* так говорить до нас, щоб ми передумували і належно оцінювали значення минулого, визвольних змагань:

Подивіться лише добре,
Прочитайте знову
Тую славу, та читайте
Од слова до слова;
Не минайте ані титли,
Ніже тії коми,
Все розберіть, та й спитайте
Тоді себе: Хто ми?
Чиї діти? Яких батьків?
Ким, за що закуті?

Ці слова Шевченка пригадують нам обов'язок, щоб вивчати із зрозумінням своє минуле та щоб передавати знання про Нього сучасному і майбутнім поколінням. Заохочуймо, щоб наша молодь цікавилася і брала участь у моліннях і вшановуймо поляглих борців за волю України, щоб у серцях нашої молоді зростала любов і пошана–чесноти, на яких будується правдивий християнський патріотизм. Амінь.

о. Роман ЛОБАЙ

З листів до редакції

Шановний Пане Редакторе!

У „Вістях комбатанта", ч. 2, 2000, появилася статтяя п. Ярослава Колодія п. н. „У 50-ті роковини загибелі Романа Шухевича-Тараса Чупринки". Біографія Р. Шухевича є представлена коротко й правдиво, проте його родовід має кілька неточностей і не є зовсім згідний з правдою.

Отець Осип Шухевич був прадідом (а не дідом). Володимир Шухевич–етнограф (п'ять томів „Гуцульщина") був дідом Романа (не дядьком). Батько Романа–Осип Шухевич–суддя був один з синів Володимира.

Дружина Романа Наталка, його сестра також Наталка, його син Юрій і дочка Марія живуть у Львові.

Я цікавий, які джерела вживав п. Я. Колодій до свого допису? Добре було б їх спростувати, щоби вони не повторювалися у майбутніх дописах.

З пошаною.

Богдан ШУХЕВИЧ

НЕ ЗАБУВАЙМО НАШІ ЦВИНТАРІ В АВСТРІЇ

Вже тардиційно у дні Господнього Вознесіння з'їздились до Фельдбаху в Австрії дивізійники з Німеччини, Австрії, Англії–а деколи океанських країн–для вшанування полеглих побратимів на могилах, розкинутих по довколишніх цвинтарях у Ст. Штефан, Бірнбаум, Ґнас, Траутсманндорф, Бад Ґляйхеберґ та на цвинтарі у Фельдбаху. У цих поїздках тричі взяли участь побратими з України, востаннє 1995 р., в числі 48 осіб. У минулому році зустріч не відбулася через брак охочих, що із здоровельних причин здержались від подорожі, а побратими з Англії поїхали організовано на відзначення 55-ої річниці бою під Бродами. Цього року прибули побратими: Олекдандер Світлик з дружиною зі Штуттґарту, Дмитро Сенів з Ауґсбурґу, Степан Келлєр з Відня і Анатоль Софінський з Ґрацу. Про приїзд українців знав член Управи місцевого „Камерадшафтсбунд"-у–Побратимського Союзу–п. Керн, який на наше привітання перед пам'ятником полеглих перед церквою підняв на щоглі синьо-жовтий прапор. Побр. Світлик поклав перед пам'ятником вазу з квітами, а другу–від себе–перед дивізійною таблицею у крипті. Наша приятелька пані Флєк з Айзенштадту в Бурґенленді поклала від себе 2 вазони хризантем та засвітила 2 ліхтарики.

У п'ятницю, 2 червня, група об'їхала всі цвинтарі й знайшла їх у взірцевому порядку. На трьох цвинтарях посаджені квіти, про що дбає населення, напр., у Ґнасі–місцева школа, на трьох інших погаслі ліхтарики, хтось був тут. Яка велика культура народу, що дбає про могили чужинецьких вояків. На усіх цвинтарях приїжджі засвітили ліхтарики і відспівали „Христос Воскрес" або „Видиш брате мій..." У ресторані у Ґнасі при обіді нав'язали милу гутірку з мешканцями.

Того вечора у Фельдбаху в ресторані Шварца, де ми завжди „квартируємо", на запрошення заступника голови Б-ва в Німеччині, побр. Світлика, відбулась зустріч при вині з трьома членами Управи місцевого „Камерадшафтсбунд"-у, яка проминула в милій товариській атмосфері та споминах про минулі десятиліття, бо від 1970 р. ми щорічно з великим гуртом членів ОбВУ з Англії зустічалися у Фельдбаху. Гостював тут балет з Англії, хор з Відня під диригентурою славного проф. М. Гнатишина, мюнхенський хор „Україна" й у 1987 р. з великим успіхом хор „Бурлака" з Канади. Усіх приймали австрійці із сердечною гостинністю.

До ресторану зайшов представник місцевої преси і наступного дня помістив в щоденнику „Раабталєр Більдпост" світлину побра-

тимів при столі з підписом: „Чотири ветерани з усіх 10.000, які при кінці війни як вояки 1-ої Української Дивізії боронили Фельдбах–Штраден перед російською інвазією. Це Олександер Світлик, Степан Келлєр, Дмитро Сенів і Анатоль Софінський."

На прощальну зустріч 7-го червня запросив побр. Світлик на чарку вина окружного президента „Камерадшафтсбунд"-у, посла до штирійського парляменту й колишнього довголітнього посадника міста–нашого щирого приятеля Альйза Ґармтодта, місцевого „обмана" Франца Ортауфа і „ґешефтсфюрера" Франца Керна. Побр. Світлик подякував гостям за співпацю, за піклування могилами, а, в першу чергу, за гостинність і моральну й матеріяльну поміч нам у „спровадженні" до Фельдбаху тричі побратимів з України в рр. 1992, 1993 і востаннє у 1995. „Камерадшафтсбунд" вислав запрошення, примістив прибулих у казармах зі сніданком, а третім разом асиґнував 3.000 марок на часткове покриття коштів, примістив у школі й монастирі та забезпечив харчами на поворотну дорогу. Решту видатків покрило наше Б-во і ОбВУ. Цей великодушний жест пояснювали австрійці вдячністю міста за його оборону перед більшовиками 1945 р.

Від шановних гостей побр. Світлик довідався про виміну молоді між Австрією й Україною в Ґрацу та економічні зв'язки.

Австрійські друзі просили нас піддержувати дальше зв'язок з їхнім містом та передати привіт побратимам в Німеччині, а теж в Україні, яким важко приходиться боротися за їхні ветеранські права.

Наступного дня зайшов до пансіону побр. Світлика заступник голови місцевого осередку Еріх Наґлєр, щоб попрощатися перед службовою поїздкою. Він теж мило нас згадував і побажав Україні кращого майбутнього.

Б. Шарко

РОЗШУК

Юрія Хвостова Вікторовича,

вчився у гімназії в Сокалі, після закінчення якої став вояком дивізії „Галичина". Останній раз ми його бачили в 1944 році, коли він носився з думкою вступити в УПА.
Дальша його доля невідома.
Хто мав би відомості про нього просимо писати:
34300-Україна,Рівенська обл.,
смт Володимирець, вул Миру 15/3,
Хвостова Анна Альфредівна

Наші побратими

ЮВІЛЕЙ ЗАСЛУЖЕНОГО ГРОМАДЯНИНА МИКОЛИ ЖИКАЛЮКА



22 травня сповнилося заслуженому членові мюнхенської Громади, Миколі Жикалюкові, 90 років трудолюбивого життя. Цю ювілейну в його житті дату відмітила Управа Українського Вільного Університету (УВУ), запросивши ювіляра на святковий обід в колі його приятелів, під час якого секретар УВУ, о. проф. д-р Микола Шаповал, відзначив ювіляра почесною грамотою, а мґр. В. Змрожик привітав від Братства кол. Вояків УПА.

Також Управа Т-ва „Рідна школа" вшанувала ювіляра святочною вечерею, під час якої привітав його заступник голови Ст. Костюк, а колишній довголітній директор установи, мґр. В. Леник, виголосив лявдацію, згадавши, як пан Микола десятиліттями виконував безкорисно різні роботи в інтернатському будинку. Від Братства Дивізійників ґратулював ювілярові голова, мґр. Б. Шарко, дякуючи йому за фотографічну документацію життя комбатантів, спеціяльно знімання побратимських зустрічей у Фельдбаху в Австрії, включно із фільмуванням, що тривало десятиліттями.

Сьогодні ґабльотки УВУ, Інтернату й церковної домівки є від років заповнені знімками пана Миколи, на яких він документує діяльність УВУ, спеціяльно літні семестри, викладачів, студентів і гостей; те саме стосується діяльности Інтернату і культурних імпрез мюнхенської Громади, які відбуваються в церковній домівці.

Пан Микола народився в серці Гуцульщини–в Бервінкові біля Жаб'є 1910 р. Відслужив польське військо з ранґою капраля. За німецької окупації був громадським війтом–традиційно вже в роді Жикалюків. У 1943 р. зголосився до Української Дивізії й після підстаршинського вишколу командував роєм. Перебув брідський котел. Осів у Мюнхені, де закінчив з дипломом школу автомеханіка. Та улюбленим його зайняттям стала фотографія, якій посвячував увесь вільний час. Архів пана Миколи багатющий документацією життя українського Мюнхену з 50-тих років. Головна Управа Б-ва Дивізійників відзначила ювіляра за його документальні фотографічні роботи Золотим хрестом за особливі заслуги.

Бажаємо п. Миколі доброго здоров'я та ще многих літ життя!

Б. Ш.

МИХАЙЛО ПІЦЮРА

Доповнення і справлення



У дописі-спомині Ярослава Стеха про Михайла Піцюру в ч. 2, 2000 (ст. 118-119) пропущено, що Михайло Піцюра був довголітнім секретарем Станиці й редаґував „Обіжник", який виходив періодично для членів Станиці, а його висилано до українських газет та інших організацій. Найцікавіше в „Обіжнику" було те, що Михайло Піцюра вміло й „з перцем" заторкував актуальні українські теми, не „завиваючи в папірчики". Тому його коментарі були дуже почитні.

Помилки:

1) „Пресовий фонд" (ст. 108)–має бути: Михайло Піцюра нар. 20.XI.1924 р., пом. 3.VI.1992 р.

2) ст. 119: „В пам'ять дорогого Брата Михайла Піцюри на пресфонд „Вістей комбатанта" складає 100 долярів сестра Евгенія Піцюра Швець" (не Швед, як помилково надруковано).

За помилки перепрошуємо

ВШАНУВАННЯ ПОЛЕГЛИХ У БОЯХ ПІД БРОДАМИ



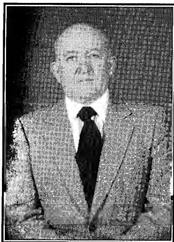
На горі Жбир, 20 липня 2000 року.



Відійшли у вічність...

ПЕТРО КИЦІНСЬКИЙ

19.VI. 1923 – 3.XII.1999



Ділимося сумною вісткою з нашими побратимами по зброї, що відійшов від нас у вічність після довгої і важкої недуги колишній голова станиці Братства Кол. Вояків 1-ої УД УНА в Гамілтоні Петро Кицінський.

Покійний народився в селі Федорівка біля Чорткова.

До Дивізії зголосився 1943 року. В Дивізії пройшов усі вишколи як рівнож підстаршинську школу в Rodolfzel над Боденським озером.

По закінченні вишколу у дивізії приділений до важкої чоти 8-ої сотні 30-го полку, з яким виїхав на фронт під Броди. В боях з ворогом відзначився ообливою відвагою, за що був відзначений залізним хрестом 2-ої кляси, срібним штурмовим відзначенням та бронзовим відзначенням за поранення. Пораненим проривався з окруження та був відправлений до лікарні. По виздоровленні повертається до 8-ої сотні 30-го полку.

Кінець війни зустрів в Австрії під Фельдбахом. До 1948 року перебував у полоні в Італії і Англії.

В 1951 р. виїжджає до Канади, де в 1952 р. в Гамілтоні одружується з Надією Дрозд. Від 1956 р. працює в сталевій індустрії як завідуючий одного з відділів. Вийшов 1988 р. на пенсію.

В станиці довгі роки збирав станичний архів, який в цілості вислав до Львівського музею на руки п. Ігоря Федика.

Покійний залишив у глибокому смутку дружину Надію і дві доньки з родинами.

Похоронні відправи відбулися 7 грудня 1999 р. в українській церкві св. Духа. Похоронений на дивізійній секції на цвинтарі св. Володимира в Оквіл.

Від Братства дивізійників прощав покійного Петра голова станиці побр. Зенон Кобилянський.

З. Кобилянський

о. ДМИТРО ІВОНЧИК

14.III. 1919 – 20.VII. 2000

Несподівано відійшов від нас бувший вояк УД УНА, член станиці і довголітний голова Т-ва „Рідна школа ім. Маркіяна Шашкевича" у Вінніпеґу.

Покійний Дмитро народився в селі Сапків Заліщицького р-ну. До Дивізії зголосився у 1944 р., служив у відділі постачання. Відбув полон в Ріміні (Італія), а згодом в Англії. По звільнені в 1951 році приїхав до Канади, а рік пізніше одружився з Анною Грегоращук і вони замешкали у Вінніпеґу.

Покійний Дмитро був активним членом управи станиці дивізійників, під його вмілою рукою довгі роки були прапороносці.

Покійний залишив у глибокому смутку дружину Анну, з якою прожив 47 років, дочку і брата з родинами в Україні, дві дочки з родинами у Вінніпеґу, друзів-дивізійників та багато приятелів.

Вічна йому пам'ять!

М. Романюк

З листів до редакції



"Brody-Lew" Inc., Brotherhood

БРАТСТВО ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ

PO Box 261 Cooper Station
New York, NY. 10276

Нью Йорк, 23 червня, 2000

Редакція Журналу
„Вісті Комбатанта"

У Вашому цінному журналі „Вісті Комбатанта" ч. 2 за рік 2000 на стор. 110 є поміщений лист головного редактора „Свободи" до „Суспільної Служби Комбатантів" в ЗСА. Над цим Ви помістили помилково кліше-заголовок Братства „Броди-Лев".

Суспільна Служба Комбатанта (ССК) є окремою організаційною одиницею і не має ніякого пов'язання з Братством „Броди-Лев", крім добротовариських відносин. Ваша нефортунна помилка створює у читачів розуміння, що ССК підлягає або є тотожна з нашим Братством.

Остаємось з побратимським привітом.

Роман Гавриляк, в.р. секретар, Іван Мокрівський, в. р. голова

Вельмишановний Пане Редакторе!

Я був дещо здивований, прочитавши у ч. 1, 2000 року некролог по самому собі. Мушу щиро запевнити, що я досі живий. Я обдзвонив вінницьких козаків, але жоден з них не надсилав у „ВК" фальшиві відомості про мою „смерть".

Сподіваюся, що ще довго зможу пропонувати „ВК" розвідки, вчити школярів справжньої історії, допомагати українським ветеранам. Отже, як казав Марк Твен, чутки про мою смерть є трохи перебільшені.

Всього Вам найкращого! З глибокою повагою

М. Царенко

30 березня 2000 р.

Ми отримали листа від Козаків Вінницького полку з підписами 9-х членів, в якому повідомлено, ...„що його серце не витримало, і у ніч на 3 вересня 1999 року п. Максим номер. Козацтво Вінниці просить Вас вмістити невеличкий некролог на знак поваги до п. Максима Царенка".

Лист був із зворотною адресою Сергія Грауляка, вул. Келецька, 130, к. 8.2, 21028-Вінниця.

Ми написали до Козацтва листа, але не отримали відповіді. Ми теж повідомили Я. Івахова, голову Українського козацтва в Канаді, про цю подію. Він написав листа до Українського козацтва, але теж не дістав відповіді.

На листа п. Царенка з 30 березня, ми відписали, посилаючи копію листа від Козацтва у Вінниці. Але від нього не отримали відповіді. Ми старалися подзвонити до п. Царенка на поданий телефон, але не могли з ним получитися. Це „містерія", наразі котрої не вдалося вияснити.

Одночасно бажаємо п. Максимові Царенкові багато здоров'я та снаги продовжувати його працю.

Редакція

***

Вельмишановний Пане Редакторе!

„Вісті комбатанта"–це журнал, який став нам дуже милим і близьким, бо на його сторінках, як на долоні, уся українська історія з цілими її світлами і тінями.

„Вісті комбатанта"–це найкращий журнал, що видається на Заході. Усі надруковані статті написані жагом сердець, а не гусячими перами...

На все добре і всього найкращого!

інж. Степан Ткачук

письменник і голова Союзу українців Румунії

Бухарест, 26 липня 2000 р.

(Продовження із ст. 1)